

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MÜNEVVER AYAŞLI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
KÜLTÜREL YABANCILAŞMA OLGUSU**

Hazırlayan

Betül SAYDEMİR

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Emel HİSARCIKLILAR

TOKAT-2019

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MÜNEVVER AYAŞLI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
KÜLTÜREL YABANCILAŞMA OLGUSU**

Betül SAYDEMİR

TOKAT-2019

MÜNEVVER AYAŞLI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
KÜLTÜREL YABANCILAŞMA OLGUSU

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 26 / 11 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Alpay Doğan YILDIZ

Üye : Doç. Dr. Hatem TÜRK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emel HİSARCIKLILAR

Üye : .....

Üye : .....

.....
.....
.....
.....

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 25/11/2019 tarih ve 73/04 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: **Prof. Dr. İlhan EROĞLU**
Enstitü Müdürü: .....

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Emel HİSARCIKLILAR danışmanlığında hazırlamış olduğum "Münevver Ayaşlı'nın Hikâye ve Romanlarında Kültürel Yabancılaşma Olgusu" adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Betül

25 / 12 / 2019

Betül SAYDEMİR

ÖNSÖZ

“Münevver Ayaşlı’nın Hikâye ve Romanlarında Yabancılaşma Olgusu” adlı bu çalışmada Türk edebiyatında kendine özgü yeri olan Münevver Ayaşlı’nın eserleri kültürel yabancılaşma olgusu çerçevesinde incelenmektedir. Bu çalışma kapsamında öncelikle yazarın *Pertev Bey’in Üç Kızı*, *Pertev Bey’in İki Kızı*, *Pertev Bey’in Torunları*, *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı*, *Muharrir Hasan Fehmi Bey ve Erken Sönen Işıklar* adlı eserleri okunmuş, ardından aynı eserler yabancılaşma içeriği yönünden incelenmiştir. Çalışma “Münevver Ayaşlı, Kültür ve Yabancılaşma, Münevver Ayaşlı’nın Hikâye ve Romanlarında Kültürel Yabancılaşma” bölümlerinden meydana gelmektedir.

Münevver Ayaşlı adlı bölümünde yazarın hayatı, sanatı ve kaleme aldığı eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Kültür ve Kültürel Yabancılaşma adlı bölümde kültür ve yabancılaşmanın tanımı yapılarak kültürel yabancılaşma hakkında bilgi verilmiştir. Münevver Ayaşlı’nın Hikâye ve Romanlarında Kültürel Yabancılaşma adlı son bölümde çalışmamızın amacını oluşturan kültürel yabancılaşmanın, Münevver Ayaşlı’nın hikâye ve romanlarındaki etkisi üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünde ise “Münevver Ayaşlı’nın Hikâye ve Romanlarında Yabancılaşma” adlı bu çalışmada ortaya konan tespitler özetlenmiştir.

İncelenen eserlerin en eski basımlarına ulaşılmaya çalışılmış, bu baskılarda yer alan imlaya sadık kalınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında başta teşvik ve telkinleriyle yardımlarını gördüğüm sevgili tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emel Hisarcıklılar’a ve beni destekleyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Betül SAYDEMİR

TOKAT 2019

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: MÜNEVVER AYAŞLI	5
1.1.HAYATI.....	5
1.2.SANATI.....	7
1.3.ESERLERİ	8
BÖLÜM 2: KÜLTÜR VE KÜLTÜREL YABANCILAŞMA	11
2.1. KÜLTÜR	11
2.2. YABANCILAŞMA	11
2.3. KÜLTÜREL YABANCILAŞMA	12
BÖLÜM 3: MÜNEVVER AYAŞLI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KÜLTÜREL YABANCILAŞMA OLGUSU	15
3.1. MİMARİDE YABANCILAŞMA	15
3.2.EĞİTİMDE YABANCILAŞMA	23
3.2.1.Konak Eğitimi.....	23
3.2.2.Mekteplerde Alınan Eğitim	23
3.3.DIŞ GÖRÜNÜŞTE, GİYİM KUŞAMDA YABANCILAŞMA.....	33
3.4.DİNE YABANCILAŞMA	38
3.5.EKONOMİDE YABANCILAŞMA.....	47
3.6.GELENEKSEL KÜLTÜRDE YABANCILAŞMA.....	57
3.7.AİLE YAŞAMI BAKIMINDAN YABANCILAŞMA.....	68
3.8.DİLDE YABANCILAŞMA.....	77
SONUÇ	82
KAYNAKÇA.....	85

ÖZET

MÜNEVVER AYAŞLI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KÜLTÜREL YABANCILAŞMA OLGUSU

Münevver Ayaşlı, Türk edebiyatının geçmişe bağlılığı ile bilinen önemli temsilcilerinden biridir. Yazar, imparatorluğun yıkılışına şahitlik ettiği için pek çok toplumsal değişimi görmüştür ve eserlerinde bunlara yer vermiştir.

Bu çalışma, hikâye ve roman yazarlığı ile tanınan Münevver Ayaşlı'nın eserlerinde kültürel yabancılaşmayı konu edinmiştir. Münevver Ayaşlı'nın dört romanı ve iki hikâyesi incelenerek yabancılaşma çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Münevver Ayaşlı, roman ve hikâye yazarlığı ile tanınmasının yanı sıra gazeteci kimliği ile de bilinmektedir. Yazarın birçok eseri olmasına karşın hakkında yapılan lisansüstü çalışmalar iki tane ile sınırlıdır. Yazar, eserlerinin hemen hepsinde değişen toplumsal yaşamı ile birlikte, insanlarda ve kültürde meydana gelen yabancılaşmaya değinmiştir. Kültürde yabancılaşma konusu üç temel başlık altında incelenmiştir. İlk bölümde Münevver Ayaşlı'nın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde kültür, yabancılaşma ve kültürel yabancılaşma kavramlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Münevver Ayaşlı'nın hikâye ve romanlarında kültürel yabancılaşmanın ne şekilde ve hangi alanlarda ortaya çıktığı belirlenmiştir. Sonuç bölümünde ise “Münevver Ayaşlı'nın Hikâye ve Romanlarında Kültürel Yabancılaşma Olgusu” adlı bu çalışmada ortaya konan tespitler özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Münevver Ayaşlı, hikâye, roman, kültürel yabancılaşma.

ABSTRACT

CULTUREL ALIENATION FACT IN NARRATIVES AND NOVELS OF MÜNEVVER AYAŞLI

Münevver Ayaşlı is one of the significant representatives of Turkish literature known for her commitment to the past. The writer had seen many social changes since she had witnessed the collapse of the empire and included these changes in her works.

This work is about the cultural alienation in the works of Münevver Ayaşlı's work, who is known as a novel and narrative writer. Within the scope of this work, four novels and two narratives of her have been studied under various headings.

Besides being a novel and narrative writer, Münevver Ayaşlı is also known for her identity as a journalist. Although she is a very valuable writer, there are just two graduate studies on her. Almost all of her works are about personal and cultural alienation as a result of changing social life. Cultural alienation has been studied under three main headings. In the first part, information on Münevver Ayaşlı's life, her art and works are given. In the second part, the concepts of culture, alienation elements in Münevver Ayaşlı's novels and narratives are included. The conclusion part summarizes the findings at "Cultural Alienation Fact in Novels and Narratives of Münevver Ayaşlı" work.

Key Words: Münevver Ayaşlı, narrative, novel, cultural alienation.

KISALTMALAR

Bkz.	:	Bakınız
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	:	Demokrat Parti
DP	:	Demokrat Parti
Ed.	:	Editör
PBİK	:	Pertev Bey'in İki Kızı
PBT	:	Pertev Bey'in Torunları
PBÜK	:	Pertev Bey'in Üç Kızı
s.	:	sayfa
S.	:	Sayı
ss.	:	Sayfa sayısı
TDK	:	Türk Dil Kurumu
VFPY	:	Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı

GİRİŞ

Cumhuriyet dönemi roman, hikâye, anı yazarı ve gazetecisi olan Münevver Ayaşlı, muhafazakâr kimliği ile edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Yazar, hem imparatorluğun yıkılışına hem de yeni rejimin kuruluşuna şahitlik etmiştir. Şahitlik ettiği bu hayatı eserlerine de taşımıştır. Eserlerinde İstanbul hayatını ince ayrıntılarıyla işlemiştir.

“Bunun edebiyata yansması kaçınılmaz olacaktır. Bilindiği üzere, edebiyat ve toplum ilişkisi, bugün artık ortaya konmuş bir gerçekliktir. Özü itibarıyla estetik kaygılarla oluşturulması gereken edebi eserler, şüphesiz içinden çıktığı toplumun dilini, kültürünü ve hayatını yansıtır. Bir edebiyatçı, yazarken toplumdan etkilendiği gibi, eseriyle de toplumu etkileyebilir. Aslında Tanzimat’tan itibaren gelişen Türk edebiyatı, özellikle ilk dönemlerinde bu karşılıklı etkilenmenin iyi bir örneğini teşkil eder” (Yıldız, 2009: 3).

Münevver Ayaşlı, Kendisinin de içinde bulunduğu İstanbul ve Ankara hayatını eserlerine o kadar gerçekçi taşımıştır ki, oluşturduğu karakterler hem kendinden hem de o dönem insanlarından izler taşımaktadır.

“Biz tarihçi değiliz ve tarih yazmak iddiasında da hiç değiliz.” diyerek kendinden bahseden yazar “biz içinde yaşadığımız devri, gördüklerimizle, tanıdıklarımızla, işittiklerimiz veya işitenlerden işittiklerimizle, nüktesiyle, rivayetiyle, dedikodusuyla, efsanesiyle ve bilebildiğimiz kadar hakikatiyle, bizden sonra gelecek nesillere nakletmek istiyoruz” (Ayaşlı, 1973: 3).

demidir. Kendisinin de dediği gibi, kendisi bir tarihçi olmasa da yaşadıklarını ve gördüklerini titizlikle eserlerine yansıtmıştır. Hayatı incelendiğinde ve hayatı eserleriyle mukayese edildiğinde o kadar çok ortak nokta karşımıza çıkmaktadır ki romanlarının adeta bir anı özelliği gösterdiğini görmemek mümkün olmamaktadır. Eserlerindeki her karakter onun gerçek hayatında bulunan çevresindeki kişileri ve yaşana olayları esere taşıması için aracılık etmektedir.

Çalışmamızın merkezinde yer alan Münevver Ayaşlı, Osmanlı hayatını yaşamış, özümsemiş ve bunu eserlerinde büyük bir titizlikle incelemiş bir yazardır. Osmanlı dönemi ve o dönemde yaşanan hayat onun için kusursuz olmuştur. Eserlerinde her zaman Osmanlı’nın savunucusu olmuştur ve bu savunma eserlerde açık bir şekilde kendini hissettirmiştir. Okuyucu, eserde yazarın tuttuğu tarafı net olarak fark edebilmektedir. Yazarın bu tutumu, eserlerde aynı durumları yaşayan her karakter için

ayrı ayrı tepkiler oluşturmalarına sebep olmuştur. Bu ise yazarın, samimiyetini sorgulatmaktadır.

“Halbuki, Türk-İslam hayatı, yani Osmanlıların sürdüğü hayat, harikulade bir hayattı. Bu dünya üzerinde kurulmuş olan büyük medeniyetlerin tabii bir neticesidir: Kendi medeniyeti içine aldığı cemiyete, güzel bir hayat temin etmek”(Ayaşlı, 2014b: 5). Her yönüyle mükemmel bulduğu bu hayata tarafsız yaklaşmaması oldukça dikkat çekmektedir. Araştırmamızın özünü oluşturan merak da bu yaklaşımdan gelmektedir.

Osmanlı'nın son döneminde dünyaya gelmiş, *“son dönem”e ait bütün acıları, yoksulluk ve yoksunlukları yaşamış Münevver Ayaşlı, Cumhuriyet'in kuruluşuna, Tek Parti ve Demokrat Parti iktidarlarına, ihtilallere tanık olmuştur.*¹Eserlerinde Osmanlı aristokrasisinin çöküşü ve Ankara aristokrasisinin inşa edilişi tüm ayrıntılarıyla yer almıştır. Kendisi de bu çöküş ve kuruluşun merkezinde bulunan bir insandır.

İslami görüşe yakınlığıyla bilinen yazar, eserlerinde Osmanlı döneminde gözde olmasına karşın, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte tüm cazibesini yitiren bir kesimin hayatını ele almıştır. Yazdığı eserlerde, yaşanan kültürel yabancılaşmanın ve yitirilen değerlerin faturasını yeni rejime ve Ankara insanına kesmiştir. Bu düşünceyle eserlerinde yer yer sesini yükseltmiş ve sorumlulardan hesap sorma yoluna gitmiştir.

Yazar, kendisinin de dahil olduğu İstanbullu kesimin sözcüsü olmuştur. Bu uğurda eski-yeni karşılaştırmasından yararlanarak kültürel yabancılaşmayı işlemiştir. Boğaziçi hayatını çok iyi bilmesi sebebiyle eserlerinde Boğaziçi yalılarına yer vermiştir. Cumhuriyet'in getirdiği düzenden memnun olmayan yazar, eserlerinde geleneklere tutunmaya çalışmıştır ve kahramanlarını ona göre seçmiştir. Eserlerinde gelenekten uzaklaşan bireyler ise hep mutsuz bir sonla karşı karşıya gelmiştir. Yazar, Osmanlı'nın son döneminden bahsederek *“geçmişin hâl içinde varlığını hissetme”*² diye tabir edebileceğimiz bir duruma sığınmıştır.

“Görüldüğü gibi muhafazakar anlayışın sözcüsü olarak kaleme aldığı roman ve öykülerinde, gözden düşmüş bir sınıfın ve sona ermiş bir kültürün anılarını yaşatırken yaklaşık yetmiş yıllık bir dönemin siyasi ve toplumsal olaylarını yorumlamaktan geri kalmayan Ayaşlı'nın eserleri, roman sanatına estetik katkıdan

¹ Bahriye Çeri, Hatıra-Roman ilişkisi ve Münevver Ayaşlı Romanları adlı kitabının ön sözünde bahsetmiştir.

² Yaşar Nabi Nayır ve Salih Bolat'ın *“Şiir Sanatı”* adlı eserinde kullandığı bir ifadedir.

çok, topluma tarihi ve siyasi bir hizmet düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Kurgusal boşlukları, dil özensizlikleri, olayların akışını bozan siyasî yorumları, roman kişilerine yönelik yanlı tutumlarıyla roman yazarlığında iddia sahibi olmadığını düşündüren Münevver Ayaşlı, bizce anılarında daha samimi ve başarılı görünmektedir”(Güler, 2016: 32).

Münevver Ayaşlı'nın incelediğimiz eserleri, teknik açıdan roman ve hikâye türüne tam anlamıyla uygun değildir. Yazarın böyle bir kaygı taşıdığı da zaten düşünülemez. Ayaşlı'nın eserlerini oluştururken sanki tek amacı, söylemek istediklerini duyurmak ve bunun için bir aracı bulmak olmuştur. Münevver Ayaşlı, eserlerini meydana getirirken dönemin siyasî ortamını da okuyucuya anlatmıştır. Eserlerinde Osmanlı Devleti'nin yıkılışından başlayıp sırasıyla CHP iktidarı ve DP iktidarı dönemlerini içine alan süreç ve bu sürecin halktaki karşılığı eserlerinde yer almıştır.

Münevver Ayaşlı'nın çalışmamıza konu olan eserleri, kapsadığı dönem açısından incelendiğinde ilk romanı *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı eserinde yazarın 1912-1933 yılları arasını anlattığı görülmektedir. *Pertev Bey'in İki Kızı* adlı eserinde 1936-1960 yıllarını, *Pertev Bey'in Torunları* adlı eserinde ise İhtilâl dönemi ve sonrasını anlattığı görülmektedir. Bu vaka zamanlarını değerlendirmek ve eserleri daha iyi anlayabilmek için o dönemler hakkında bilgi sahibi olmak büyük önem taşımaktadır.

Münevver Ayaşlı farklı türlerde eserler vermesine rağmen hakkında yapılan çalışmalar az olan bir yazardır. Münevver Ayaşlı ile ilgili iki adet tez çalışması bulunmaktadır. Bunlardan ilki Hatice YILDIZ tarafından yüksek lisans tezi olarak 2009 yılında yapılmıştır. Bu çalışmada yazarın hayatı, sanatı ve eserleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Diğer çalışma ise 2016 yılında Derya GÜLER tarafından yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır. Derya GÜLER çalışmasında Münevver Ayaşlı'nın eserlerinde son dönem Osmanlı aile hayatı, kadın ve eğitim konularını işlemiştir. Bahsi geçen iki tez de çalışmamızın oluşmasında kaynak olarak yer almıştır. Bu çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan tezler dışında Bahriye Çeri'nin *Hatıra-Roman İlişkisi ve Münevver Ayaşlı Romanları* adlı eseri de çalışmamızın temel kaynaklarından biri olmuştur.

Münevver Ayaşlı'nın Hikâye ve Romanlarında Kültürel Yabancılaşma Olgusu adlı çalışmamızın amacı Ayaşlı'nın eserlerindeki kültürel öğelerin yoğunluğuna dikkat çekmek ve kültürel yabancılaşmayı bizzat yaşayan yazarın izlenimlerini yansıtmaktır.

Çalışmamızın diğer tez çalışmalarından farkı, odak noktasının kültürel yabancılaşma olması ve kültürel yabancılaşmanın alt başlıklarının detaylı bir şekilde incelenmesidir.

Ayaşlı hakkında yapılan çalışmaların ve kaynakların az olması çalışmamızı olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda yazarın hikâye ve nehir roman özelliği taşıyan eserlerinde birbirine çok benzer konu ve olayların olması, karakterlerin de birbirine çok yakın olması kimi zaman tekrara düşmemize sebep olmuştur. Çalışmamızda, eserlerde geçen aynı olayların farklı karakterler üzerinden tekrar tekrar işlendiği durumlarda, tek bir karakteri işleyip diğer karakterlere de vurgu yapmayı tercih ettik. Bir diğer nokta ise yazarın tarafsız kalmaması ve oluşturduğu karakterlerden kendi çevresine yakın olanları sadece iyi yönleriyle ortaya koymasındır. Çalışmamızda bu durumu objektif bir şekilde yorumlamaya çalıştık.

BÖLÜM 1: MÜNEVVER AYAŞLI

1.1.HAYATI

Hatice Münevver Ayaşlı, 10 Haziran 1906' da Selanik'te dünyaya gelmiştir. Babası Miralay Caferi Tayyar Bey, annesi ise Çerkes Abdi Paşa'nın kızı Hayriye Şerife Hanım'dır. Yazar, Selanikli olmasının farklı milletten olması ile karıştırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Haminne, 1906 yılında Avrupa-i Osmanî şehirlerinden Selanik'te doğduğunu söylerken sözlerine şu cümleyi eklemeyi hiç ihmal etmez: “ Fakat umumî manada anlaşıldığı gibi Selanikli değil, Türk ‘üm!” Selanik, Osmanlı devrinde dönmeleleriyle ünlüdür ve İstanbul'da Selanikli birinin, dönme olmadığına çevresini inandırabilmesi için epeyi gayret göstermesi gerekir.”³

Selanik'i çok sevdiği bilinen Münevver Ayaşlı, babasının mesleği sebebiyle küçük yaşta Selanik'ten ayrılmıştır.

“Çocukluğunda İstanbul'u bile küçümsemesine yol açan bu derin Selanik ve Rumeli sevgisi haminnenin kalbinden hiçbir zaman silinmeyecek, aksine gitgide artarak derin bir hicran ve tahassüre dönüşecektir.”⁴ Başlarda İstanbul'u hiç sevmese de zamanla Selanik'e duyduğu sevginin yerini İstanbul sevgisi almıştır. Ancak bu sevgi Selanik'i tamamıyla unutturmaya yetmemiştir.

Babasının işi sebebiyle sürekli yer değiştirmek zorunda kalan Münevver Ayaşlı, özellikle Halep'te yaşarken tıpkı romanlarında bahsettiği tarzda bir evde yaşamıştır. Eserlerinde bahsettiği Osmanlı evlerinde olduğu gibi, kendi yaşadığı evlerde de aşçı, hizmetli gibi çalışanlar vardır. Bu sebeple romanında yer verdiği ev içi sahnelerini ayrıntılarıyla yazmıştır.

Münevver Ayaşlı'nın hayatı incelendiğinde eserleriyle o kadar çok ortak nokta bulunur ki bu durum yazarın tüm hayatını farklı karakterlerle eserlerine yansıttığını düşündürmektedir.

Münevver Ayaşlı, yaşadığı dönem içerisinde etkili olan “konak eğitimi” almıştır. Yani evde özel hocalar, mürebbiyeler eşliğinde lisan ve sanat dersleri almıştır. Piyano

³ 28 Ocak 1995 tarihli Aksiyon dergisinin 8. Sayısında Beşir Ayvazoğlu tarafından kaleme alınan yazıda kullanılmıştır.

⁴ Beşir Ayvazoğlu'nun Defterimde Kırk Suret adlı eserinden alınmıştır.

ve ud dersleri alarak bu müzik aletlerini kullanmıştır. Eserlerindeki kadın karakterler de Ayaşlı gibi piyano ve diğer müzik aletlerini kullanma yönünü yazarın gerçek hayatından almıştır.

Beyrut'ta yaşarken Arap bir kadından Kur'an dersleri de almaya başlar. 1918 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmişlerdir. Daha sonra ağabeyi okumak için Almanya'ya gider ve tıpkı romanlarında olduğu gibi, başlangıçta ekonomik açıdan rahat olan ailede maddi sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Münevver Ayaşlı ve annesi Almanya'ya Ayaşlı'nın ağabeyinin yanına gitmişlerdir. Bir süre Almanya'da yaşadıkdan sonra tekrar İstanbul'a dönmeye karar vermişlerdir.

Babasının mesleği dolayısıyla sürekli yer değiştirmek zorunda kalan Ayaşlı, günümüz Türkiye sınırları içerisinde eğitim görmemiştir. Burada kastettiğimiz eğitim, okul ile yapılan eğitimidir. Ancak Ayaşlı, özel hocalar ile eğitimine devam etmiştir. Romanlarında bahsettiği kadın karakterler gibi dil öğrenmiş ve sanata dayalı bir eğitim almıştır.

Hatice Münevver, Balkan Harbi'nin ardından reji başmüdürlüğü tayin olunan babasıyla beraber gittikleri Halep'te, 1914 yılı başlarında, "Diakonessen Schwesterlere" isimli bir Protestan Alman mektebinde ilköğrenimine başlamıştır (Ayaşlı, 1991: 15).

Ayaşlı ağabeyinin Ankara'da çalışması sebebiyle bir süre Ankara'da da yaşamıştır. Ancak Ankara'da yaşadığı süreçte kendini yaşadığı eve ait hissetmediği için, evden ve Ankara'dan kurtulmak amacıyla *On dokuzuncu Asır Manzumesi* ile tanınan Sadullah Paşa'nın oğlu Nusret Ayaşlı ile evlenmiştir. Nusret Ayaşlı, tıpkı eserlerinde yer verdiği kahramanlar gibi Cumhuriyetten önce ve sonra sefirlik yapmıştır. Yazar, eşinin işi ve konumu sayesinde hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumda önemli yere sahip kişileri tanıma imkânı elde etmiştir. Ayaşlı'nın eserlerinde seçtiği kahramanların çoğunun sefir olması ve karakterlerin toplumsal yapıda üst düzey yere sahip olmaları kendi hayatının izlerindedir.

Münevver Ayaşlı evlendikten sonra Sadullah Paşa'nın yalısına taşınmıştır. Ancak annesini de yanına almak zorunda kalmasıyla birlikte bu yalıda oturmayı istememiştir. Sonradan eşi ile apartman dairesine çıkmıştır. Bir süre sonra eşini kaybetmiştir. Eşini kaybettikten sonra maddi sıkıntılar da yaşamıştır.

Çocukluğundan bu yana, babasının etkisiyle tasavvufa ilgi duyan Ayaşlı, 1950’lerde Mevlevi tarikatına mensup olur. Bu durumda yine romanlarındaki kadın kahramanların seçimlerinde hayat bulur. Hemen hemen tüm kadın kahramanlar tıpkı Ayaşlı’nın gerçek hayatında olduğu gibi bir tarikata veya bir şeyhe ihtiyaç duymuştur. Bu yönüyle de yazar kendi hayatını edebiyata taşımıştır. 1980’lerden itibaren yalısında edebiyat ve sanat çevrelerinin katıldığı sohbetler düzenler; İstanbul’un kalburüstü simaları ile daima yakın ilişki kurar. Muhafazakâr çizgideki siyasî görüşleri, ayrıca tasavvuf, edebiyat, tarih ve sanat merakıyla imparatorluk ve Cumhuriyet’in önemli isimlerini etrafına toplar. Hanedan mensuplarıyla yakın ilişkisi bilinen Ayaşlı, 93 yıllık yaşamı boyunca “Boğaziçi Medeniyeti” diye adlandırdığımız Osmanlı aristokrasisinin savunucusu ve önemli temsilcilerinden biri olmuştur.⁵

Yazar, mide kanserine yakalanmış ve 20 Ağustos 1999’da vefat etmiştir.

1.2.SANATI

Münevver Ayaşlı, Cumhuriyet dönemi kadın yazarlarımızdan biridir. Geçmişe bağlılığı ve bunu eserlerinde işlemesiyle dikkat çeker. Yazar, eserlerinde tarihçi titizliğiyle çalışmıştır. Ancak bir tarihçi olmadığını, sadece tarihçilere yol gösterici olduğunu her fırsatta söylemiştir. Yaşanan toplumsal olaylara kayıtsız kalamamış bir sanatçıdır. Öyle ki eserlerinde kendi düşüncelerini de çekinmeden dile getirmiştir.

Hayatın acı, tatlı her yönüyle eserlerde yer alması gerektiğini düşünmüştür. *“Yazılarımız içinde acı ve sivri taraflar olabilir. Biz mümkün olduğu kadar bunları tatlılaştırmak ve sivri taraflarını yontmak istedik. Fakat bütün bütün de hakikatlerden ve rivayetlerden uzaklaşamadık”* (Ayaşlı, 1990: 3).

Yazar, sanatını icra ederken eser kahramanlarını kendisinin de içinde bulunduğu çevreden seçmeye özen göstermiştir. Öyle ki yazarın hayatı kronolojik olarak incelendiğinde eserleriyle hayatı arasındaki ilişki dikkat çekicidir. Kendisi de tıpkı eserlerinde anlattığı kadınlar gibidir. Piyano, ud dersleri almış daha sonrasında dine yönelip Kur’an derslerine başlamıştır. Sanatı her açıdan hayatının aynası olmuştur. O, kendi düşünce ve inançlarını yarattığı karakterleri konuşturarak okuyucuya anlatmıştır.

⁵ Derya GÜLER(2016) Münevver Ayaşlı’nın Eserlerinde Son Dönem Osmanlı Aile Hayatı tezinde s. 23’te bahsetmiştir.

Yazarın yarattığı karakterlerin bazılarında olabildiğince mesafeli ve anlayışsız bazılarında ise şefkatli davranması tüm eserlerinde görülen bir durumdur. Özellikle şefkatli davranıp, sürekli haklı gördüğü kahramanlar kendisiyle çok sayıda ortak noktası olan kahramanlardır. Bu durum yazarın eserleri açısından bir kusur sayılmaktadır.

Yazarın eserlerinde çoğu zaman aynı konu ve olayları sadece kahramanları değiştirerek işlediği görülür. Bu durum da sanatçının tekrara düşmesine sebep olmuştur. Tekrara düşmesinin yanında eserlerinde verdiği ayrıntılar özellikle romanlarının hatıra türüne yakın olmasına sebep olmuştur. Yazarın seçtiği bazı kahramanların ismi dahi gerçek hayatında olan kişilerden esinlenilmiştir.

“Hatıra yazarının metin içinde anlattığı küçük hikâyelerin fonksiyonları vardır: Bir sırrı ortaya çıkarmak, ahlaksal bir yarar sağlamak, bir ortama tanıklık etmek okuru eğlendirmek”(Çeri, 2013: 10). Ahlaksal bir yarar sağlamak, en azından ahlaksal ve kültürel çöküşe dikkat çekmek ve yaşanan ortama tanıklık etmek açısından da Ayaşlı'nın romanları hatıra türüne yaklaşmıştır.

Muhafazakâr siyasi kesimin önemli bir temsilcisi olan Münevver Ayaşlı, gündemle ilgili yazılarıyla da dikkat çekmiştir. O yaşadığı dönem içerisinde gerçekleşen hiçbir olay ya da duruma kayıtsız kalamamış, bunları edebiyata taşımıştır. Siyasete, dine dile ve bunun yanında pek çok alana ilgi duymuştur.

1.3.ESERLERİ

Münevver Ayaşlı birden fazla edebî türde eser vermiştir. Özellikle roman ve hikâye yazarı olarak tanınmasının yanında hatıraları ile de dikkat çekmiştir. Hatıralarında kendisinin içinde bulunduğu kesime ait pek çok bilgi vermiştir.

Başvekilimizi Tanıdım (1968), *İştiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim* (1973), *Dersâdet* (1975), *Hatırlayabildiklerim: Avrupa-i Osmani Rumeli ve Muhteşem İstanbul* (1990), *Hatırlayabildiklerim: Geniş Ufuklara ve Yabancı İklimlere Doğru*(1991) adlı eserleri hatıra türündeki eserleridir.

Münevver Ayaşlı'nın *Pertev Bey'in Üç Kızı* (1968), *Pertev Bey'in İki Kızı* (1969), *Pertev Bey'in Torunları* (1976) adlı eserleri birbirinin devamı niteliğinde olan romanlarıdır. Bu üç roman 1976 yılında *Pertev Bey'in Üç Kızı* adı altında

birleştirilmiştir. Bu eserlerde Pertev Bey adlı bir miralayın ailesi ve kızları üzerinden Osmanlı hayatının son dönemlerini, İttihat Terakki Partisi dönemi, CHP dönemi ve DP dönemi anlatılmıştır. Bu eserlerde üç kuşağın başından geçenler ve sonrasında öze yani Osmanlı'ya dönüş vurgusu yapılmıştır.

Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı (1987) ise roman türündeki bir diğer eseridir. Ayaşlı bu dört romanında da çizgisinden uzaklaşmamış yer yer kahramanları değiştirerek aynı konuları işlemiştir. Romanlarında özellikle anı türünün özelliklerine sıkça başvurduğu görülür. Romanlarında anı özellikleri kullanması aynı zamanda yazarın eleştirilen noktalarından biri olmuştur. *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı eserde Pertev Bey serisinin hemen hemen aynısıdır. Sadece karakterler isim değiştirmiştir. Yine yaşanan kültürel değişimler, aile yapısının bozulması, kaybedilen evlatlar bu romanda da görülmektedir. Konak ve yalı hayatı tıpkı Pertev Bey serisi romanlarında işlendiği gibidir. Azize Hanım'ın yerini bu romanda Naile Hanım almıştır.

Erken Sönen Işıklar adlı eseri Boğaziçi dergisi Nisan, Mayıs, Haziran sayılarında tefrika edilmiştir. Bu eserde yazar bir Türk genci olan Ömer'in, Lubjana isimli komünist bir kızla ilişki yaşaması ve sonrasında ailesine sırt dönmesini işlemektedir. Bu eserde işlenen vaka yazarın romanlarında da karşımıza çıkan ortak vakalardandır. Yine bir Türk genci özünden kültüründen kopmuş ve ailesi de bu sebeple dağılmış ve zor duruma düşmüştür. İşlenen ortak konularda yine sadece karakterin adı değişmiştir.

Muharrir Hasan Fehmi Bey adlı eseri ise Türk Edebiyatı dergisi 1986 Mayıs ayı sayısında tefrika edilmiş hikâye türündeki eserleridir. Bu eserde muharrirlik yapan Hasan Fehmi'nin hayatı işlenmiştir. Hasan Fehmi sırf İstanbullu olduğu için ve yeni rejime uyup Ankara'ya yerleşmediği için zor duruma düşmüştür. Hasan Fehmi'nin yakın arkadaşı olan Tarik Bey zamanla Hasan Fehmi'yi küçümsemeye başlamıştır. Bu eserde yine İstanbulluların düştüğü zor durumlar işlenmiştir. Ayrıca hikâyede, değişen koşullarla birlikte insanların Osmanlı zihniyetini ve o zihniyete sahip insanları eskimiş olarak nitelendirmesi anlatılmıştır.

Edep Yâ Hû (1984), Haminne'nin Suret Aynası (2009) adlı eserleri deneme türünün örnekleridir. *Hamine'nin Suret Aynası* adlı eserinde yazar portrelerle anılarını harmanlamıştır.

19. Asır – Teşrini Sani ve Ötesi – Kıbrıs ve Fetvası gazetede yayımlanan yazılarının toplandığı incelemesidir.

BÖLÜM 2:KÜLTÜR VE KÜLTÜREL YABANCILAŞMA

2.1. KÜLTÜR

Kültür, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü anlamına gelen bir toplumbilim kavramıdır. İnsanın varoluşu ve toplumların varlıklarını idame ettirmesi için bu kavram önemli bir yere sahiptir.

Kültür bir milleti oluşturan değerler bütünüdür. Milletler arasındaki farkı oluşturan en temel öge kültürdür. Giyim, mimari, dil, din kısacası toplumun yapısında bulunan her şey kültür tanımının içine sokulabilir. Kültür bir zaman ve mekân sınırının içine sığdırılması zor olan, değişken bir kavramdır.

Toplumlar, birliği ve beraberliği sağlayabilmek ve bir çatı altında yaşayabilmek için kültür birliğine ihtiyaç duyarlar. Bu birlik hem şahsi hem toplumsal huzur için gereklidir. Her toplum kendi gelişim düzeyine bağlı kalarak kendi anlayışları çerçevesinde bu yazılı olmayan birliği yani kültürü oluşturur.

Kültürün varlığı kadar, onu gelecek nesillere aktarmak da önemlidir. Çünkü aktarımı yapılmayan kültür unsurları yok olmaya mahkûmdur. Dil, din, sanat, edebiyat her şey kültür aktarımında önemli bir görev üstlenir. Ancak bazen yaşanan toplumsal değişimler kültür varlığını bozmaya ya da değiştirmeye yönelik tehdit oluşturur.

2.2. YABANCILAŞMA

Bir toplumbilim terimi olan yabancılaşmanın sözlük anlamı bireyin, kendi ürettiği nesnelerin, emek ürünlerinin boyunduruğu, egemenliği altına girerek kendi sorunlarına, bulunduğu ortama, toplumsal, insansal olana yabancı duruma gelmesi, özünden varlığından uzaklaşıp farklılaşmasıdır.

“Yabancılaşma, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren Batı toplumlarında; yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren de ülkemiz büyük kentlerinde insanları

oldukça derinden etkileyen, sarsan bir olgudur. Dolayısıyla, onu yaratan nedenler var oldukça yabancılaşma da varlığını sürdürecektir” (Sazyek, 2008: 17).

“Yaygın özellikleriyle yabancılaşma, modernitenin ve modernizmin türevidir (Sazyek, 2008: 18). İnsanı ruh- beden sentezi olarak gören modernistler, mutlak gerçeğe en yakın olan gerçeğin birbirinden farklı bakış açılarının odak noktasında olduğunda birleşmişlerdir” (Kantarcioglu, 2004: 8).

İnsan, sosyal bir varlık olması sebebiyle çevresinde olup bitenlerden etkilenir. Değişen yaşam koşulları, bireyin başına gelen olaylar insanoğlunun ilerlemesini ve gelişmesini sağlamaktadır. Bazen yaşadıkları sebebiyle insan kendi özünden uzaklaşabilmektedir.

“Yabancılaşmış bireyin önünde yine birkaç seçenek vardır: Ya toplum içinde kalmaya devam etmekle birlikte onun birkaç/ birçok/ bütün değerlerine, normlarına karşı somut ve zararlı etkileri olmayan bir direnişe geçecek ya da kendi içine kapanacaktır. Barındırdığı psikolojik öğelerin niteliğine ve şiddet dozuna göre bu kez de ya bir sanal yaşantı yaratacak ya da anomik bir surece girip intihara varan kaosa düşecek ya da bir arayış içine girip düşünsel bir bilinçlenmeye yükselecektir” (Sazyek,2014: 22).

Yabancılaşma kavramıyla karşımıza, kendine ve topluma yabancılaşan insanlar çıkmaktadır. Özellikle, Osmanlı devletinin yıkılışı ile birlikte insanları halktan ve çevreden koparan siyasi modernleşme, sosyal hayatta da somut yabancılaşmanın önünü açmıştır. Somut yabancılaşmadan kasıt, Türk toplumunun sahip olduğu kültürden uzaklaşması ve bu kültürü küçük görmesidir.

2.3. KÜLTÜREL YABANCILAŞMA

Kültürel yabancılaşma bir toplumu oluşturan insanların çeşitli sebeplerle kendi özünden uzaklaşması, yeni bir kimlikle karşı karşıya kalmasıdır.

“Sosyo-kültürel yabancılaşma, belli bir bütünlük ve özgünlük sergileyen toplumun değerler sisteminin bozulması, işlevsel uyumunu yitirmesi veya yok olması sonucu bireylerin genel kültür unsurlarını benimsemekten kaçınması ve değerler sisteminde meydana gelen yozlaşma şeklinde de tanımlanabilir” (Ertoy, 2013: 42).

Toplumda meydana gelen ve başlangıçta masum görülen değişimler toplumlarda büyük acılara sebep olmuş, zamanla etkilerini en ağır şekilde hissettirmiştir.

“Hem bireysel hem de toplumsal anlamda değişim tabii ki kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü insan denilen varlık dinamik bir yapıdadır...Ne var ki değişim, her zaman olumlu anlamlar içermemektedir. Nitekim insanlık tarihi bu değişimlerin yarattığı trajedilerle örülmüştür. Değişim insanın kendi iradesinden kaynaklı ve bilinçli bir şekilde gerçekleştiğinde ufku açan bir yenilik olurken tersi durumda bir kimliksizliğe yol açmaktadır”(Güneş, 2004: 2).

Bütünleştirici etkisi olan kültürün değişmesi, insanlar arasındaki kopuşa ve toplumların temelden sarsılmasına sebep olmuştur. Bireyler, yaşanan kültürel yabancılaşmalar neticesinde ne geçmişe ne de bugüne ait olmuşlardır.

Kültür bir toplumun duyuş, düşünüş birliğini oluşturan bir kavram olduğu için, edebiyat ve kültür arasında yadsınamaz bir bağ vardır. Sanatçılar bu bağı eserlerinde açık bir şekilde göstermiştir. Sosyal bir varlık olduğundan insanın yaşadığı durumları, ortaya koyduğu eserlere yansıtması elbette beklenen bir durumdur. Haksal'a göre "*Her uygarlık kendi değer yargularının, erdem anlayışının ilkin yerleşmesini, sonra da yayılmasını ve yaygınlaşmasını edebiyatın aracılığına borçludur*" (Aktaran Erol ve Erol, 2017: 120). Bu açıdan bakıldığında edebiyat hem bir taşıyıcı hem de yıkıcı unsur olma özelliğini üstlenmektedir.

Kültürel yabancılaşma ansızın gerçekleşmemektedir, sürece yayılan bir değişimdir. Bu yüzden tarihsel bir arka planı da vardır. Köklü bir imparatorluğun yıkılması ve yeni rejimin temellerinin atılması Türk toplumunda alışılan değerlerin değişmesine sebep olmuştur. Sosyal hayatta ve kültürde meydana gelen değişimler sanatçıların eserlerine yansımaya başlamıştır. "*Kültürel yabancılaşma, dejenerasyon ya da çözülme ile bunlara karşı gelişen bilinçlenme ve başkaldırı meselesi, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının ilgi duyduğu temel konulardan birisidir*" (Erol ve Erol, 2017: 120). Hatta çoğu yazar bir tarihçi edasıyla bu konuları ayrıntılarıyla anlatmıştır. "*Temelde sosyolojik bir mahiyeti olan bu konunun genel olarak edebî eserlere nasıl aksettüğünü araştırmak, modernleşmeyle beraber Türk toplumunun kültürel alanda yaşadığı çözülme sürecini ve çelişkilerini tespit etmek, bu bağlamda değişimin*" (Erol ve Erol, 2017: 120) hem somut hem de ruhsal izlerini Münevver Ayaşlı'nın eserlerinde bulmak mümkündür.

Ait olduğu sınıf olan Osmanlı aristokrasisini eserlerinde anlatan Ayaşlı, kültürel yabancılaşmayı yanlı bir tutumla işlemiştir. Kültürüne bağlı olan yazar, İstanbullu kimliğiyle kültürel yabancılaşmadan duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Kendi seçtiği kişilere karşı koruyucu bir tutum sergilemiş ve kahramanlarını adeta kendi gibi görmüştür.

Kültürel yabancılaşmanın etkisinin her alanda kendini gösterdiği dönemler Ayaşlı'nın kalemiyle can bulmuştur.

BÖLÜM 3:MÜNEVVER AYAŞLI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KÜLTÜREL YABANCILAŞMA OLGUSU

3.1. MİMARİDE VE EV NİZAMINDAYABANCILAŞMA

Mimari bir binayı güzel, kullanışlı bir şekilde inşa etmek anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında mimari, mevcut kültürden olabildiğince etkilenmekte ve ona hizmet etmektedir. Toplumun yaşadığı değişimler binalara, mimariye ve ev nizamına da yansımaktadır.

“Münevver Ayaşlı'nın romanlarında mekânlar, neredeyse roman karakterleri kadar önemlidir ve özel anlamlar taşımaktadır” (Çeri, 2013: 45). Münevver Ayaşlı'nın geçmişe sıkı sıkıya tutunmuş bir yazar olmasından dolayı yazdığı eserlerde, içinde bulunduğu toplumun her yönünü yansıttığı fark edilir. Mimari de bunlardan biridir. Eserlerinde dikkat çekecek derecede mimariye yer vermiştir. Kendisi de eserlerinde anlattığı yalı ve konaklarda büyüyen yazar, bu Osmanlı evlerinin içini gayet iyi bilmektedir. O, Osmanlı'nın ihtişamıyla yalı ve konakların yapısını bağdaştırmıştır. Hatta yalı ve konak yapılarının devamı, yazara göre Osmanlı kültür ve uygarlığının devamıdır. Ayaşlı'nın romanlarında mimâri ve ev nizamı zaman zaman bir roman kahramanı gibi ortaya çıkmıştır. Tıpkı insanların yaşadığı kültürel değişimler sonucu değişmesi gibi mimâri ve ev nizamı da farklılaşmıştır. Ayaşlı bu yapılara kültür taşıyıcılığı görevini yükleyerek onları şahıslaştırmıştır. Bu anlamda da mimâri eserler bir yapı olmaktan çıkıp kültürün en önemli parçalarından biri haline gelmiştir.

“Maddi ve manevi değerlere son derece bağlı olan Münevver Ayaşlı, İstanbul kültürünün, geleneğinin korunması ve geleceğe aktarılması için elinden gelen gayreti sergilemiştir. Yazar, yalı sahiplerinin kültür taşıyıcılığı rolünü üstlenmeleri gerektiğini, bunun tarihten gelen bir görev olduğuna inanılır”(Yıldız, 2009: 40).

Pertev Bey'in Üç Kızı adlı eserinde yazar, Osmanlı Devleti'nin yıkılmadan önceki halini betimlemiştir. İlk aşamada yazarın bahsettiği mimari eserler, evler, köşkler ihtişamıyla dikkat çekmektedir. Onlar da tıpkı Osmanlı gibi yüce ve görkemlidir. Bu yücelik yazarın seçtiği kelimelerden açıkça bellidir.

“Vaktiyle bir İngiliz’in Moda’da güzel bir bahçe içinde, harikulade manzaralı, onbeş-yirmi odalı, pek güzel yapılmış evini satın almıştı” (Ayaşlı, 1992: 5). Yazar, bu eski dönem evlerini o kadar detaylı anlatır ki okuyucunun gözünde bu evler adeta canlanır. Ayaşlı’nın bu evleri anlatmaktan keyif aldığı, uzun uzun bahsetmek istediği çok açıktır.

“Bu ev Victorian dedikleri uslubda, yani kraliçe Viktorya’nın saltanat devrine tesadüf eden senelerde yapılmış, ahşap fakat çok sağlam, dört kat beyaz yağlı boyalı geniş salonlu, döşemesi bütün parke, ve güzel şömineleri olan bir evdi. Tahta oymalı küçük balkonları ile de II’nci Sultan Abdulhamid Han zamanı köşklarini hatırlatan bir hali vardı. Hamidyen- Viktoryen denebilirdi buna” (Ayaşlı, 1992: 5).

Pertev Bey’in Üç Kızı adlı romanın başında yazarın, mimarî ile ilgili verdiği ayrıntılar; yaşanan olaylar, savaşlar, değişen toplum düzeniyle birlikte değişme göstermiştir. Eserin başında gösterişle dikkat çeken yapılar, eserin ilerleyen kısımlarında küçülmeye uğramıştır. Bu durum, ev seçimlerine de yansımıştır. Büyük odaları ile içinde çekirdek aileden çok daha fazlasını barındıran Osmanlı evleri gittikçe daralmıştır. Sanki yönetimin değişmesi evlerde, konaklarda küçülmeyi de zorunlu hale getirmiştir. Bunda ekonomik sıkıntıların etkisi de oldukça fazladır. Artık o büyük yalıları, konakları idare etmek zorlaşmıştır. İmparatorluğun sınırları daralıp küçüldükçe evler de daralıp küçülmüştür.

“_ Anneciğim, evvelâ bu evi terk edelim, bu ev bizim için hem çok büyük ve hem çok pahalı, daha küçük, daha ucuz bir eve çıkalım, Fraulein Sturm’a yol verelim, zaten Almanlar gidiyorlar, nasıl olsa o da yakında gidecek” dedi.”

Azize Hanım, Moda’da bu evde geçirdiği zamanları hatırladı. Ne mes’ud ne tatlı günler geçirmişti bu evde. Ve bir gün bu terk edeceğini hayalinden bile geçirmemişti. Fakat işte, henüz 15 yaşında, pratik zekâlı ve kat’î kararını vermiş olan kızına boyun eğdi, Selmin de itiraz etmeden annesi gibi boyun eğdi”(Ayaşlı, 1992: 56).

İçinde bulunulan şartlardan dolayı değişen ekonomik düzen, insanların var olan her şeyini elinden almıştır. Büyük köşklere, yalılarda refah içinde yaşayan roman kahramanları kendilerini yazarın tabiriyle sefertası gibi evlerde bulmuştur. “Nihayet Kadıköy Bahariye’de Şekerci Cemil Bey sokağında, iki oda, bir sofa, sefertası gibi denilen evlerden bir ev buldular ve tuttular” (Ayaşlı, 1992: 57).

Alışkın olmadığı bir hayatın içine düşen Pertev Bey ve üç kızı,yeni taşındıkları bu evde misafirlerini ağırlamaya utanç duymuşlardır ve yeni hayat onlara çok yabancı gelmiştir. Komşularının ısrarla evlerine girip merak giderme isteklerine her seferinde ne

cevap vereceklerini şaşırılmışlardır. Çünkü bu durum kendilerinin dahi kabul edemediği yeni bir görüntüdür. Bu durum bir çöküştür. Yazar da bu evleri betimlerken oldukça kısa tutmuş, yeni evlerinden utanan Pertev Bey'in kızları gibi yazar da anlatmaktan çekinmiştir. Kısa kısa bilgiler vermeyi tercih etmiştir.

“_Buyurunuz, fakat vallahi misafir odamız bile yok, bizim bir oturma odamız var, rahatsız olan zevcim orada oturuyor, çocuklar orada ders çalışıyorlar, Selmin’ciğimin babasını, kardeşlerini rahatsız etmesin diye o kadar sevdiği piyanosunu bile çalamıyor” dedi(Ayaşlı, 1992: 60).

Ayaşlı'nın misafir kabul etmeye dahi utandığı bu küçük evler, romanın anlatımında da çok yer teşkil etmemektedir. Ayaşlı misafirlerini geçiştirdiği gibi romanında bu evleri anlatırken kelimeleri de geçiştirmiş, evlerin anlatımına çok kısa yer vermiştir. Osmanlı evi diye tabir ettiği mekânları anlatırken kullandığı uzun betimlemeler bu küçük, Osmanlılıktan uzak evleri anlatırken kullanılmamıştır. Osmanlı evlerinin “*karşısına mutsuzluk mekânı olarak yerleştirilen evler ise yeniyi, yozlaşmayı, kimliksizliği her şeyden önemlisi ise Osmanlı hayatından uzaklaşmayı temsil etmektedirler. Osmanlı hayatından uzaklaşmak ise bir taraftan da yazarın çocukluğu, geçmişi ve mutluluk mekânlarından uzaklaşmak demektir aslında*” (Çeri, 2013: 49).

Yazar, romanda kendi varlığını hissettirerek de değişen ve kendi kültürüne yabancılaşan mimariyi eleştirmiştir. Özellikle İstanbul'un artık başkent olmamasından kaynaklı, Ankara'da kurulan yeni yapılanmalar yazar için tam bir hayal kırıklığıdır. Öyle ki Münevver Ayaşlı, Ankara'nın bu yeni halini Türk milletinin varlığı ile hiç bağdaştıramamıştır. Türk kültüründen tamamen kopmuş olan bu yapılar, yazar için kasvetli bir Alman kasabasını andırmaktadır. Bu durumda, insanların özünden kopmasının sosyal hayata yansımaları olarak görülmüştür.

“- Geçen gün gidip gördük, kal'a içinde, Keçiören'de, Çankaya'da hâlâ eski Ankara evleri var. Pek güzel, pek şirin bir tarz-ı mimâri, yerine de pek uygun ve yakışan bir mimâri. Ne yazık, Yenişehir evleri o tarzda yapılmış olsaydı, güzel bir şahsiyeti, husûsiyeti ve heyet-i umûmiyesiyle pek hoş, pek güzel bir şehir olurdu. Yoksa böyle kıyıda, köşede kalmış, hiçbir karakteri olmıyan, manasız bir Alman kasabası halini almazdı.” dedi” (Ayaşlı, 1992: 165).

Münevver Ayaşlı, mutlu olmanın şartlarından birini Osmanlı hayatının yaşandığı bir evde yaşamak olarak görmüştür. Her fırsatta roman kahramanlarını kendi özlerine dönmek adına Osmanlı tarzında bir ev kurmaya itmiştir. Yazarın bu çabası, eski

değerlerin o evlerde yeniden canlanmasını sağlamaktır. Yazar yeni evleri inşa ettirerek Osmanlı'ya bağlılığını ve kurtuluşu bu bağlılıkta gördüğünü kanıtlamaktadır.

“Selmin çok mütevazi, fakat şipşirin bir Osmanlı evi kurmuştu. Yanına annesi, kız kardeşi, iki dadısı ve lalasını almıştı. Günün birinde de ihtiyar, çok ihtiyar olmuş Matmazel Durand da Fransa'dan çıkageldi. Burası bir Osmanlı konağının yavrusunun yavrusu –bir civciv kadar dahi olsa- bir konak halini almıştı” (Ayaşlı, 2014: 7).

Kahramanlarına Osmanlı bir ev kurduran yazar, yabancılaşıp kendi özünden uzaklaşan bireylerin eskiye döndüğü takdirde mutlu olacağını düşünmüştür. Özellikle Selmin karakteri üzerinden bu düşünceyi yürütmüştür. Okuyucu, burada değişen mimarinin ve ev yaşamının, insanların ve çevrenin yabancılaşmasına etkisini fark etmektedir. Kurulan evler adeta bir sığınak, değişen her durumdan kaçış yeri olarak görünmektedir.

“Bu küçük evde herkes memnun ve mesuttu, çünkü Osmanlı hayatı yaşıyorlardı. Sanki burası çöl ortasında bir vaha idi. Kavrulmuş ve çorak göntüller ortasında yeşillik ve taze filiz, seven ve sevilen göntüllere serinlik ve huzur veren bir hava gibi” (Ayaşlı, 2014: 7).

Yazar, küçük ve Osmanlı kültürüyle yaşanılan bir ev hayalini Nermin için de uygulamıştır. Sanki küçük evler sınırları daralan ülkenin bir sembolü gibidir. Ekonomik olarak kötü durumda olmayan Nermin de küçük bir ev kurmuştur. Bu ev yine huzurlu, Osmanlı bir ev olmuştur. Yazar, incelediğimiz hemen her eserinde bu yolu tercih etmiştir. Bu evler dış dünyaya kapanan birer kapı gibidir ve bu evlerin dışında yaşanan her şey yazar için sadece uzaktan seyredilen bir film gibidir. Yazar, bu noktada karakterlerine bencilce bir yol izletmiştir diyebiliriz. Çünkü sadece kendini kurtaran karakter, dış dünyaya sadece bir gözlemci olarak bakmış olanı anlatmak ve şikâyet etmekle yetinmiştir. “Üç ay içinde bu küçük fakat şipşirin köşk olmuş bitmişti bile. İki yatak odası bir büyük oturma ve yemek odası. Gayet sade döşediler, büyük köşke de kiralık diye kağıt yapıştırdılar ve komisyonculara haber verdiler” (Ayaşlı, 2014b: 51).

Ayaşlı'nın roman kahramanlarına küçük bir ev kurdurma çabasının altında kaybedilen değerlerin ve Osmanlı'ya ait anıların canını yakmasının da etkisi vardır. Yazar, Osmanlı yalı ve konaklarını sevmesine ve özlemesine rağmen yine büyük bir evde oturmayı tercih etmemektedir. “Büyük köşkte oturmak istemiyorum. Her odadan kaybettiğimiz bir sevgili çıkacakmış gibi geliyor, annem, Baskın... Her bir eşya bana birçok şey hatırlatıyor, zaten bütün köşkü Selmin'e vermeye karar verdim” (Ayaşlı, 2014b: 51).

Nermin karakteri üzerinden yazarın dile getirdiği bu düşünceler, aslında yazarın geçmiş günlere özlem duymasına rağmen o günlerin tekrar yaşanmayacağı bilincinde olduğunu göstermektedir. Tıpkı kaybedilen bir anne, bir evlat gibi o eski günler eski evlerde kalmıştır.

Münevver Ayaşlı, *Pertev Bey'in İki Kızı* adlı romanında Ankara'dan İstanbul'a yerleşen ve İstanbul'un görüntüsünü yaptıkları evlerle, mimarilerle değiştiren Ankara insanını eleştirmiştir. Hala ayakta tüm güzelliği ile duran Osmanlı mimarisinin göz göre göre yıktırılması, yerine Ankara'daki gibi kasvetli yapıların inşa edilmesi, yazar için acı bir durum olmuştur.

"Planlar yapıldı, bozuldu, çizildi, yine yapıldı, nihayet bir Alman mühendisin planlarını Muammer beğendi ve onda karar kıldı. Emniyet ettiği bir müteahhide de köşkün inşası işini havale etti. 1935 kışı Çiftehavuzlar' daki güzel ahşap köşk çatır çatır yıkıldı. Güzel kapıları, şömineleri tavanları bir enkazcıya bir pula satıldı. Eve, belki yüz seneye yakın bir zamandan beri sarılmış olan mor salkımlar, hanımelleri söküldü, kesildi. Yalnız onunla kalmadı, parktaki büyük ve asırlık ağaçlar da gözünün yaşına bakılmadan kesildiler. Ankara'nın cılız, bodur akasya ağaçlarına alışmış olan Ankaralılar veya bütün medeniyet şahikasını Ankara' da gördük zannedenler, büyük ağaç sevmiyorlardı. Kaç defa Muammer ve arkadaşları:

"Büyük ağaçlar, bahçeyi, evi karanlık ve kasvetli yapıyor, ağaç dediğin, küçük, insan boyunu pek geçmeyen, şirin top akasyalar olmalı" diyordular" (Ayaşlı, 2014: 15).

İstanbul'a çok değer veren Münevver Ayaşlı, İstanbul' un yaşadığı bu kötü değişimi her fırsatta eleştirmiş ve bu değişimin İstanbul'un yapısını bozduğunu, Osmanlı'nın izlerini silmeye çalıştığını söylemiştir. Hatta yazar, eserinde doğrudan isim kullanarak bu durumun sorumlularını ortaya koymuştur. O dönemde yaşanan tüm değişimler böylelikle şehrin görüntüsüne de yansımıştır. Toplumun yaşadığı yabancılaşma yirmi otuz yıl içerisinde şehrin görüntüsünü de bambaşka bir hale getirmiştir.

"İşte bu sahip ve el değiştiren güzelim Boğaziçi yalıları, Nişantaşı ve Süleymaniye konakları, Erenköy ve bütün Marmara sahili köşkleri, parkları ve bahçeleri, bu yeni sahipleri elinde 20- 30 sene içinde çırılçıplak kaldılar.

Arsa spekülasyonları, oyunları, dalavereleri ile ağaçlar kesildi. Güzelim bahçeler parsellendi ve yerlerine, çirkinlikte ancak Tel- Aviv' de görülebilecek çimento yığınlarından zevksiz, üslupsuz, karakersiz siteler kuruldu. Çirkinlikten başka hiçbir mana ifade etmeyen bu yeni tarz mimariye Falih Rıfki stili demek pek yerinde olur. Zira yeni kurulan ve mazisiyle her sahada, fakat bilhassa tarih ve kültürle bütün bağlarını koparıp kesmek isteyen Türkiye Cumhuriyeti'nde, başlangıçtan beri bilhassa Urbanizm hareketlerinde önderlik ve akıl hocalığı eden, söz sahibi olan Falih Rıfki olmuştur. İş işten geçtikten, bütün Türkiye sathını çirkin binalar kapladıktan sonra:

“Bu kadar fena olacağını ben de tahmin etmemiştim” demekle, büyük vebal ve mesuliyetten insan kolayca kurtulamaz, sıyrılamaz” (Ayaşlı, 2014: 16).

Eserden alınan kısımda görüldüğü gibi toplumu özünden, değerlerinden uzaklaştırmak bireyleri kendinden uzaklaştırmaktır ve yazara göre bunun bir vebali vardır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşanan değişimler Demokrat Parti döneminde de devam etmiştir. Memleket bir yenilenme, yıkılıp yeniden inşa edilme sürecine girmiştir. Ankara’dan sonra İstanbul da ruhsuz bir yapıya bürünmeye başlamıştır.

“1950 senesinden beri memleket bir şantiye halinde idi. Yollar, barajlar yapılıyordu, fabrikalar kuruluyordu, bütün memleket hummalı bir kalkınma çabası içinde idi. Dört liderden en önce giden ve milletin en çok sevgisini kazanan en genci olan Adnan Menderes’ti. Bütün memleket için çok faydalı olan Menderes İstanbul’u bilmiyor, İstanbul’u tanımıyor, İstanbul’un güzelliklerini görmüyordu. Ve her gün Türk İstanbul biraz daha kayboluyor, yerine manasız ve zevksiz bir İstanbul kaim oluyordu. Bilmem elim ve hazin akibetinde, İstanbul’a karşı işlenen suç ve günahın tesiri var mı?” (Ayaşlı, 2014: 113).

Yazar, her ne kadar Adnan Menderes’e olumlu duygular beslese de Adnan Menderes’in de İstanbul için yaptıklarını yanlış bulmuştur. Yazarın bu ikilemede kalan düşünceleri okuyucunun zihninde de çelişkili bir durum oluşturmaktadır.

Kültürel yabancılaşma ev içi dizaynında da önemli değişiklikler yapmıştır. Osmanlı’nın o görkemli evleri, yerini tamamen Batı’ya özentiyile kurulmuş evlere bırakmıştır. Artık Türk’e Osmanlı’ya ait ne varsa hor görülmüş, ona ait olmayan her şey pek güzel sayılmıştır. Bunu özellikle Ankara halkı yapmıştır.

“Ne hal ise, bütün bahar ve yaz ayları, Çiftehavuzlar’a Beyoğlu’ndaki perdeler dikildi, geldi takıldı. Yine en pahalı, fakat ölçüsüz ve zevksiz bol ve fena yaldızlı mobilyalar yapıldı ve Çiftehavuzlar’a yollandı. Şimdi duvarlara asılacak tablolara sıra gelmişti. Genç karı kocanın zihinleri bu tablo meselesiyle pek meşguldü.

Bir gün Selmin kardeşine dedi ki:

“Her sene resim sergileri açılıyor, bizim ressamlarımızın da güzel eserleri var, Muammerle gidip bu sergileri görseniz, belki beğendikleriniz, sevdikleriniz olur.” Nermin hemen itiraz etti:

“Hayır ablacığım, Muammer Avrupa resimleri istiyor, ecnebi ressamlarının eserlerini” dedi”(Ayaşlı, 2014a:31)

Bu durum öyle bir hâl almış ki Türk evladı kendi milletini, sanatçısını olumsuz yönde eleştirmiştir. Her konuda olduğu gibi ev içi dekorasyonda da Avrupa’yı takip etmenin gerekli olduğu düşüncesini savunmuştur.

“Çiftelhavuzlar’daki köşke Türk ressamlarının resimleri asılmadı, ama bir sürü berbat, kötü “kurt” resimler, büyük bir titizlikle ve itina ile asıldı. Evine resimler asıldıktan sonra Muammer yüksekten konuşmaya başladı;

“Bizde ev içi dekorasyonu bilmezler ki... Gidersin, herif milyonerdir. Evinde bir tablo yoktur, bir biblo yoktur. Duvarlar boş, masaların üzerleri bomboştur... Garpta en mütevazı evin kendine göre tablosu, biblosu vardır. Efendim kültür meselesi, kültür” diyordu”(Ayaşlı,2014: 32).

Pertev Bey’in Torunları adlı eserde de ailesinden, evinden kopup komünist hareketlere katılan Aydın ve Tülay’ın yaşadığı ev, bir Osmanlı evi olmadığı ve gerçekten kötü olduğu için yazar tarafından oldukça kötü betimlenmiştir. Yazar, bu evlerdeki huzursuzluğu, kasveti kelimelerle okuyucuya hissettirmiştir. “*Nihayet Tülay kapıyı açtı. İçerisi bir pislik, bir karışıklık ki kolay kabul edilmez. Belli ki gecedен çok içmişler ve geç yatmışlar, hâlâ uyanamıyorlar*”(Ayaşlı, 2014b: 65).

Muammer Bey’in Nermin’den boşandıktan sonra Hilal Hanım ile evlenip taşındığı ev de tıpkı diğer Osmanlı kültüründen uzak evler gibi oldukça kötü ve kasvetli anlatılmıştır. “*Muammer salona girdiği zaman sigara, viski ve lavanta kokusu birbirine karışmış ve odada ağır bir asabiyet, ağır bir hava vardı. Muammer’in ilk işi, belli etmeden pencereyi açmak oldu*”(Ayaşlı, 2014b: 41).

Pertev Bey serisi dışında *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı eserde de yazar, değişen mimariyi ele almıştır. Her yönüyle dikkat çeken Türk konaklarının yerini çirkin eserler doldürmüştür. Bu durum diğer romanlarında işlediği mimari değişim sorununun birebir aynısıdır. Eski yapılar gitmiş, yerine kim neden, nasıl zengin olduysa onun adıyla anılan yapılar gelmiştir. “*Satın aldıkları konakları ise çatır çatır yakıyorlar, haram para ile o güzelim bir Türk konağının yerine bir Bulgur Palas, Bir Pirinç veya Yağ Palas çıkıyordu. Çirkin çirkin iş hanları*”(Ayaşlı, 1987: 8).

Yazar, yaşanan kültürel değişimin ileride nasıl bir iz bırakacağını da tahmin etmiştir. Başlangıçta sessiz kalınan belki önemsenmeyen değişimler ileride Türk halkının özünü unutmamasına sebep olacaktır. Yazarın, her fırsatta yanında olduğunu hissettirdiği karakterlere de gerekli tepkiyi verdirmemesi yine herhangi bir sorumluluk duymadığının göstergesidir. “*Şimdi evladlar, torunlar, torunların torunları, arasınlar, dursunlar, Türk evi, Türk evi diye sayıklasın dursunlar*”(Ayaşlı, 1987: 8).

Yazarın hayran olduğu şehrin görüntüsü her geçen gün daha da bozulmuştur. İnsanların değer bilmez davranışlarını tam bir cahillik olarak nitelendirmiştir. Yazar, duyduğu üzüntü neticesinde adeta Allah'a yakarmaktadır.

“Bütün bunları sözde ekonomik ve çağdaş uygarlık düşünce ile yok ettik, bunların yerine randıman vermeyen fabrikalar ve bütün güzellikleri bozan ve perişan bir manzara arz eden gecekondularla doldurduk. Tıpkı Boğaziçi'nin Rumeli yakasında, kömür deposu yapacağız diye Sultan Saraylarını yıktık.

Ne kadar iş bilinmiyor, iktisat bilinmiyor, ne kadar cehalet ve görgüsüzlük, YA RABBİ” (Ayaşlı, 1987: 64).

İstanbul değişirken Ankara da sıfırdan yapılanmaya çalışan bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* romanında. Evet, Ankara yeni kurulan bir şehirdir, Türk'ün başkenti olmuştur ancak bu şehirde Türk'e, Türklüğe ait bir iz bulmak zorlaşmıştır. Bu şehrin inşasında Avusturyalı, Almanyalı mimarlar çalışmıştır. Şehrin her tarafı kazılmış yeniden bina edilmiştir.

“Ankara, artık kahramanlık kisvesinden soyunuyor, Kuvayi Millîye havasından uzaklaşıyordu. Bütün Ankara şantiye halinde idi, dört bir tarafa en çok Almanya'dan ve Avusturya'dan gelen kıymetli mimarlar, Ankara'yı yeni baştan kuruyorlardı. Ankara'nın büyüklerine, kendilerini beğendirmek için çaba sarf ediyorlardı...Ankara operası, balesi, tiyatrosu, konserleri, konservatuvarı ile, güzel otelleri, büyük devlet binaları vekâletler ve sefarethaneleri ile artık bir Anadolu vilayeti değil bir metropol olma yolunda idi. Şaka değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti idi”(Ayaşlı, 1987: 101).

VFPY adlı eserde Naile Hanımefendi'nin, bir yalıda mutlu bir hayat sürerken çıkan yangın sebebiyle evini kaybetmesi yer almıştır. Bu kaybediş ve sonrasında yeni bir eve taşınmak roman kahramanları için yeni bir hayatın başlangıcı olmuştur. Yalısını yangın sebebiyle kaybetmesi Naile Hanım çok üzümüştür. Bu haliyle Naile Hanım Pertev Bey serisindeki Azize Hanım'ı andırmaktadır.

“Hanımefendi, misafir bile gitmediği, ancak dışarıdan gördüğü bu küçük evlerden biri olan eve şaşırıyor, üst kata çıkarken, merdiven hem sallanıyor, hem gıcırdayıyor. Yukarı çıktığında, sahanlıkta, Ali'ye, çok alçak bir sesle:

_Ali, dedi, ben uzun mu yaşayacağım, 80,90 yaşına kadar mı yaşayacağım. Bu çok acı ve elim bir soru idi, demek istiyordu ki:

_Ben bundan böyle, uzun bir ömrü bu kümes gibi evde, mahalle içinde mi geçireceğim. Eveet, Osmanlı kibarlığından kopmak lâzımdı, çok güçlü, ama lâzımdı. Millet'in oturduğu evlerde oturmak, onlar gibi yaşamak lâzımdı. İşte öyle oldu!...”

Alışkın olunmayan bu yeni ev, sonrasında tıpkı Pertev Bey serisinde Selmin'in kurduğu minik ama huzurlu eve dönüşmüştür. Yani yazar, değişen şartlara rağmen yine

Osmanlı kültürünü canlı tutmaya ve devam ettirmeye çalışmıştır. “İşte böyle bir hayat başlamıştı, Merdivenköyü’ndeki çok mütevazı evde, fakat tevekkül ve huzur vardı, bu Cenab-ı Hakkın, müminlere olan lûtfu ve keremi idi” (Ayaşlı, 1987: 114).

Sonuç olarak, Münevver Ayaşlı’nın eserleri mimârî ve ev nizamı açısından ele alındığında yazarın, Osmanlı olmayan yapılara olumsuz baktığı görülmektedir. Yazar, hemen her eserinde Osmanlı’dan ve Osmanlı kültüründen uzak kurulan evlere kötü bir son reva görmüş ve sonunda Osmanlı kültürüne dönmelerini sağlayarak çıkış kapısı bırakmıştır. Osmanlı evi kuramayan kahramanlar ise eser içinde yok olup gitmiştir. Bir başka dikkat çeken unsur ise yazarın romanlarından *Pertev Bey’in Üç Kızı* adlı eserin başlangıcında Osmanlı’ya ait yapıları anlatırken de Batı etkisinden bahsetmesine rağmen o yapılara olumlu yaklaşmasıdır. Yani esasında Osmanlı dönemindeyken de mimaride veya ev nizamında sadece Türk etkileri yoktu. Buradan çıkardığımız sonuca göre yazarın dikkat ettiği husus, mimaride yabancı etkilerin olup olmamasından ziyade Osmanlı insanı diye tabir ettiğimiz, kendisinin ve çevresinin içinde bulunduğu insanlar tarafından yapıların kabul görüp görmemesi olmuştur. Yani yazar tarafından beğenilmeyen her yapı ve her ev eserde kötü olarak anlatılmıştır.

3.2.EĞİTİMDE YABANCILAŞMA

Kültürel yabancılaşmanın en önemli basamağı değişimdir. “Değişim; iktidar, sivil toplum, kültürel yayılma, teknoloji ya da formal eğitim sonucunda gerçekleşebilir. Değişimi sağlayan nedenler çeşitlilik gösterdiği gibi, bu nedenlerden bazılarının ön plana çıkması toplumdaki farklılık göster[ebil]mektedir” (Eskicumalı, 2003: 15). Osmanlı devletinde değişimin gerçekleşmesinde en temel rollerden biri eğitime düşmüştür.

Eğitim insanın insan olmasını sağlayan en önemli unsurdur ve diğer canlılardan ayrılmamızdaki etkendir. Bir toplumda eğitim, her şeyi değiştirebilme ve dönüştürebilme gücüne sahiptir. Bu yönüyle diğer kültürel unsurların hepsinden daha önemlidir. Çalışmamızın bu kısmında eğitimde yabancılaşma başlığını iki alt başlıkta inceleyeceğiz.

3.2.1.Konak Eğitimi

Osmanlı devletinin gerek dini gerek kültürel yapısı sebebiyle konak eğitimi kabul görmüş eğitim sistemidir. Başlangıçta bu eğitim, bireyin birçok yönden kendini geliştirmesini sağlayacak düzeyde idi. Osmanlı döneminde bireyin evde gelişimini sağlayan, mürebbiyeler ve özel hocalar tarafından ders verilerek yapılan “konak eğitimi” uygulanmıştır. Ayaşlı tarafından *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı eserde bu eğitim övülmüş ve güzel yanları uzun uzun anlatılmıştır.

Konak eğitimi pek çok yönden faydalıyken, bu eğitim şeklinin eksik olduğu yönler de yazar tarafından ortaya konmuştur. Bu eğitim, lisan öğrenme bakımından Türk çocuklarına çok faydalı olmuştur ancak yabancı öğretmenler sebebiyle dinî anlamda öğrenilmesi gereken bilgiler verilememiştir. Ayrıca evde eğitim almak Türk çocuklarının dış dünyaya yabancılaşmasına sebep olmuştur. Bu da Türk evladının sorun çözme ve ayakta kalma becerisinin gelişmesine engel olmuştur. Adeta bir kafes, bir fanus görevi görmüştür bu eğitim. Konak eğitiminin bir diğer eksigi ise tamamen yabancı mürebbiyeler tarafından verilmesi olmuştur. Bu mürebbiyeler küçük yaştaki Türk çocuklarını kültürel anlamda çok etkilemiş ve birer yabancı gibi yetişmelerine sebep olmuşlardır. Tabii ki bunda Türk ailelerinin vurdumduymazlığı da büyük bir etken olmuştur. Sadece dil öğrenmeye ve sanatta başarılı olmaya odaklanan Türk aileleri konak eğitiminin bu olumsuz yanını fark edememişlerdir.

Münevver Ayaşlı, *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı romanından başlayarak diğer tüm romanlarında eğitimdeki değişimlere geniş yer vermiştir. Başlangıçta roman kahramanlarının aldığı eğitimden övgüyle bahsetmiştir. Roman serisinde üç ayrı kuşağın aldığı eğitimleri mukayese şansını bulmak mümkündür.

“Pertev Bey tahsilini Almanya’da ikmal etmişti. Harbiye mektebini bitirdikten sonra Almanya’ya gitmiş, Almanya’da Erkânıharp olmuş ve bir müddet de Prusya ordusunda zabıtlık etmişti... Haremi Azize Hanımefendi ise üç nesilden yani Tanzimattan beri Fransız ve İngiliz kültürü ile yetişmiş bir ailenin kızı idi” (Ayaşlı, 1992: 6).

Yazarın *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı romanında tanıttığı roman kahramanları en az iki dil bilen, farklı kültürden insanların yetiştiği, musiki dahil çeşitli sanat dallarıyla ilgilenen donanımlı bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayaşlı, bu durumdan gurur duymakta ve bu eğitimi alanları övmektedir. “*Binaenaleyh Pertev Bey'in evinde üç ayrı kültür hâkimdi. Fransız, İngiliz, Alman. Çalınan müzik Alman, çok kere de İtalyan müziği idi. Kullanılan gümüş takımlar ise İngilizdi*” (Ayaşlı, 1992: 9).

Yazar, her ne kadar eğitimde yabancı mürebbiyelerin etkisini görse de bu durum başlarda yazarın şikayetçi olduğu bir durum değildir. Özellikle Pertev Bey' in büyük kızı Selmin'in aldığı eğitimin, olması gereken eğitim olduğunu düşünmektedir ki romanın kapsadığı dönem için geçerli olan eğitim de budur.

“Selmin piyanodan başka pek güzel şiir de söylerdi. “Alfred de Musset” yi pek severdi. “Chopin” e bayılırdı. Bilmem George Sand’ın ruhu ve zevki mi girmişti içine. Türk edebiyat ve kitabet dersleri pek ileri gidebiliyor muydu? Zannedersen Osmanlı edebiyatından o zamanlar pek moda olan Tevfik Fikret’ten başkasını pek bilmiyordu. Resim dersleri de Türk edebiyatı kadar ilerliyordu”(Ayaşlı, 1992: 10).

İncelediğimiz eserlerde eğitimdeki kültürel yabancılaşma her kitapta aşama aşama karşımıza çıkmaktadır. Başlangıçta Osmanlı eğitim sisteminde, alışkın olduğumuz şekilde yetişen roman karamanları zamanla yerini kültürüne yabancılaşan sistemle yetişen bireylere bırakmıştır. Eğitimde meydana gelen bu değişimler Türk toplumunda eskiye nazaran daha az bilgi sahibi olan ve aynı ev içerisinde farklılıkları ile dikkat çeken bireyler meydana getirmiştir. Özellikle Selmin karakteri, aldığı eğitim ve sahip olduğu birikimle dikkat çekmektedir. Arkasından gelen ortanca kardeş Berrin de güzel bir eğitim almıştır. Selmin ve annesi eğitim bakımından birinci kuşağın, Berrin ikinci kuşağın, Nermin ise üçüncü kuşağın temsilcisi olmuşlardır.

“Selmin, Almanca derslerden epey istifade etmişti, âdeta konuşuyordu. Piyanosu da bir hayli ilerledi. Zira günde en az altı saat meşk ediyordu. Hele Berrin Almancayı adamakıllı öğrenmiş ve son derecede Alman muhibbi olmuştu.... Gözlerine zâfiyet gelmiş, gözlük takmak mecburiyetinde kalmıştı. Mütemediyen “doktor olacağım, doktor olacağım!...” dediği için annesi ve ablası ona “Fraulein Doktor” diyorlardı”(Ayaşlı, 1992: 34).

Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı adlı eserde yazarın açılan mekteplere rağmen yine konak eğitimini aradığını görüyoruz. Konak eğitiminden sonra verilen hiçbir eğitimin lisan öğretmeye yetmediğini söyleyen yazar, mekteplerde verilen eğitimi kesinlikle yeterli bulmamıştır. “*Demek, dedi. Bundan böyle Türk çocukları lisan öğrenemeyecekler. Nitekim de öyle oldu. Padişahlık zamanındaki kadar, Cumhuriyet zamanında Türk çocukları ecnebi lisan öğrenemediler*”(Ayaşlı, 1987: 94).

Münevver Ayaşlı, konak eğitiminin en çok lisan öğretmedeki başarısı üzerinde durmuştur. Eserlerinde Azize Hanım ve Selmin'in bu eğitimi alması sebebiyle diğer karakterlerden farkı her fırsatta ortaya konulmuştur. Ancak bu eğitimin olumsuz yönlerini yazar geri plana atmayı tercih etmiştir. Yabancı mekteplerde verilen eğitimi

eleştirirken konak eğitimini veren mürebbiyelerin de yabancı olduğunu görmezden gelmiştir.

3.2.2. Mekteplerde Alman Eğitim

Yazar konak eğitimini Osmanlı devletinin yapısına en uygun eğitim olarak nitelendirmiş ve her fırsatta övmüştür. Ancak değişen şartlar ve yönetim sebebiyle gayrimüslimlerin memleketlerine dönmesi konak eğitiminin sonunu getirmiştir. Konak eğitiminin yanında mekteplerde verilen eğitim de o dönem devam etmiştir. Özellikle yabancı mekteplerin varlığı bir hayli çoktur. Ancak İmparatorluğun geçirdiği zor dönemler mevcut okulların kapanmasına yol açmıştır. Fransız ve Alman okulları kapatılınca Pertev Bey'in kızlarının aldığı eğitim de sekteye uğramıştır.

"Mektep zamanı gelmişti. Fransız mektepleri kapanmıştı. Pertev Bey'in ortanca kızı Berrin'i Alman mektebine verdiler ve Fräulein Sturm, haftada üç, dört defa Cihangir'e Selmin'e de Almanca ders vermeğe gidiyordu. Selmin piyano derslerine de kupa arabasıyla Karanfil Kalfa ve kâhya efendiyle gidiyordu. Berrin Fräulein Sturm'a oldukça çabuk alıştı." (Ayaşlı, 1992: 30).

Eğitimde meydana gelen kültürel yabancılaşmayı daha çok Nermin'in eğitim hayatı ortaya çıkarmaktadır. Çünkü ablaları Selmin ve Berrin, yarım kalsa da, Osmanlı kültürüne uygun eğitim alma şansı bulmuşlardır. Pertev Bey'in küçük kızı Nermin ise mahalle mektebine gönderilmişlerdir. Zaten değişen toplum yapısı sebebiyle eski eğitim sistemi, yeni insanlarda karşılık bulamamıştır ve onların uyum sağlamasını zorlaştırmıştır. Bu sebeple Berrin, Nermin' in mahalle mektebine gönderilmesini istemiş ve bu sayede Nermin'in yeni toplum yapısına daha iyi uyum sağlayacağını düşünmüştür. Yazarın bu yorumu eğitimin kültürel aktarımda ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bir milletin değişimi ilk aşamada eğitim sisteminin bozulmasıyla başlamaktadır.

"Alman mektepleri kapanmıştı. Berrin'i bu sefer Çamlıca İnas Sultanisine verdiler, Nermin de evlerine yakın Kadıköyünde bir mahalle mektebine gitmeye başladı. Azize Hanım, Nermin'in mektebi için çok üzülyordu. Berrin, annesini teselli ediyor:

"_Anneciğim," diyordu, "mademki bu memlekette yaşayacak, bırakın mahalle mektebinden başlasın ve her şeye alışsın. Selmin ablamı orkide gibi sun'î yetiştirdiniz, sanki iyi mi oldu? Selmin ablam kendi memleketinde her şeye yabancı. Ablam bu dünyada değil, Ay'da yaşıyor"(Ayaşlı, 1992: 58).

Eğitimde kültürel yabancılaşma dış görünüşüyle ve girdiği ortamlarla dikkat çeken, ama tek kelime konuşmakta zorlanan bireyleri meydana getirmiştir. Özellikle

Nermin, Muammer Ergüç ile evlendikten sonra sefarethane davetlerinin gözdesi olmuştur. Ama insanlarla konuşamadığı için kendini Avrupa’da yaygın olarak oynanan oyunlara vermiştir. Bu yönüyle Osmanlı eğitimi almış annesi ve ablasından ayrılmıştır. Yazar Nermin’i anlatırken aslında Azize Hanım’ın ve Selmin’in aldığı konak eğitimini övmüştür.

“Çok güzel, fakat sadece pratik zekası, annesinden ve ablalarından öğrendiği iyi hallerinden başka kendine has hiçbir şeyi olmayan, ne kültür ne konversasyonu olan biriydi Nermin. Bu halle Nermin’in de davetli olduğu sefarethanelerde görüşüp konuşacağı yerde hemen bir briç masasına oturmak pek kolayına ve pek işine geliyordu. Ayrıca da kağıt oyunlarını sevmiyor değildi” (Ayaşlı, 2014: 19)

Berrin yeni düzen insanlarına en çok benzeyen kişidir. Bu hali, tavrı da ona gittiği mektepler ve aldığı eğitim vermiştir. Düşünceleriyle annesi ve ablasını etkilemektedir. Hatta ablası Selmin’i Osmanlı eğitimi aldı diye küçümseyip onun gibi bir insan olamayacağını söylemektedir. Yeni yetişen gençler toplumu alışık olmadığı şeylerle karşı karşıya bırakmaktadır. “*Sanki Berrin, yepyeni bir dünyanın, meçhul bir alemin sözcüsü idi ve Pertev Bey âilesinin de dâhi çocuğu*” (Ayaşlı, 1992: 59).

Berrin’de Selmin’de olan mütevazılık yoktur. Berrin yeni rejim insanları gibi hırslı, mantığıyla hareket eden bir birey olmuştur. Bu yönüyle aldığı eğitim sebebiyle ev dışındaki hayatı bilmeyen ve o hayata uyum sağlayamayan Selmin’den ayrılmıştır. Yani yazarın övdüğü eğitim sisteminden kurtularak dünyayı tanımaya başlamıştır.

“_ Abla, ben senin gibi olamam ki...” diyordu. “Ben okuyacağım, Darülfünun’a gideceğim, meslek sahibi olacağım, hayatımı kazanacağım.” Evet, bu terâneler, bu tekerlemeler İstanbul evlerinde yeni yeni başlamıştı. Bir gün, pek yakın bir gün, bütün memleketin hayatı olacak olan bu tarz hayatı, henüz kimse anlamıyor, benimsemiyordu. Söyleyene, anlatmak isteyene sanki Çince konuşuyormuş gibi aval aval yüzüne bakarlar, bu da ne söylüyor diye omuz silkerlerdi” (Ayaşlı, 1992: 51).

“*Yabancılaşma ve onun önemli göstergesi anomi, toplumsal yapıyı oluşturan değer ve norm gibi etmenlerle, bireyi bunlara uymaya zorlayan toplumsal yapı ya da kurumlar arasındaki kopma durumudur*”(Ergin, 1982: 5). Bu yönüyle eserlere baktığımızda değişen eğitim anlayışı bireyi toplumsal yapıyı oluşturan değerlerden koparmıştır. Bu durum anne çocuk ilişkisine dahi yansımıştır. Mekteplerde verilen eğitim kuşaklar arası iletişimi koparma derecesine getirmiştir.

“...Berrin 18 yaşına basmış ve liseyi bitiriyordu. Nermin de mahalle mektebine devam ediyor, fakat annesiyle mektebi arasında daimî bir anlaşmazlık oluyordu.

Arada çocuk da bundan dolayı epey şaşırıyor, bocalıyor, annesiyle mektep arasında sıkışıp kalıyordu."

Azize Hanım:"_ Vallahi, bu çocuğun söylediklerinden bir şey anlayamıyorum. Nermin eve, bizden olmayan bir zihniyet, bir lehçe getirdi." diyordu" (Ayaşlı, 1992: 74).

Azize hanım'ın ifade ettiği gibi mahalle mektepleri kültürel değişimin empoze edildiği önemli yerlerden biri olmuştur. Türk evlatları ilk ikilemeleri bu kurumlarda yaşamıştır. Ancak ne kadar şikayetçi olursa olsun Azize Hanım da bunun o dönem için gerekli olduğunun farkındadır.

Özellikle eğitim alanında baş gösteren değişimler Azize Hanım ve Selmin üzerinde etkili olmuştur. Çünkü kültürel yabancılaşma, bireyin toplumsal yapıda nerede olduğunu tam olarak kestirememesine sebep olmuştur. Bu sebeptendir ki Selmin ve Azize Hanım kendi eğitimleri ile Berrin ve Nermin' in aldıkları eğitimi mukayese ettiklerinde kendilerini tam olarak nerede konumlandırabileceklerini bilememişlerdir.

Nermin mahalle mektebine gönderilmiştir. Bu sebeple küçükken az da olsa öğrendiği dilleri unutup tamamen bunlardan kopmuştur. Sonrasında okul gezisine katıldığı sırada tanıştığı Muharrem Bey ile evlenmiştir.

"Belli ki; Nermin artık kaderini zorlamağa kararlıydı. Yalnız yıkılışını gördüğü ve hatırladığı Moda'daki baba evini pek az biliyor. Öğrendiği Rumca, Almanca ve Fransızca'yı tamamiyle unutmuş, bir kelime bile bilmiyordu. Zavallı Nermin'in bildikleri, küçük evler, yoksulluk ve lisan öğretmeyen Türk mektepleri idi" (Ayaşlı, 1992: 125).

Romanda ablası Berrin'in dediği gibi Nermin'i bu yeni hayata Türk mektepleri alıştırmıştır....*Bu yeni hayata Nermin'i Şekerci Cemil Bey sokağında gittiği mahalle mektebi alıştırdı.* (Ayaşlı, 1992: 174)

Yabancı milletlerin eğitim sisteminin sorgulanmadan alınması ve bunun bireyler üzerindeki etkisi de eserlerde dikkat çeken bir diğer unsurdur. Özellikle *Pertev Bey'in İki Kızı* adlı romanında Münevver Ayaşlı, Ankara insanın özenti sonucu çocuklarını yabancı okullara göndermesini işlemiştir. Nermin'in çocukları üzerinden verilen örnekler gelinen noktayı gözler önüne sermiştir. Nermin'in büyük oğlu Baskın Ankara insanının eğitim anlayışı ile yetişmiştir. "1942 senesinde Baskın, dünya kadar para verilen hususi hocalar, dersler sayesinde zor bela Ankara Maarif Koleji'ni bitirdi"(Ayaşlı, 2014a: 73).

Nermin'in kendisinin alamadığı eğitimi çocuklarına aldırarak istemesi, eğitime çok fazla para dökmelerine sebep olmuştur. Aynı zamanda o dönemde Ankara da eğitime aşırı önem verilmiştir. Ancak bu önem içten gelen bir duyguyla değil, gösteriş amacıyla yapıldığı için Osmanlı'daki gibi bir karşılık bulamamıştır.

"Eğitimde Batı'nın örnek alınması konusu, Türk romanında pek çok yazar tarafından ele alınmıştır. Bu romanlarda, en çok eleştirilen taraf ise millî değerlere sahip çıkılmaması olmuştur"(Çiçekli Koç, 2014: 419).

Münevver Ayaşlı'nın *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı romanında desteklediği eğitim sistemi, serinin bir diğer romanı olan *Pertev Bey'in Torunları* adlı romanında, roman kahramanlarının kendi kültürüne yabancılaşmasına sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Pertev Bey'in Torunları romanında, yabancı okullarda veya yurt dışında okuyan öğrencilerin, yabancı kültüre ayak uyduramayıp, kendi başarısızlıklarını, kendi kültürlerine ve memleketlerine yükledikleri ve bunun sonucunda onlardan nefret ettikleri belirtilir. Bunun dışında Türkiye'deki okullarda da millî değerler benimsetilmediği için, kardeşlerin bile birbirlerine düşman oldukları ifade edilir"(Çiçekli Koç, 2014: 419).

Münevver Ayaşlı'nın eserlerinde konak eğitimi ve mahalle mekteplerinin dışında özellikle Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yaygınlaşan Batı milletlerinin okullarından da bahsedilmiştir. Bu okullar yazarın gözünde Türk kültürünü bozan ve halkın kültüre yabancılaşmasına sebep olan en önemli unsur olmuştur.

"Yabancı mekteplere veya yabancı memleketlere giden çocuklarımızda bu yabancı kültür, hiç bir müspet tesir yapmıyor ve "adoptif" kültürlerinde ve adoptif dünyalarında kat'iyen bir varlık gösteremiyorlar, sevdikleri, beğendikleri ve benimsedikleri bu yeni âlemlerinde de tam bir kabiliyetsizlik ve başarısızlıktan başka bir şey elde edemeyen bu çocuklar ve gençler de, kendi muvaffakiyetsizliklerinden dolayı, geri tepen, memleketlerine ve kendi kültürlerine bir hınç ve kin görüyoruz. Kendi kendilerine bile itiraf edemedikleri bu kabiliyetsizliklerinin günahını ve suçunu asıl kültürlerine yüklemek istiyorlar ve bu mensup oldukları medeniyete amansız birer düşman kesiliyorlar.

İşte Türkiye münevverlerinin büyük dramı!.. geçelim.

Gelelim kendi mekteplerimize bunların durumu daha da feci!.. Sistemsizlik veya sinsi ve hain bir sistemle, kendi mekteplerimizde de ne tarih ne edebiyat hiç biri lâyikeyle çocuklarımıza okutulmuyor, bilâkis bunlar yalan yanlış okutuluyor. Mekteplerimizde tatbik edilen program, eski emperyalist devletlerin müstemlekelerinde tatbik ettikleri program gibi... millî tarihten, millî heyecandan mahrum yetiştirilen çocuklar. Böylece, liseyi bitiren gençlerimiz, genç kızlarımız, ekilmemiş, fakat her türlü tohum için hazırlanmış boş tarlalar halinde..." (Ayaşlı, 2014b: 6)

Yazar, kendi kültüründen uzak bir eğitim alan insanları tamamen kaybettiğimizi düşünmüştür. Bunu özellikle *Pertev Bey' in Torunları* adlı romanında görüyoruz. Artık bir aile içinde birbirinden tamamen bağımsız ilişkiler kurulması kültürel yabancılaşmanın en büyük örneklerinden biridir. Batı etkisiyle yapılan eğitimler sebebiyle Türk evlatları daha önce hiç tanışmadığı fikirlerle tanışmış ve bu fikirleri benimsemiştir.

“Maâlesef, en kıymetli varlığımız olan bu insanlar, ya kendi hallerine bırakılıyor veya neler, ne güzel şeyler yetişecek olan bu münbit topraklarda yaban otu veya daha fenası kötü tohum ekiliyor .İşte böylece küçük bir vatan olan ailelerde kardeşler arasında, muhtelif ve birbirine zıt kültürle yetişmiş çocuklar arasında ideolojilerin çarpıştığını ve bu kardeşlerin veya âile ferdlerinin değil artık birbirine yabancı olmak, birbirlerine düşman kesildiklerini sık sık görüyoruz” (Ayaşlı, 2014b: 6).

İncelediğimiz eserlerin hepsinde yaşanan bunalımların sebebi Osmanlı kültüründen uzaklaşıp öze yabancılaşmak olarak gösterilmektedir. Böylelikle toplumda yeni bir dönem ortaya çıkmıştır. İnsanların daha yalnız olduğu ve kendini bir türlü bulamadığı bir dönem yansıtılmıştır. Kendini bulamayan insan için ise başkalarını taklit etme zorunluluğu doğmuştur. “*Zira Osmanlılık'tan uzaklaştıkça, Türk hayatı cazibesini, karakterini, üslubunu, velhasıl asliyetini kaybediyordu. Bir bocalama, kendi benliğini kaybetme ve onu bir türlü bulamamasından mütevellit, Türkler için bir taklit devri başlıyordu. Çok hazin*” (Ayaşlı, 2014b: 5).

Yazar, dönemin eğitim sisteminin bilinçli bir şekilde bozulduğunu düşünmüştür. Artık eskisi gibi okullarda edebiyat, tarih okutulmamış, bilerek isteyerek Türk çocukları cahil bırakılmıştır. Türk vatani artık sömürge gibi görülmüş ve en başta eğitimiyle oynanarak bu ülkenin egemenliği elinden alınmıştır. Yazar, bu bilinçli değişimi kimin neden yaptığını sorgulamıştır.

“ Gelelim kendi mekteplerimize... Bunların durumu daha da feci! Systemsizlik veya sinsi ve hain bir sistemle, kendi mekteplerimizde ne tarih ne edebiyat, hiçbiri layıkıyla çocuklarımıza okutulmuyor, bilakis bunlar yalan yanlış okutuluyor. Mekteplerimizde tatbik edilen program, eski emperyalist devletlerin müstemlekelerinde tatbik ettikleri program gibi. Millî tarihten, millî heyecandan mahrum yetiştirilen çocuklar” (Ayaşlı, 2014b: 6).

Eğitimin bozulmasıyla birlikte tahsilli ama cahil bireyler etrafta kol gezmeye başlamıştır. Okulu bitirdiği halde kendisine hiçbir şey katamayan Türk genci eğitimin

kurbanı olmuştur. “*Böylece, liseyi bitiren gençlerimiz, genç kızlarımız, ekilmemiş, fakat her türlü tohum için hazırlanmış boş tarlalar halinde...* (Ayaşlı, 2014b: 6)

Cumhuriyet rejimi ile birlikte eğitim sadece tonlarca paranın döküldüğü bir ticarete dönüşmüştür. Yeni nesil çocuklar ise ekonomik anlamda rahat etmelerinin de etkisiyle gittikçe tembelleşmişlerdir. Kendi kültürlerinden kopmuş, dejenere olmuşlardır. Bu çocuklar, yazara göre başarısız çocuklardır. Yazarı umutsuzluğa sürükleyen yeni bir nesil meydana gelmiştir.

“Evvvel bir de ders fashı başlardı. Baskın’ın mektebine verdikleri para kadar hususi hocalara da para veriyorlardı. Zira hususi derssiz Baskın sınıf geçemiyordu. Hoş bu yalnız Baskın için böyle değildi. Bütün Ankara aristokratlarının çocukları tembeldi. Ve daha birinci kuşaktan bunlar dejenere olmuşlardı. Bunlar haylaz, tembel, müsrif, fena terbiye kurbanı zavallı çocuklardı. Aileleri bunlara çuval dolusu para ile hususi hoca tutmasalar, bu çocuklardan hiçbirinin diploma almasına ve mektep bitirmesine imkan yoktu”(Ayaşlı, 2014: 76-77)

Münevver Ayaşlı, Ankara aristokrasisinin, çocuklarının tembelliğini eleştirirken bu tembelliğin oluşmasına olanak sağlayan, yozlaşan eğitim sistemini ve bu sistemi destekleyen vekilleri de isim vererek suçlamıştır. Bir neslin yok olmasına sebep olan dönemin maarif vekillerinin hatalarını tek tek söylemiştir. Bu sistem, temelleri sağlam olmayan ve eğitim harici işlerle uğraşan vekiller tarafından kurulmuştur.

“ Bu niçin böyle idi? Zira yeni maarif, şimdiki deyim ile eğitim kunt, sağlam ve yapıcı temeller üzerine kurulmamıştı. Yeni Türkiye devrinde eğitim bakanlarına bir geçit resmi yaptırabilerseniz bunun sebebi kolayca anlaşılır. En meşhur maarif vekili Necati Bey 30 yaşında var, yoktu. Bir yılbaşı gecesi içkiden barsakları patladı. Hamdullah Suphi Bey, Vasıf Çınar Bey, Cemal Hüsnü Bey, çok içkili, Saffet Bey, hele mekteplerden, yani Türk dilinden grameri kaldıran Abidin Bey ve nihayet maarif vekaletine ve mekteplere komünizmi sokan, köy enstitüleriyle köye kadar yaymak isteyen Cumhuriyet devrinin belki en karanlık siması Hasan Ali Bey:

Bu ellerde maarif ve mektepler tabii böyle olur ve zavallı Türk çocukları da bunlara kurban giderdi”(Ayaşlı, 2014: 77)

Kaybedilen bu nesiller kendi vatanını, milletini beğenmez olmuştur. Yüksek öğrenim vakti geldiğinde Türkiye’de okumak istemeyip Amerika’ya gitme hayalleri kurmuşlardır. Nermin’in büyük oğlu Baskın da bunlardan biridir. Zaten millî benliğinden tamamen uzak yetişen bu çocuk Türkiye’de eğitim görmeyi de kabul etmemiştir. “*Ben Türkiye’de okumam, ben Amerika’ya gideceğim” Muammer itiraz ediyor, katiyen razı olmuyordu*”(Ayaşlı, 2014: 98).

Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı adlı eserde de bozulan eğitim, kültürün de bozulmasına sebep olmuştur. Roman kahramanları her ne kadar tahsilli olsa da Osmanlı eğitimi görmedikleri için hiçbir zaman tam anlamıyla beyefendi veya hanımefendi olmayı başaramamışlardır. Üstlerine ne giyerlerse giysinler taşralılık adeta her yerden karşılırlarına çıkıyor gibidir. Buna rağmen İstanbullular geri planda, onlar ön planda olmuştur.

“Evet, tahsil kâfi değil, insanlara görgü ve kültür lazım, vaktiyle bunu her ikisini birden Enderun yapıyordu. Hem tahsil, hem görgü beraber yürüyordu. Sonradan Bu görgü ve kültür meselesini konaklar, yalılar yüklenmişti. İstanbul ve İstanbullu, Anadolu'nun görgü, anane, terbiye ve kültür akademisi olmuştu. Anadolu'dan avam geliyor, has oluyor, hasların hası oluyordu” (Ayaşlı, 1987: 26)

Naile Hanım, değişen ve işe yaramayan eğitim sistemiyle torunu Nevnihal'i okula gönderme aşamasında tanışmıştır. Osmanlı'nın verdiği eğitimi alan herkes yabancı dil öğrenmiştir ancak yeni eğitim sistemi buna olanak vermemiştir. Bu sebeple torununu Fransız mektebine göndermek istemiş ancak yeni çıkan kanun buna da mâni olmuştur.

“Nevnihal 7 yaşında idi. Hanımefendi çoktan Nevnihal'in mektebini düşünüyordu, kendince karar vermişti. Nevnihal'i “Dame de Sion” Fransız mektebine verecekti. Fakat, yeni çıkan bir kanunla Türk çocukları, ilk mekteplerini muhakkak Türk mekteplerinde bitirecekler, bu bir mecburiyetti. Hanımefendi çok üzüldü” (Ayaşlı, 1987: 94).

Eğitimde yabancılaşma, insanları tatmin etmeyen bir eğitim sisteminin doğmasına sebep olmuştur. Çağın koşullarıyla birlikte de gençler artık Türkiye'de değil yabancı ülkelerde eğitim almak istemişlerdir. Daha önce Pertev Bey'in torunu Baskın'da olduğu gibi *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* romanındaki Nevnihal de yurt dışında eğitim almak için annesini zorlamıştır. “*Nevnihal tutturmuştu. İngiliz edebiyatı yapacağım, ama Türkiye'de değil, ya Amerika, ya İngiltere...*” (Ayaşlı, 1987: 130).

Türk gençleri eğitim adı altında vatanlarından kaçmış, yurt dışında alışkın olmadıkları bir hayata başlamışlardır. Kültürel yabancılaşma onları özünden koparmakla kalmamış ne yapacağını bilemez bireyler haline getirmiştir. Yurt dışına giden çok sayıda Türk genci alkol, sigara ve düzensiz bir yaşamla tanışmıştır. “*Medeniyet ve kültür değişikliğine, insanlar mukavemet edemiyorlar, Batı doğuyu aratıyordu. Oford'a bu gidişinde Cemile, Nevnihal'i büsbütün fena buldu ve içkiden kurtulması için bir hastaneye yatırmaya karar verdi*” (Ayaşlı, 1987: 135).

Eğitimdeki çöküş sadece okullarla sınırlı kalmamıştır. Hayret edilecek şekilde Türk genci komünist gruplara üye olmuş ve hatta mason localarına gitmiştir. Özellikle Nermin'in oğlu Aydın'ın, babası tarafından mason locasına kayıt ettirilmesi dikkate değerdir. *"Babası Aydın'ı yaşının küçük olmasına rağmen Mason Locası'na da kaydettirmişti. 33 dereceli Muammer Bey'in oğlunu, Loca elbet reddedemezdi. Demek ki Muammer'in küçük oğlu Aydın CHP gençlik kollarında faal ve üstelik de Mason Locası'na kayıtlı idi"* (Ayaşlı, 2014b: 20).

Mekteplerde verilen eğitim iki türdür: Bunlardan birincisi Türk mektepleriye diğer yabancı mekteplerdir. Yazar için yabancı mektepler zaten kültürü değiştirmeye yönelik mekteplerdenken kendi mekteplerimiz de izlenen yanlış yollar sebebiyle nesillerimizin kaybolmasına sebep olmuştur.

3.3.DIŞ GÖRÜNÜŞTE, GİYİM KUŞAMDA YABANCILAŞMA

Kültür çok geniş bir tanıma sahiptir. Bu sebeple insanların oluşturduğu her şey kültür içerisinde yer edinmektedir. Giyim kuşam da kültüre ve yaşanılan coğrafyaya göre değişiklik göstermektedir. İçinde bulunan dönem hatta siyasi ve dini unsurlar gibi toplumu etkileyen kavramlar kılık kıyafet ve dış görünüşün değişiminde çok büyük etkilere sahiptir.

Münevver Ayaşlı, eserlerinde kahramanlarının beden ve kılık kıyafet olarak yaşadığı değişimleri de işlemiştir. Bu yönüyle eserlere baktığımızda başta güçlü kuvvetli, giyimiyle dikkat çeken roman kahramanları yaşanan toplumsal değişimler sonucu beden ve kılık kıyafet olarak da hayli değişim geçirmiştir. Öncelikle roman serisinin başında Pertev Bey tasviri dikkat çekicidir. Yazarın anlattığı Pertev Bey, adeta bir imparatorluk gibi gösterişli ve kuvvetlidir. Yazar, yaptığı bu tasvirle kahramanların geçirdiği değişimleri gözler önüne sermiştir. Münevver Ayaşlı yaptığı tasvirlerle kahramanların kişilikleri hakkında da bilgi vermiştir. Verilen bu bilgilerin uyandırdığı izlenim, eserlerde kılık kıyafet ve dış görünüş olarak anlatılan kısımların amacının sadece bu somut bilgileri vermek olmadığını, aslında yazarın bunları bir araç olarak kullandığını göstermektedir. *"II'nci Wilhelmvari kesilmiş ve burkulmuş bıyıkları, hal ve etvarı ile Almanya'nın ve Prusya ordusunun tesirleri ve izleri Pertev Bey'de pek kuvvetli ve bâriz bir surette gözükürdü."* (Ayaşlı, 1992: 6)

Kılık kıyafet Münevver Ayaşlı romanlarında dikkat çeken bir unsurdur. Roman kahramanlarının kıyafetleri başlangıçta özenli ve etrafına ışık saçan tarzdadır. Yazarın Selmin'i anlattığı kısımlarda genç kızın kişiliğini, naifliğini giydikleri ile somutlaştırmıştır. Tabii romanın ilerleyen kısımlarında verilen ayrıntılar toplumun geçirdiği değişimler sonucunda yabancılaşmış bireylerin ruhunu somut olarak görmemizi sağlayacaktır. Bu sebeple kıyafetler ve değişen beden,kültürel yabancılaşmanın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Başlarda güzel, bakımlı olan insanlar, imparatorluk yıprandıkça yıpranmış ve fiziken değişmiştir. Yazar, insanların görünüşleri üzerinden toplumun ve ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatmıştır. Dış görünüş ve kılık kıyafet roman kahramanlarının psikolojik durumlarını da göstermek için tercih edilmiştir.

"Selmin, ceylan gibi nazlı ve ürkek, lacivert çarşafının eteğini beyaze glase eldiveniyle tutarak vapurdan iner, iskelede beklemekte olan arabasına biner, yanına mürebbiyesini alır, lalası Dilâver Ağa da arabacının yanına otururdu. Selmin daima lâcivert çarşaf, incecik keten dantelli beyaz bluz giyer, eldiven takar, böcek kabuğu kundura severdi. Gümüş çantası, dantelli şemsiyesi ve yelpazesi, çarşafının pelerinine taktığı miniden kelebek iğnesi de hiç eksik olmazdı. Piyano notalarını rulo halinde saran nota çantası da pek zarifti" (Ayaşlı, 1992: 8).

Selmin' in dış görünüşünün anlatıldığı pek çok pasaj vardır. Özellikle şatafatlı giysiler ve aksesuarlar hem kişilerin değişim yaşanmadan önceki hallerini göstermektedir hem de toplum içinde kabul görmüş ve toplumla içerisinde sıkıntıyla karşılaşmayan bireyi çizmiştir. Aynı zamanda ekonomik gücü de gözler önüne sermektedir. Sadece kıyafet tasvirlerinden dahi okuyucu Osmanlı döneminin ferahlığını hissedebilmektedir.

"Selmin her gün başka bir renk yeldirme veya meşlah, aynı renkte başörtü takardı. Güzelliği, zarafetive şıklığı ile bütün Ada'yı teshir etmişti. Adalılarda bir merak, bir merak, bakalım bugün Pertev Bey'in kızı hangi renkte gezmeye çıkacak? Veya Selmin'e en çok hangi renk yakışıyor" (Ayaşlı, 1992: 26).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Selmin' in kıyafetlerinde gözle görülür farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yaşadığı acılar Selmin'de derin üzüntüye sebep olmuştur. Özellikle Halet'i kaybetmesi Selmin'i sessizliğe itmiştir. Selmin' de meydana gelen içe kapanma durumu da kıyafetlerine dikkat çekecek şekilde yansımıştır. "*Bütün lacivert çarşaflarını siyaha boyatmış, kendisine en çok yakışan o lâcivert çarşafı terk etmiş, Selmin siyah çarşafı olmuştur.*" (Ayaşlı, 1992: 38)

Münevver Ayaşlı Türk kültüründe önemli yeri olan tülbentten de bahsetmiştir. Tülbent kadınların çantalarında taşıdığı önemli ihtiyaçlarından biriydi. Değişen yaşam ve ekonomi ile birlikte tülbentler de geçmişteki yerini almıştır.

"Osmanlı kültürünü bilmeyen ve Osmanlı Hanımefendisini tanımayanlar tülbentin Osmanlı hayatındaki mevkiini bilemez, tahmin edemezler. Tülbent başlı başına bir kuvvet, vazgeçilmez bir ihtiyaçtı. Evvela tülbentin iyisi nerede satılır bunu bilmek lazımdı. Muhittin Efendi'de ve Şişman'da. Tam değirmi kestirmek gerekirdi. Yıkamasını, ütülmesini de bilmek ve buna itina etmek lâzımdı. Tülbent bohçası, o da çok mühimdi. İçinde lavanta çiçeği torbası eksik olmazdı. Velhasıl Tülbent Sultan Efendiden Hanımefendiye kadar, Kalfa Hanımdan yeni gelen acemi cariyeye kadar herkese lâzım olan bir nesne. Padişah ve vezir kavuğuyla Şeyhülislam sarığından köy imamı sarığına kadar elzemdi. Çocuk büyütürken tülbent, ihtiyarlıkta tülbent, tülbent tülbent tülbent... Bunu ecnebler de iyi hissetmişler ve farkına varmışlar ki, 17'nci veya 18'nci asırda İstanbul'dan Hollanda'ya götürülen Lâlelere tam bir Türk ismi verebilmek için tülbentten muharefTülip isminden başkasını seçememişler ve Lâleye Tülip ismin takmışlardır"(Ayaşlı, 1992: 11).

Ailesinin ekonomik yapısının bozulması sebebiyle Selmin'in işe girmesi bedenen çökmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda eski halinden eser kalmayan Selmin'in dış görünüşünde epey değişiklik meydana gelmiştir.

"Hakikaten çok yoruluyordu, bu hayat, Selmin'in fizik takatının fevkinde idi. Her gün biraz daha zayıflıyor, süzülüyor, bozuluyordu. O da kendi kendine soruyordu: "Bakalım daha ne kadar mukavemet edebileceğim?..."

"1918-1919 senesi kışı kar ve yağmurda, İstanbul'un iliklere kadar işleyen o rutubetli soğukunda, sırtında bejgabardin perdesi, başında yeni gelmiş Rus mültecilerin moda haline getirdikleri türban gibi, başına bir türban sarıyordu. Ayağında tabanı ince ve delik su alan bir iskarpin, o zamanın modası "Guy" marka iki yanı bağıtlı, tek ipek çorabı ayağında, çamur lekeleri içinde. İşte Selmin bu halde ve bu kıyafette, yağmurda ve çamurda her gün evden büroya, bürodan eve gidip geliyordu" (Ayaşlı, 1992: 64).

Pertev Bey'in İki Kızı adlı eserde yazar, Selmin'in dış görünüşünde meydana gelen değişikliği bu sefer dinle ilişkilendirmiştir. Aslında roman kahramanlarının yaşadığı her kültürel yabancılaşma, farklı boyutlarda birbirini etkileyen durumları ortaya çıkarmıştır. Yani sararıp solan Türk kızının bu fiziksel değişimini dinle olan münasebetine dayandırmıştır.

"Selmin gün geçtikçe daha sararıyor, soluyor ve zayıflıyordu. Annesi merak edip: "Selmin'im, benim sarı gülüm, yine pek sarardın soldun, yoksa rahatsız mısın? Diye sordukça Selmin: "Hayır anneciğim, bir şeyim yok. Al yanaklı Mevlevi olmazmış. Mevleviler ince, zayıf ve sarı benizli olurlarmış, beni de inşallah Hazreti Pir kabul ediyorlar ki, işte böyle sararıp soluyorum" diyordu."

Pertev Bey'in İki Kızı adlı eserde ise Ayaşlı roman kahramanlarından Nermin'in fiziksel görünüşünde meydana gelen değişim ayrıntılı bir şekilde işlemiştir. Başlarda güzel fiziğiyle dikkat çeken bir kadın olan Nermin, Ankara halkı sıfatına bürününce güzelliğini kaybetmiş, adeta Ankara halkının rahatlığını vurgulayan bir fiziğe bürünmüştür. Sefarethanelerde güzelliğiyle dikkat çeken Nermin, tamamen kendini salmış, aynalara bakamaz hale gelmiştir. Nermin'in sadece yüz güzelliği kalmıştır. Nermin karakteri üzerinden verilen bu ayrıntılar aslında Ankara'da oluşan ve "Yeni Türk" diye tabir edilen insanların hayata bakışını ve yemeye içmeye olan düşkünlüklerini vurgulamaktadır. "Nermin artık tam bir Ankara "Sayın Bayan"ı olmuştü. Şişman, süslü, elmalı, briç, bezik ve kumar oynayan tipik bir Ankara bayanı. Çok genç olmasına rağmen, vücudu çok bozulmuş, ağırlaşmış sadece yüzü yine çok güzel kalmıştı"(Ayaşlı, 2014: 66).

Zamanla Osmanlı'da kadınların giydiği çarşafın yerini kürk modası almıştır. Kürk giymek zenginliğin göstergesi haline gelmiştir. Hatta kürk giyme modasına bir isim dahi verilmiştir: kürkomanı. Bu yeni akım Türk kadınlarında oldukça yayılmıştır.

"Ankara bayanlarının kürk düşkünlüğüne Nermin de tutulmuştu, uzun seneler Ankara'da kalmış bir ecnebi sefir, bayanların bu kürk iptilasına bir isim takmıştı "kürkomanı". İşte bu kürkomanıye Nermin de tutulmuştu. İstanbul'dan satın aldıkları kafi gelmiyor, Avrupa'dan ve Amerika'dan getiriyordu. Kürk giydikçe de fil gibi oluyordu. Beyoğlu'ndan en pahalı şapkalardan alıyor, kendisini endam aynasında değil küçük tuvalet masası aynalarında görüyordu. Bu küçük aynalarında ise sırf yüzünü görüyordu"(Ayaşlı, 2014: 76)

Kürkün yanında şapka da kılık kıyafet kültürüne eklenmiştir. Çarşafarla görmeye alıştığımız kadınlar, kültürel yabancılaşmayla birlikte karşımıza kürk ve şapka içinde çıkmaktadır. Bu bir nevi modernleşme ve Batı'ya ayak uydurma olarak görülmüştür. Aynı zamanda Ankara insanı parasını ve toplumsal yerini karşısındaki insanlara kanıtlamak adına kıyafete oldukça önem vermiştir. "Yüzüne ise hakikaten bu tüllü, tüylü, çiçekli şapkalar ve boynunu çerçeveleyen kürk pek yakıştıyordu. Artık Ankara'da sefaretlere gidemediği bu son derece pahalı ve zengin kıyafetiyle, lüks arabasıyla araba vapuruna biniyor..." (Ayaşlı, 2014: 76)

Kılık kıyafette görülen değişiklikler sadece ekonomik açıdan değil, roman kahramanlarının din ile ilişkilerine bağlı olarak da gerçekleşmiştir. İki kız kardeş Berrin ve Nermin'in dine yaklaşmalarıyla birlikte başlarını örtmesi bunun bir örneğidir. "Nedir bu? İki hemşire hanım ikisinin de başında büyük büyük örtüler" dedi. "Yoksa siz de mi ehl-i tarik oldunuz? Bakalım herif başımıza daha neler getirecek...İşte biz bunun mücadelesindeyiz"(Ayaşlı, 2014b: 55).

Eski Osmanlı kadınları kapanıp sadeleşirken yeni rejim kadınları görüntü olarak çok farklılaşmışlardır, kuaförden çıkmaz hale gelmişlerdir. Yazar, bu durumu Muammer Bey'in gözünden, eski eşi Nermin ile yeni eşi Hilâl Hanım'ı kıyaslamasıyla vermiştir.

“ Beyaz saçları Nermin'e ne kadar yakışmıştı, yüzü de ne kadar genç kalmıştı. Saçlarını boyasa Nermin büsbütün gençleşecek, adeta çok genç bir kadın olacak , diyordu. Bir de karşısındaki raki, sigara içen yeni karısının saçlarına baktı. Artık boyadan berberlerin elinde saçları kırıktı olmuş, rengini ve parlaklığını tamamıyla kaybetmiş, hayvan kuyruğu gibi bir şey olmuştu. Daha dikkatle baktı. Birkaç zaman berbere gitmemiş olacak ki saçlarının dipleri yarım parmak beyaz çıkmıştı. Bu yüzüne pek âdilik veriyordu”(Ayaşlı, 2014b: 60).

Yeni rejimin kadınlarını temsil eden Hilâl Hanım, Münevver Ayaşlı tarafından hep kötü bir görüntüyle anlatılmıştır. Hilâl Hanım kuaförlere giderek ve ağır arpej kokuları sürerek uzun uğraşlar sonucu güzelleşirken yazarın tarafında bulunan Nermin, bu tarz uğraşlara ihtiyaç duymadan hep güzel anlatılmıştır.

Yazar, Hilâl Hanım dışında Aydın'ın eşi İren' i de oldukça kötü ve pislik içinde anlatmıştır. Bu Yahudi kızının anlatıldığı her sahnede özellikle dış görünüşüne vurgu yapılmış ve masum olmayan ruhu sanki dışına yansımış gibi anlatılmıştır. “*Aydın'ın yanında yatan Yahudi karısı, uyurken büsbütün çirkindi. Yüzüne az sürdüğü boyalar, yıkanmadan yattığı için birbirine karışmış ve iğrenç bir hal almıştı. Tülay bile İren'e uzun bakamadı, midesi bulandı*”(Ayaşlı, 2014b: 96).

Aynı ortamda olmasına rağmen İren' i kötü anlatan yazar, Tülay'a aynı şekilde yaklaşmamıştır. Tülay her ne kadar bakımsız ve kötü görünse de yazar bu görüntünün altında Tülay'ın güzelliğini görmeyi tercih etmiştir. Bu bilinçli bir yaklaşımdır. Bu durum yine bize yazarın taraf tuttuğunu ve yanında hissetmediği karakterlere daha eleştirel yaklaştığını göstermektedir. “*Çok çok genç olmasına rağmen kendisine bir alkolik suratı gelmeye başlamıştı. Saçları ve elleri hep kirli idi. Bununla beraber cazibesi vardı. İnce, uzun, nârin ve güzeldi*” (Ayaşlı, 2014b: 70).

Kılık kıyafet ve dış görünüşte yabancılaşmayı hep kadın karakterler üzerinden veren yazar, erkek karakterlerin dış görünüşüne o kadar önem vermemiştir. Erkek karakterler sanki bir filmin figüran oyuncularını gibi görülmüş ve etkileri olmamıştır, onların giyim kuşamından ve dış görünüşünden bahsettiği yerler oldukça sınırlıdır. Muammer Bey saf Anadolu çocuğu ve yeni rejimin kurulmasıyla zenginleşen bir

karakterdir. Muammer Bey'in giyimi gayet uygun ve eşi Nermin'in beğeneceği tarzdadır. *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı eserde Pertev Bey yazar tarafından heybetli, bıyıklı ve saygı duyulacak bir şekilde betimlenmiştir. Münevver Ayaşlı, erkek kahramanların bir kısmını ise yanlış yola girmelerinden olacak ki oldukça sefil bir halde betimlemiştir. Özellikle komünist hareketlere öncülük eden Naili Maraba ve Aydın, dış görünüşleriyle insanda ürperti uyandıracak şekilde tasvir edilmiştir. “*Şu komünist, kumarbaz, sarhoş aktör Naili! Şu çirkin, hastalıklı, verem mi nedir, bir omuzu düşük herif mi?*” dedi” (Ayaşlı, 2014b: 41).

Sonuç olarak kıyafet ve dış görünüş açısından eserleri değerlendirdiğimizde yazarın, özellikle kadın karakterlere önem verdiğini ve aslında bahsettiği şeyin sadece kıyafet değil değişen toplumun bir aynası olduğunu görüyoruz. Karakterlerin yaklaşımı ve sonunda Osmanlı'ya dönüp tekrar, yazara göre, doğruyu bulduklarında hem görünüş olarak güzelleşmiş hem de sıhhatlerine kavuşmuşlardır. Yani Osmanlı olmak sadece ruhen değil beden de insana heybet vermiştir.

3.4.DİNE YABANCILAŞMA

Din bir toplumun kültür öğelerinden biridir. Belki de en önemlisidir diyebiliriz. Bunu söylememizdeki sebeplerden birisi dinin sorgulanmadan kabul edilen bir olgu olmasıdır. Aynı zamanda din bireyden topluma yayılan bir etkidir. “*İnanç sistemi bireyin dünyayı anlamlandırma çabalarıyla birlikte filizlenir ve gelişir. Bu değerler daha sonra toplumsal olanla birleşerek bir olgu haline dönüşür*” (Güneş, 2004: 74).

Türk toplumu geçmişten bugüne dini değerlerine oldukça önem göstermiştir. Tarih kaynaklarını incelediğimizde çoğu toplumsal olayların temelinde yönlendirici unsurlardan birinin din olduğu ortaya çıkmaktadır. Yetiştirdiği ortam ve ailesinin etkisiyle dine yakınlığı ile bilinen Ayaşlı, laiklik ve toplumun getirdiği yenilikler sebebiyle dinden uzaklaşmayı eleştirmiştir. Çünkü Müslümanlık ve Türklük yazara göre birbirinden ayrı düşünülemez kavramlardır.

Münevver Ayaşlı, romanlarında kahramanların dinî inançlarına da yer vererek kendi düşüncelerini işlemiştir. Sağ görüşe yakınlığı ile bilinen yazar dine bakışını zaman zaman eserlerini bölerek yaptığı açıklamalarla da dile getirmiştir. Başlangıçta konak hayatının içinde başka milletlere mensup dadıların bulunması ve çocukları bu

dadıların yetiştirilmesi din öğretimi anlamında sıkıntı yaratmıştır. Kendi dinlerinden uzak yetişen bireyler ortaya çıkmıştır. Pertev Bey'in konağında da durum böyle olmuştur. Pertev Bey'in üç kızı da mensubu oldukları dinden bihaber büyümüşlerdir. Anneleri Azize Hanım da dinle alakadar olmamıştır. Pertev Bey'in konağından esere sunulan bu durum aslında Osmanlı'nın daha doğrusu İstanbulluların genelinin içinde bulunduğu bir durumdur. "*Ayol, çocuklar artık büyüdüler. Selmin Hanım büyüdü, Berrin Hanım da büyüyor, vallahi bunlar ne abdest almasını, ne gusletmesini, hatta ne de namaz kılmasını bilmiyorlar.*" derdi (Ayaşlı, 1992: 9).

Yazar, çocukların aldığı konak eğitimi ve bu eğitimi veren dadıları sebebiyle başka dine mensup olabileceklerinden de bahsetmiştir. Türk evlatları bu dadılarla Müslümanlığı değil, Hristiyanlığı öğrenmiştir. Berrin'in ailesi ve yaşadığı toplum Müslüman iken onun farklı bir dine yakınlık duyması bunun göstergesidir.

"Çocuklarının yattıkları odada Kur'an mı vardı? Hayır, yalnız Matmazel Durand'ın Meryem Ana ve Hazreti İsa tasvirleri ve istavrozu vardı. Selmin değil, fakat Matmazel Durand kalsaydı Berrin'in Katolik olma ihtimali pek kuvvetliydi. Hâlâ Nermin'in yattığı odada Ortodoks'lara mahsus Meryem Ana kandili yanıyordu. Nermin'in ilk gördüğü fark ettiği ışık, bir Rum İkonası önünde yanan hafif, titrek bir zeytinyağı kandili idi. Bu çocukların, yaşadıkları ve teneffüs

ettikleri odalarda, İslâm değil, Katolik ve Ortodoks tesiri ve havası vardı" (Ayaşlı,1992:47).

Münevver Ayaşlı, Pertev Bey'in konağındaki dinden uzak yaşantıyı kendi düşüncesini gizlemeyerek eleştirmiştir. Romanda yer yer bölüp kendi sesini duyurmuştur. Bu roman tekniği açısından bir kusurdur. Yazarın, konak eğitimi desteklemesi ancak mürebbiye ve dadıları kültürel yabancılaşmaya sebep olmalarından dolayı eleştirmesi çelişkili bir durum olmuştur.

"İşte İstanbul kibarlarının ecnebi mürebbiye, dadı ve ecnebi mekteplerde okuyan çocuklarının yetişme ve büyüme atmosferi... Bu Allah'ın bu çocuklara, bu masûm çocuklara bir imtihanı mıydı? Her halde pek güç bir imtihan. Zira bu havayı esimîdetam Müslüman kalabilmek ve tam Müslüman yetişebilmek pek, pek güç bir iş idi" (Ayaşlı,1992: 47).

Yazar, kendi düşüncelerini kimi zaman bilinçli olarak seçtiği karakterler üzerinden dile getirmiştir. Özellikle Türk çocuklarının belirli bir yaşa gelmesine rağmen hiçbir dinî bilgi edinmemesini, Çerkez dadı Bezmiyar Kalfa kimliğine bürünerek dile getirmiştir.

“ Evet Miralay Pertev Beyin üç kızını da yabancılar büyüttüler. Bu hale ara sıra Azize Hanımefendinin Çerkez dadısı Bezmiyar Kalfa, itiraz eder, isyan eder, söylenirdi. Fakat kim dinler. Arada bir Azizie Hanım'ı yalnız bulunca odasına girer ve bu gayet ciddi ve vahim durumu haber verirdi. Çerkez şivesiyle:

“- Ayol, çocuklar artık büyüdüler. Selmin Hanım büyüdü, Berrin Hanım da büyüyor, vallahi bunlar ne abdest almasını, ne gusletmesini, hattâ ne de namaz kılmasını bilmiyorlar.” derdi” (Ayaşlı, 1992:9).

Bezmiyar Kalfa'nın tüm uyarılarına karşı Azize Hanım'ın umursamazlığı o dönemde ailelerin yaşanan değişime, yozlaşmaya tepkisiz kalışının bir kanıtıdır. Aslında Türk evlatlarının kaybedilmesinin bir sorumlusu da bu umursamaz aileler olmuştur. Buna rağmen yazar, Azize Hanım'a ve onun gibi davrananlara çok eleştirel yaklaşmamış, sadece bunun doğru olmadığını dile getirmiştir.

“Azize Hanımefendi de kahkayı atar:

“-Aman dadıcığım, merak etme, zamanı gelince öğrenirler.” Derdi.

Evet, bu iş gerçekten ciddi ve vâhimdi. Fakat söz sahibi ve mesul olanlar kahkaha ile gültüyorlardı” (Ayaşlı, 1992: 10)

Dine kültürel yabancılaşma yönünden yaklaştığımızda dikkat çeken nokta, roman kahramanlarının bunalımdan kurtulmak için dine yaklaşımları ya da tamamen dinden uzaklaşmalarıdır. Dinle alakası olmayan roman kahramanları yaşadıkları olaylar neticesinde bir arayış içine girmişlerdir. Ve bu bireyler, içine kapanıklılık durumunu ve bir kurtarıcıya duydukları ihtiyacı din ile gidermeye çalışmışlardır. Bu yönelim ilk aşamada Selmin'de gerçekleşmiştir. Bu durum kültürel olarak yabancılaşan bireyin tutunma ihtiyacıdır. Dadısıyla arasında geçen konuşma onun kendi dinini tanımadığını göstermekte en temel şeyleri bile öğrenmekte ne kadar geç kaldığını ortaya koymaktadır.

“ _ Bacıcığım, başının ucunda yüksekte asılı olan Kur'an değil mi?”

“ _ Elbette Kur'an ayol insanın başının ucunda asılı Kur'andan başka ne olur?”

Selmin:

“ _ Ne olur bacıcığım, bana da Kur'an öğret!...”

Karanfil Kalfa, duvarda asılı Kur'anı aldı, üç defa öptü, başına koydu. Selmin'e de aynı şeyleri yaptırttı ve İhlâs Sûresini öğretti, ezberletti.

İşte bu gece ve bu sûretle, Pertev Bey'in büyük kızı, ancak 19 yaşına geldiği vakit arap bacıdan İhlâs Sûresi'ni öğrenebildi. Selmin'le Karanfil Kalfa gizli gizli dua ettiler, zira bu memlekette artık dua ancak gizli edilebiliyordu. (Ayaşlı, 1992: 150)

Berrin karakteri de dinle ilgili bir arayış içine girmiştir. Yabancı mürebbiyelerden gördüğü, öğrendiği bilgilerle Hristiyanlığa kendini daha yakın hissetmiştir. Ancak tam anlamıyla din algısı oluşmadığı için Hristiyanlığı da kafasında oturtamamıştır. Bu sebeple kardeşlerini Meryem Ana'ya benzetmiş ve onlarla huzura ulaşmayı amaçlamıştır. Bu Türk toplumunda alışkın olunmayan yepyeni bir durumdur, insanlara ilahlık vasfı yüklemektir.

“MatmazelDurand gittikten sonra, ben ruhen bomboş kaldım. Ve Selmin ablamı sevmeye başladım. Ama nasıl sevdim, deli gibi, onu Meryem Ana'ya benzetir, onun yerine koyardım. Sonraları Selmin ablamdan nefret ettim, hiçbir zaman Gani'yi affetmedim. Sonra Nermin'i sevmeye başladım, onu hem Selmin ablamın yerine hem de dolayısıyla Meryem Ana'nın yerine koyuyordum. Fakat şimdi Meryem Ana'nın kandili söntüyor, Nermin gönlümde siliniyor, yok oluyor. Muammer'in karısı olan Nermin'i, o özenti, yeni zengin evindeki Nermin'i, hiçbir zaman eskisi gibi eski bizim bebeğimiz Nermin gibi sevmeyeceğim”(Ayaşlı, 1992: 176).

Ülkenin içinde bulunduğu durum sebebiyle bir dönem dine bakış açısı değişmiştir. Bu sebeple insanlar istedikleri gibi dualarını edememişlerdir. Dinle alakalı yapılan her şey suç sayılmıştır. Bu durum ise insanların kutsallarından uzaklaşmalarına sebep olmuştur.

“İki kadın cürmü meşhud halinde yakalandılar. Üfürükçü, büyücü, muskacı, Arap harfleri okutan, Allah adını ağızlarına alan, devrimlere karşı koyan, devrimleri yıkıcı faaliyet gösteren iki kadın cürmü meşhud halinde yakalandılar, ağır cezaya sevkedildiler...” (Ayaşlı, 1992: 51).

Bu dönemlerde, değil ibadet etmek insanların dinle alakalı sorular sorması bile hoş karşılanmamıştır. Bu durumu Nermin'in Arif Dede Efendi'yi ararken yaşadıklarında gayet iyi gözlemleyebiliyoruz. “*Korkunç seneler yaşanıyordu. Tekke, türbe, dede, derviş, din adamının ağza alınmadığı karanlık senelerdi. Bu seneler, üstelik kendisi de doktor, Bir hastanede vazifeli idi. Bununla beraber ürkek ürkek , yavaş yavaş sormaya başladı*”(Ayaşlı, 2014: 50).

Yaşanan tüm olaylar neticesinde CHP büyükleri kendi hayatlarıyla ilgilenirken bir de Ayasofya'nın camilikten çıkarılması halkta büyük bir şaşkınlığa sebep olmuştur. CHP'nin getirdiği laik düzen sebebiyle halkın dinden uzaklaşması, yazar tarafından eleştirilen bir durum olmuştur. CHP'ye ve CHP'nin yanlış uygulamalarına her fırsatta tepki gösteren yazar, dini değerlerin kaybedilmesinden CHP'yi sorumlu tutmuştur. Oysa başlangıçta gayet ılımlı anlattığı Pertev Bey'in ailesi de Osmanlı bir aile olmasına

rağmen yeni rejimden önce de dine uzak bir durumda idi. Yazar, CHP'ye ve laikliğe yüksek sesle karşı çıkarken aynı durumda olan kahramanlara daha ılımlı yaklaşmıştır.

“CHP büyükleri hanlar, apartmanlar, köşkler kurarken, Türk milletinin başına da kendi gökkubbesi yıkıldı. Ramazana iki hafta kala gazetelerde intişar eden ve bir buçuk satırla verilen bir haberle fethin sembolü olan Ayasofya Camii'nin camilikten çıkarılacağını Türk milleti dehşet içinde haber aldı. Balyozu başına yemişti, fakat yine davranmadı ve zulme karşı koyamadı”(Ayaşlı, 2014a: 18).

Zamanla dinden uzaklaşan bireylerin tersine, bazı bireyler dine yaklaşmışlardır. Özellikle Pertev Bey'in büyük kızı Selmin, yaşadığı metres hayatından sonra tövbe etmiş, tüm zamanını dinle meşgul olmaya ayırmıştır. Arif Dede adında bir zata intisap etmiş ve onun sayesinde dine bağlanmıştır. Daha sonra incelenecek eserlerde de roman kahramanlarının hep bir din adamına intisap ederek doğru yolu bulduğu görülmüştür. Yazarın hayatı incelendiğinde bunun kendi hayatında da yaşadığı bir durum olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında eserlerine kendi anılarını yansıttığı aşikârdır.

“Selmin, haftada iki defa teşrif eden Arif Dede Efendi ile odasına çekiliyor, Mesnevi okuyor, Dede Efendi ile beraber tanbur ve rebab çalıyordu. Dede Efendi ney üflüyordu. Selmin ilahilerde öğrenmişti. Güzel ve hazin sesiyle ilahiler okuyordu. Efendisi onu irşad ediyor, her gün biraz daha Hakk'a doğru götürüyordu”(Ayaşlı,2014: 7).

Selmin'in yaşadığı metres hayatından sonra geçirdiği değişimler, onu adeta Meryem Ana masumiyetine kavuşturmuş ve gördüğü ilahi rüyalarla Arif Dede Efendi ile arasındaki mürid ve mürşid sırrı çözülmüştür. O artık Dede Efendi'nin gözünde tüm günahlarından arınmış, Allah katında güzel bir makama ulaşmıştır. Arif Dede Selmin'e, Selmin ise Arif Dede'ye bağlanmıştır. Yazarın pek çok kahramana yaşatacağı ortak sondur bu. Yazar, sevdiği karakterleri yaptığı her hataya rağmen sonunda affetmiş, onların masumluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu yazarın kendine yakın gördüğü karakterlere verilen bir ayrıcalıktır. Ayaşlı, onlara gösterdiği şefkati kendi görüşünden olmayanlara göstermemiştir. “*Selmin titriyor ve hüngür hüngür ağlıyordu. Mürşid ile mürid arasındaki büyük sır çözülmüş, mürşid mürid, mürid mürşid olmuş ve ikilik ortadan kalkmıştı*” (Ayaşlı, 2014: 21).

Osmanlı evlerinde yıllarca çalışan gayrimüslimlerde kültürel yabancılaşma aşamalarını yaşamışlardır. Kendi dinlerini rahatlıkla yaşama imkânları varken, Müslüman olma kararı verenler olmuştur. Bunlardan biri de Matmazel Durand'dır. Selmin'in yaşadığı değişimlere ve elde ettiği iç huzura şahit olan Durand da Müslüman

olma kararı vermiştir. “Azize Hanım’la Matmazel Duran domino oyunlarına devam ederlerdi. Fakat her ikisinde de bir uyanış vardı. Melle Durand tutturmuş, Müslüman olmak istiyordu. Bu arzusunu bir gün Arif Dede Efendi’ye söyledi” (Ayaşlı, 2014: 23).

Pertev Bey’in İki Kızı adlı eserde Müslüman olmasına rağmen dinden uzak duran, yani mensup olduğu din hakkında bilgisi olmayan roman kahramanları, ilerleyen aşamalarda kendi dinlerini öğrenmeye ve ibadetlerini yapmaya başlamışlardır. Hatta evlerinde namaz ve Kur’an dersleri almışlardır.

“Efendi Hazretleri” dedi, “Acaba mümkün mü? Bize, bendenize ve Matmazel Durand’a Kur’an dersi vermeniz ve namaz kılmayı öğretmeniz?”

Arif Efendi:

“Elbet Efendim, elbet” dedi, “Bizim meclisimizin imamı, pek hoş ve arif bir zattır, hem de hafızdır. Fakir, kendisine söylerim, maal iftihar gelir, arzusunu yerine getirir.”

İşte böyle, İhlamur Mescidi İmamı Hacı Cemal Efendi de haftada iki gün Azize Hanım ve Matmazel Durand’a namaz hocalığına başladı”(Ayaşlı, 2014a: 24).

Dinini bilmeyen kendi çabalarıyla öğrenmeye çalışan insanlar, evlerinden bir cenaze çıktığında dinî anlamda ne yapacaklarını bilememişlerdir. Nermin’in kaynanası Sıdika Hanım vefat ettiğinde Berrin ile Nermin ne yapacaklarını şaşırılmışlardır. Hiç bilmedikleri bir durumu idare etmeye çalışırken bilmeden eski neslin yerini almışlardır. Bu öze dönmenin gerekliliğini göstermektedir.

“O gece Kur’an, kırk gün sonra da mevlit okutmak lazımdı. Hiç bilmedikleri bu işler şimdi Berrin’le Nermin’e kalmıştı. Berrin bahçıvanı aldı, otomobile bindi, en yakın yer olan Feneryolu Camii’ne gitti... Başlarına birer eşarp örtmüşler ve ilk defa bu gece Pertev Bey’in iki kızı , eski neslin yerini almışlardı”(Ayaşlı, 2014: 123).

Pertev Bey’in İki Kızı adlı romanda, Nermin ve Berrin etraflarındakilerden uzaklaşıp kendilerine tarikat ve mürşit aramaya koyulurlar. Bu kültüründen kopmuş insanın mutsuz olması sonucu tekrar özünü aramasıdır. Her aşamada olduğu gibi yazar yine kurtuluşu geçmişe dönmekte bulmuştur. Ancak yazarın çizdiği sahnede bireyler dini de yanlış algılayıp çevrelerinde olup biten her şeye duyarsızlaşmışlardır. Bu da bir nevi kendini kurtarmak yani bencilliktir. Ayaşlı her ne kadar vatanını, kültürünü seven karakter yaratmaya çalışsa da karakterlerin üstlendiği roller bu anlayışla çelişmektedir.

“Pertev Bey’in iki kızı ise hayat sahnesinden çekiliyorlar, dünyadan, dünya meselelerinden kendilerini tecrit etmişler, kendilerine Mürşit ve tarikat arıyorlardı.

Bütün düşünceleri hangi tarikata girelim? Kadirî mi Nakşibendî mi yoksa Uşşakî mi? Kimi Mürşit bilelim ve tamamıyla dünyadan çekilelim” (Ayaşlı, 2014a: 128).

Pertev Bey'in Torunları adlı eserde ise CHP idaresinin, insanların dini değerlerini yok sayması ve bunun halkı köksüzlüğe itmesi işlenmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi CHP yönetimi varken Ayasofya ibadete kapanmıştır. Yazar, bu eserde CHP yönetiminin karşısına Nermin'i ve Demokrat Parti'yi çıkarmıştır. Bu yönetimle birlikte Nermin dine daha da yaklaşmıştır. Nermin'in eski kocası Muammer ise Anadolu çocuğu olmasına rağmen hatta annesi de başörtülü bir kadinken adeta DP düşmanlık etmektedir. Muammer ile Adnan Menderes arasında daha doğrusu CHP ile DP arasında büyük bir mücadele vardır. Ayaşlı, siyasetten uzak duramamış ve siyaseti de eserine işlemiştir. Muammer Bey çok da uzak olmadığı dini kurallara sırf siyasi açıdan zıt olduğu DP destekliyor diye düşman olmuştur.

“Sonra iki kız kardeşin başındaki başörtülerine takıldı:

“Nedir bu? İki hemşire hanım ikisinin de başında büyük büyük örtüler” dedi. “Yoksa siz de mi ehl-i tarik oldunuz? Bakalım herif başımıza daha neler getirecek...İşte biz bunun mücadelesindeyiz.” Herif herif diye bahsettiği Adnan Menderes'ti. Nermin, gayet ciddi ve vakur:

“Ne münasebet var Adnan Menderes'le benim başörtüm arasında?” dedi. “Ben Adnan Bey'in tesiri altında değil, rahmetli kayınvalidemin tesiri altında kalmış olacağım demek!” dedi ve sordu:

“Anneniz başörtü örtmüyor muydu?”(Ayaşlı, 2014b: 55).

Pertev Bey'in Torunları adlı eserde din kavramı daha çok siyasetle iç içe geçmiş bir şekilde verilmiştir. Dinin geçtiği her yerde DP ve Adnan Menderes de anılmıştır. Özellikle yazar, Adnan Menderes'in sağcı kesim tarafından desteklenmesine rağmen sağcı kesimi ihmal ettiğini düşünmüştür. Yazarın bu görüşü aslında bir ayrıcalık beklediğini göstermektedir. Böyle bir ayrıcalık ise yazarın eserlerinin en başından beri Ankara halkına yapıldığını düşündüğü ve her fırsatta eleştirdiği ayrıcalığın aynısıdır. “Adnan Menderes'in ikinci ve affedilmez büyük hatası, kendisine en büyük kuvvet olan ve destek olan sağ cepheyi, yani İslâmcı ve mukaddesatçı Türk cephesini ihmal etmesidir. Yalnız ihmal etmekle kalmadı, onlara karşı bir alerji de duydu”(Ayaşlı, 2014b: 126).

Pertev Bey'in Torunları adlı eserde Ayaşlı, Said-i Nursi'den de bahsetmiştir. Said-i Nursi, yazara göre Menderes'ten sonra halkın ve ülkenin düşeceği zor koşulları bildiğinden Menderes'e bir yakınlık duymuştur. Ancak bu yakınlık manevi boyutta

kalmıştır. Ayaşlı eserin bu kısmında eseri bölüp kendi düşüncelerini de dile getirmiştir. Ayaşlı'ya göre bir devlet adamı yüz yüze gelmese de bir velinin veya din adamının yakınlığına ihtiyaç duymaktadır. Tuhaf bir durum da yazarın bu durumu batıl olmasına rağmen bir inanç gibi kabul etmesidir. Menderes'in ölümünü Said-i Nuri'nin ölümüyle ilişkilendiren yazar, adeta Adnan Menderes'in başına gelenleri Said-i Nursi'nin manevi korumasından çıkmasına bağlamıştır. Her ne kadar gelenekçi ve sağ görüşe yakınlığı ile tanıdığımız yazarın böyle bir görüşe sahip olması oldukça ilginçtir. Eseri yazıldığı döneme göre değerlendirmeye çalışsak da bu görüş geçerlilik sağlayacak bir görüş değildir.

“Nitekim Said-i Nursi'nin vefatından sonra yapayalnız kalmış olan Adnan Menderes de dayanamadı, o da yıkıldı gitti...Ekseri kimseler, bu ölümle, bu iktidarın yıkılışı arasında bir münasebet göremeyecekler, bulamayacaklardır. Fakat, manevî ve gizli kuvvet ve münasebetlerin, sûrî ve bâtinî iktidarların beraber yürüdüğünü görmemek, her ne kadar kuvvetli olursa olsun sûrî bir sultanın, manevî bir sultanın himmetine muhtaç olduğuna inanmamak veya inkar etmek olmaz” (Ayaşlı, 2014b: 125).

Pertev Bey'in Torunları adlı eserin devamında Nermin'in evlatlarından biri olan Selmin, annesinin yaşadığı hayatın benzerini yaşamış, sefir eşi olarak bürokrasi ortamlarının hepsine girmiştir. Sonunda ise annesi Nermin ve teyzesi Berrin'den etkilenecek dine yönelmiş ve ibadet yapmak istediğinin dile getirmiştir. Eserin bu kısmı hiç de beklenmeyen bir son değildir. Daha Selmin karakterinin ilk anlatıldığı yerden itibaren okuyucunun zihninde bu son canlanmaktadır. Bu ise okurun romana olan ilgisini azaltacak bir durumdur. Teknik açıdan ise bir kusurdur. Pertev Bey serisini ele aldığımızda yazarın tarafında diye nitelendirdiğimiz Osmanlı olma özelliği gösteren her karakter aynı sonu yaşamış ve doğru yolu dinde bulmuştur.

Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı adlı eserde din birçok bakımdan ele alınmıştır. Romanın ana kahramanlarından Naile Hanım, ibadetlerini yapan dinine bağlı bir insandır. Naile Hanım'ın yeğeni Ali Fethi ise Ayaşlı'nın diğer romanlarında olduğu gibi önce dinden uzaklaşmış, sonrasında dine bağlanıp işlediği hatalardan kurtulmuştur. Ali Fethi alkol bağımlısıyken bir gün ansızın namaz kılmaya karar vermiştir. Bu romanın diğer eserlerinden farkı ise, hayat görüşünü kadın karakterler üzerinden işleyen Ayaşlı'nın bu sefer bir erkek kahramanı ön plana çıkarmasıdır. Özellikle Pertev Bey serisinde hep kadın karakterler birçok hata işledikten sonra dine yönelirken bu eserde Ali Fethi bu rolü üstlenmiştir. “*Ali Fethi, yalıya geleli, birkaç hafta ya olmuş, ya*

olmamıştı ki Mesned Kalfa, hanımefendinin odasına sevinçle gelmişti: “Kadınım, kadınım. Küçük bey, benden seccade, bir namaz seccadesi istiyor” demişti” (Ayaşlı, 1987: 42).

Diğer romanlarında olduğu gibi *VFPY* romanında da kahramanlar yaşadığı badireler sonucunda bir Bektaşî tarikatına mensup olup manevi yönden tamamlanmaktadırlar. Ali Fethi’de de aynen bu şekilde dine yönelmiştir. İçki bağımlılığından kurtulmuştur.

“Ali Fethi’nin hayatında yeni bir ufuk açılmıştı, uçsuz, bucaksız bir ufuk... Bundan böyle yazıları daha derin ve manalı oluyordu. Ali Fethi, Merdivenköyü’nün tiryakisi olmuştu, haftada bir iki, Tekke’ye yalnız başına gidiyor, meydanda ayinlere iştirak ediyor, sazla beraber, o da yanık bir sesle Bektaşî nefesleri okuyordu” (Ayaşlı, 1987: 57).

Ali Fethi ile halası Naile Hanım, Bektaşî ayinlerine katılırken yönetimden halkı şaşırtacak bir karar çıkmıştır. Bu karar, Tekke ve Zaviyelerin kapatılması kararıdır. Böylece dinde bir değişim, halkın değer verdiği oluşumlarda köklü bir değişiklik meydana gelmiştir. İnsanlar tekkeleri doldurup dervişlerine bağlılıklarını göstermişlerdir. Tekkelerin kapatılması Türk halkı için zor bir durumdur.

“Dergâhlar, Tekkeler, Zaviyeler kapanacak ve dağılacak. Şeyhlik, Babalık, Dedelik, Dervişlik kalkacak, tarikat kisveleri giyilmeyecek, ayin yapılamayacak, bu katî emri dinlemeyenler ağır cezalara çarptırılacak.

Bu bir bomba haberdî” (Ayaşlı, 1987: 77).

Ayaşlı, tekke ve zaviyeleri kültür ocağı olarak görmüştür. Bu sebeple kapanmalarının toplumun zararına olacağını düşünmüştür. Tekkedekiler Mısır gibi uzak vilayetlere yerleşmeye başlamıştır. İnsanların neşe içinde toplandığı bu mekânlara birer kilit vurulmuştur. Yazara göre tekkelerin toplumun zararına olacak hiçbir faaliyetleri olmamıştır. “*Medeniyet ve bir kültür ocağı Tekke’nin kapıları böylece kapandı. Büyük kapıya asma kilit ve arkasına demir sürgüler sürüldü*” (Ayaşlı, 1987: 94).

VFPY romanında, Müslümanlar için çok önemli olan cuma günü hakkında verilen karar eleştirilmiştir. Osmanlı döneminde cuma günü tatil günüyken, yeni rejim cumayı değil pazar gününü tatil olarak seçmiştir. Bunu yabancı ülkelerle ortak hareket etmek amacıyla yapsalar da İslam için ağır bir darbe olmuştur. Yazar, bu durumu eleştirmiştir.

“ Cumartesi öğleden sonra, evet Perşembe değil, evet bir darbe daha. Bir kültür ihtilali daha, cumalar Pazar olmuştu, yani İslam’ın cuması, bırakılmış, beynelminel pazar kabul edilmişti, tatil günü olarak. Evet, artık her cumartesi, Raziye otomobil ile Arnavutköyü’ne mektebe gidiyor, Nevnihal’i alıyor, yine otomobil ile araba vapuru ile Vaniköyü’ne geliyorlardı”(Ayaşlı, 1987: 104).

Cumhuriyetle birlikte laik düzen yerleşmeye başlamıştır. Laiklik Türk halkının üzerinde uzlaşmadığı ve Cumhuriyet’in ilanından itibaren nasıl karşılanacağı anlaşılammış bir kavram olmuştur. O dönem için düşündüğümüzde din konusunda herkes hassas, yanlış anlaşılmadan çok korkarak hareket etmiştir. Öyle ki yüzyıllardır süregelen adetler kimseye bir zararı olmamasına rağmen terk edilmiştir. Bunda en büyük etki yönetimin de laikliği farklı yorumlaması olmuştur. Örneğin mevlit okutmak konusunda insanlar tereddüt etmiş, yanlış anlaşılmaktan korkmuşlardır. *VFPY* romanında Abdülhalik Bey’in ölümünden sonra da durum böyle olmuştur. Cemile Hanım eşi için mevlit okutmaktan çekinmiştir. “*Kırkıncı günü için, mevlit okutmak istiyorlardı, Abdülhalik Bey için Hacı Bayram Camii’nde. Cemile, uzun uzun, kendi kendine düşündü, “yok olmaz” dedi.*”*Laik bir hükümetin, laik bir vekiline, büyük bir mevlit okutmak, belki de dedikoduyu mucib olur*”(Ayaşlı, 1987: 120).

Sonuç olarak, Ayaşlı’nın eserlerini din çerçevesinde incelediğimizde hemen hemen her eserde karşımıza çıkan, bireyin hata yaptıktan sonra dine yönelerek kurtuluşa erme hikâyesidir. Bu durum kısır döngüye dönüşmüş ve eserin başındayken hangi karakterlerin bu sonu yaşayacağı tahmin edilir hale gelmiştir.

Ayaşlı, değişen koşullar ve yönetim sebebiyle din ve siyaset münasebetine de yer vermiştir. CHP zihniyetinin yenilik adı altında halkı dinden ve dini oluşumlardan uzak tutmaya, kamusal hayatı dinden bağımsız bir şekilde düzenlemeye çalışması ve sonrasında DP’nin yönetime gelmesiyle durumun tam tersine dönmesi yapılan değişikliklerin ve çelişkili durumların insanları içine soktuğu çıkmazın en belirgin göstergesi olmuştur. Din krize yol açmış ve pek çok insanın hayatında önemli etkiler meydana getirmiştir.

3.5.EKONOMİDE YABANCILAŞMA

Kültür kavramı bir milleti ve ülkeyi oluşturan her şeyi içine aldığından ekonomi de kültürel yabancılaştırmanın ortaya çıkmasında üzerinde düşünülmesi gereken bir unsur olmuştur. Münevver Ayaşlı, eserlerinde dönemin ekonomik durumunu da gösteren

ifadeler kullanmıştır. Özellikle nehir roman özelliği taşıyan *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı eserinde ilk aşamada Pertev Bey'in konağı ve konak içinde hakim olan yaşayış, okuyucuya ekonomik durumun çok iyi olduğunu göstermektedir. Pertev Bey'in kardeşi Nuhbe Hanım'ın çantasında bulunanların anlatıldığı bölüm dikkat çekmektedir. Bu çantanın içinden çıkanlar Osmanlı ekonomisinin ve o dönem insanların malî durumunun göstergesidir. “Ayrıca keten peçeteye sarılı gümüş su kupası, tutacak yerleri sedef gümüş çatal bıçağı. Ve içinde en az yüz altın bulunan kırmızı atlas para kesesi” (Ayaşlı, 1992: 11).

Nuhbe Hanım'ın Selmin'e aldığı hediyeler ve gezmek için götürdüğü yerler ferah bir hayat süren Osmanlı'nın yansımasıdır. Bu ferah hayat, yapılan savaşlar ve bozulan ekonomiyle birlikte yerini sefalet bırakmıştır. Yalnız Ayaşlı'nın içinde bulunduğu çevrenin de etkisiyle eserde anlatılan insanların sadece İstanbul'da yaşayan insanlar olduğu unutulmamalıdır. Bu yönüyle eserler çok da halka inmeyi başaramamıştır.

“Nuhbe Hanımefendi, Selmin'e son derece “gentile” idi. Hediyeler alıyor, hemen her gün Beyoğlu'na götürüyor, Spiegel ve Kalivrusi'den esvaplar diktiriyor, Piğmalyon'dan eldiven, çanta, Bürjeni'den Paris kunduraları alıyor, Lebon'a, Melatiye'ye, Tokatliyan'ın hanımlar kısmına pasta yedirmeğe götürüyordu. Matmazel Durand da, Beyoğluna yakın olmaktan peş memnundu. Franda'dan gelen gazeteler, mektuplar eline daha çabuk geçiyor, Fransız ve Levanten ahbablarını daha sık görüyor, DamedeSion mektebine gidiyor, sözlerle hemen her gün koklaşıyordu. Pazar sabahları da St. Antoine'na daha kolaylıkla gidebiliyordu.” (Ayaşlı, 1992: 18)

Değişen ekonomik düzenle birlikte eski Osmanlılar zor duruma düşmüş, yeni kurulan rejimle ortaya yeni zenginler de çıkmıştır. Bu durum Münevver Ayaşlı'nın eleştirdiği noktadır. Önceden hakkıyla mal varlığı edinenler gitmiş, yerine en çok neden vurgun yaptıysa artık onun adını alarak zengin olan bir kesim gelmiştir. Bu noktada yazar, sonradan zengin olan herkesi zan altında bırakmıştır. Ancak eserin bazı yerlerinde Nermin'in eşi olarak karşımıza çıkan Muammer Bey'in kendi emeğiyle zengin olduğunu da dile getirmiştir. Aynı karakter üzerine yapılan iki farklı yorum bizde de kafa karışıklığına sebep olmuştur.

“Memlekete sefalet ve yoksulluk çökmüştü. Fakat yeni rejimin efendileri için yok, yoktu. Sofralarında kuşsütü bile eksik değildi. Askerden, milletten çalıp çırpyorlardı. Ve bu yeni efendiler, palaslar kuruyorlardı. Kimi Pirinç Palas, kimi Bulgur Palas. Yani isimleriyle belli oluyorlardı. Bulgur çalanınkine Bulgur Palas, Pirinç çalanınkine Pirinç Palas... Vagon ticareti ise alabildiğine kârlı (!) gidiyordu” (Ayaşlı, 1992: 31)

Pertev Bey'in Üç Kızı adlı eserde ekonomik yapı öyle bozulmuştur ki artık Türk halkının geldiği nokta yazar için korkunçtur. Ayaşlı, kendi düşüncelerini gizleme gereği duymadan bu durumu ülkenin eski haliyle kıyaslamaktadır. Yazarın, araya girip böyle bir bilgi vermesi sadece gözlemci bir insanın anlatımı gibidir. Çünkü zaten Osmanlı döneminde de kendisi ve çevresi rahat içinde yaşasa da bu Anadolu halkı için geçerli olan bir durum değildir.

"Millet süpürge çöpü yiyordu. Türk çocuğu ne süt, ne et, ve ne de yumurta yüzü görebiliyordu. Cennetmekân Sultan Abdülhamit Han'a kötülük edenleri tepelemediği için, millet fiilen çekiyordu, vücudunda çekiyordu. Evet, ölümle, açlıkla, sefaletle, küçülme, zayıflama, kuruma ile fiilen vücutlarında çekiyorlardı. Nerede gözünü seveyim okkası kuruşa Abdülhamid'in has ekmeği, nerede tatlılı, börekli, kuzu etli istibdat?" (Ayaşlı, 1992: 31).

Yeni rejimin hayatı kolaylaştıracağı düşünülürken tam tersi olmuştur. Eserin başında zenginliğiyle dikkat çeken kahramanlar gittikçe zor duruma düşmüştür. Bunu başlangıçta çantasında altınlar, gümüşler taşıyan Nuhbe Hanım'ın çantasının boşalmasından da anlıyoruz. Ekonomide kültürel yabancılaşma kısmının başında anlattığımız o zengin Nuhbe Hanım'ın çantası artık boştur. Hatta tüm mallarını yok pahasına satmak zorunda kalmıştır. Artık insanlar alışılan düzenden kopmuştur. "*Selânik'li dönme Maliye Nazırı Cavid'in yakın akrabası olan bir adama Nuhbe Hanımefendi'nin Ada'daki muazzam köşkü, cüz'i bir paraya, ipotekli idi*" (Ayaşlı, 1992: 32).

Eserin bir başka kısmında dikkat çeken nokta Münevver Ayaşlı'nın iki farklı topluluğu karşılaştırmasıdır. Bunlardan biri vatansever insanların savaşarak şehit olduğu gurup diğeri ise onların emanetlerine sahip çıkmayarak gittikçe zenginleşen gruptur. Ayaşlı bu noktada şehit olan Türk gencine seslenir. Halet burada Osmanlı gencinin bir sembolü olmuştur. "*Evet Halet, siz civanmert, asil Türk evlatları cepelerde dövüşürken arkanız emniyette değildi. Çocuğunuz aç, karınız, sevgiliniz bir hedef, nineniz hor hakir, ilaçsız, eviniz ipotekli*" (Ayaşlı, 1992: 33).

Ekonomide yabancılaşmanın geldiği durum aile hayatına ve bu hayattaki huzura da yansımıştır. Çözümler, psikolojik buhranlar ortaya çıkmıştır. Kalfa, dadı, bahçıvan ve ailelerin beraber yaşadığı konaklar artık bu maliyetleri kaldıramayarak dağılmıştır.

"Para ve malî vaziyet deyince herkes katlanmadıklarına katlanıyordu. Cihangir'deki Osmanlı konağına yoksullukla beraber ayrılık da çökmüştü. Pertev Bey ve Azize Hanım, Selmin'le Karanfil Kalfayı Moda'ya, şanlı, şöhretli, temiz,

titiz Nuhbe Hanımefendiye de bir kira arabasıyla Şişli’de bir akıl hastanesine götürdüler” (Ayaşlı, 1992: 40).

Pertev Bey’in eşi Azize Hanım önceden taktığı takıları ailesini zor durumdan kurtarmak için satmaya başlamıştır. Osmanlı kadınları için alışkın olunmayan bu durum zamanla sıradanlaşmıştır.

“Azize Hanım, şimdi sık sık yalnız başına, bazen Katinaile beraber, babayani bir çarşafı, babayani bir kıyafetle evden çıkıyor, kimseye haber vermeden kayboluyordu. Selminile Berrinbu hali merak ediyorlar ve çok üzülüyorlar ve işin ne olduğunu anlayamıyorlardı. Fakat çok geçmeden farkına vardılar ki, her böyle bir gaybubetten sonra, Azize hanımefendinin birkaç parça elması eksiliyor, ve bakkal, kasap, sebzezinin hesapları görülüyordu. Elektrik borcunu ödeyebilmek için en son arabalıktaki araba da gitti” (Ayaşlı, 1992: 52).

Tek tek tüm takılarını satan Azize Hanım takı kalmayınca evdeki eşyaları satmaya başlamıştır. O eski şatafatlı konak hayatından kalan eşyalar, yavaş yavaş elden çıkmaktadır. Sadece Pertev Bey’in ailesi değil tüm Osmanlı milleti eskiye dair ne varsa maddi imkansızlıklar yüzünden kaybetmektedir. Ekonominin kültür üzerinde etkisinden birisi de budur: geçmişi yavaş yavaş kaybetmek.

“Azize Hanım’ın elmasları tükenmiş, şimdi artık sıra antikalara, saksonyalara gelmişti. Azize hanım’ın yine mahut babayani çarşaf sırtında, Katina’nın elinde kapalı bir sepet, doğru Bedesten’e. Sanki bütün imparatorluk efradı bedestende birbirlerine “Randevu” vermişti. İstanbul’un bütün kibar hanımefendileri, yalnız veya kalfalarıyla beraber gelmişler, satıyor, satıyorlardı. Ama neler satıyorlardı, elmaştan tutun, altın, gümüş takımlara kadar, saksonyadan tutun Osmanlıcada sandık eşyası denen çevre, havlu, yorgan yüzü, namaz seccadesine kadar... Bütün bunları bir pula veriyorlardı, Türk evleri boşalıyor, tamtakır oluyordu. Bunlar 600 senelik, ne gazalar bahasına toplanmış Osmanlı serveti, Osmanlı hazinesiydi. Bu kıymetler birer birer sokağa dökülüyordu. Âdeta Osmanlı bereketinin sonu gelmişti” (Ayaşlı, 1992: 56).

Münevver Ayaşlı’nın eserlerinde Osmanlı döneminde piyano çalıp, iki üç dil öğrenen, renk renk giyinip bakışları üzerine çeken genç kızlar, ailesine bakabilmek için çalışma hayatına girmiştir. Bu durum, o dönem için yepyeni bir başlangıçtır. Selmin ailesinin durumunu görüp destek olmak için çalışmak istemiştir. İsteği Azize Hanım tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Selmin ve diğer Osmanlı kızları, daha öncesinde ayakları üzerinde durmayı hiç deneyimlemediği için bu onların hayatını kökten değiştirecek bir soruna dönüşmüştür.

“Selmin:

“_Anneciğim, ben de çalışırım.”dedi.

Azize Hanım:

“_Aman Selmin’ciğim, yavrum sen nasıl çalışırsın?” diye karşılık verdi” (Ayaşlı, 1992: 56)

Pertev Bey ve ailesinin eski güçlerini kaybetmesi komşuları tarafından farklı yorumlanmıştır. Haset sebebiyle, kötü durumda olduklarını anlatmamalarını kibir olarak değerlendirmişlerdir. “_Sanki vaziyetlerini bilmiyoruz, bakkala, kasaba gırtlığa kadar borç içindeler, yine burunları Kafdağı’nda, bir kibir, bir kibir...” (Ayaşlı, 1992: 60).

Azize Hanım’ın evinde durum öyle bir hal alır ki önceden para verilerek çalıştırılan Karanfil Kalfa’dan bu sefer para alınmaya başlanmıştır. Karanfil Kalfa’ya gelen azıcık para konak halkı için rahatlama olmuştur. Bu Osmanlı hanımefendileri için gurur kırıcı bir durumdur.

“Evde parasızlık da son haddini bulmuş, Pertev Bey’in otuz lirasına kalmışlardı. Neyse ki, arada bir, gayri muntazam da olsa, Karanfil Kalfa’ya, meçhul bir yerden para gelirdi, 25 – 30 lira kadar bir şey. Azize Hanım da tesadüfen, bu paranın geleceği zamanları bilir, aşağıya mutfığa iner:

“_Karanfilciğim, paran geldi mi? Geldiyse, ver de esnafın borcunu vereyim.” derdi” (Ayaşlı, 1992: 74).

Münevver Ayaşlı, bozulan ekonomiden sonraki İstanbul hayatını anlatırken hep yokluktan sefillikten bahsetmiştir. Oysa yeni rejimin kurulduğu Ankara’da ekonomik yabancılaşma kendini farklı boyutta hissettirmektedir. İstanbul’un asil insanların yaşadığı zor durumlara karşın Ankara’daki insanların maddi güçleri gayet yerindedir. Sanki ülkenin tüm parası Ankara’ya akmaktadır. Toplumsal bir yön değiştirme meydana gelmiştir. Önceden zengin olanlar fakirleşmiş, fakirler zenginleşmiştir.

“Ankara zarif olmayan bir şehirdi. Para ve menfaat kokan bir şehirdi. Evleri para kokuyor, sokakları para kokuyor, kadınları para kokuyordu.

Küt erkekler, kütük gibi erkekler de yalnız para konuşuyorlardı. Elbiseler yeni, evler yeni, zihniyet yeni idi. Samimiyet iddia eden bu şehir, dünyanın en gayri samimî insanların toplandığı bir şehirdi” (Ayaşlı, 1992: 178).

Osmanlı’nın yıkılmasıyla zenginleşen Ankara halkı, zamanla hiçbir şey beğenmemeye başlamış ve memnuniyetsizlik bu *yeni insanın* en büyük özelliği olmuştur. Artık beğenmeyerek kendilerini daha değerli hissediyorlardı. Bu durum adeta bir hastalık gibi idi.

“Her ikisi de hiçbir şey beğenemiyorlardı. Kendilerine ne gösterilse verdikleri cevap:

“Daha iyisi yok mu?” oluyordu. Bu, “daha iyisi yok mu” Ankara yeni zenginlerinin adeta sloganı olmuştur. Daha iyisi ne demektir? Hangisinden daha iyi

olacak? El el üstünde arşa kadar verir. Bir şeyi beğenmek ve sevmek kâfi değil mi? Bu beğenmezliğin altında, zahiri gösteriş ve pohpoha rağmen bir kendine emniyetsizlik, bilgisizlik ve aşağılık duygusu seziliyordu. Beğenirsem de ya kâfi derecede kibar ve iyi cins değilse!” (Ayaşlı, 2014: 31).

Ekonomik açıdan ferah olan Ankara insanı, evlerini de bu duruma uygun şekilde döşemeye başlamıştır. Kendi kültürüne ait her şeyi reddedip sırf pahalı diye değerli gördükleri eşyalarla evlerini doldurmuşlardır. Özellikle Nermin ve eşi Muammer, adeta Türk’e ait ne varsa bayağı bulmuşlardır.

“... Çiftelhavuzlar’a Beyoğlu’ndaki perdeler dikildi, geldi takıldı. Yine en pahalı, fakat ölçsüz ve zevksiz bol ve fena yaldızlı mobilyalar yapıldı ve Çiftelhavuzlar’a yollandı. Şimdi duvarlara asılacak tablolara sıra gelmişti. Genç karı kocanın zihinleri bu tablo meselesiyle pek meşguldü” (Ayaşlı, 2014a: 31).

Cumhuriyetle birlikte insanların terfi alması, hak etmediği yerlere gelmesi daha kolay olmuştur. Özellikle, Pertev Bey’in damadı Muammer, bankada çalışırken birilerinin yardımı ile siyasete atılmıştır. Bu noktada yazar, devreye girmiş ve bu durumu eleştirmiştir. İşinin ehli olmayan insanlar ülke ekonomisinde söz sahibi olmuştur. Adam kayırma sonucu iş bilmeyenler yükselmiş, ülke ekonomisinde söz sahibi olmuştur. Bu durum ülke için felakettir.

“Muammer, uzun seneler bankadaki çalışmasından büyüklerin gözüne girmişti, onu adeta tek iktisat uzmanı gibi görüyorlardı. Bankadan alıp mebus yapmaları, ileride iktisat vekili yapmak içindi. Muammer kendi işleri için hakşkaten dahi bir iktisat uzmanı idi. Fakat memleket için hayır” (Ayaşlı, 2014: 63).

Yazar, hak etmediği halde zenginleşen kişileri eleştirirken zamanında maddi anlamda çok büyük sıkıntılar çeken Nermin’in sonradan aşırı müsrif biri olmasını psikolojik alt yapıya dayandırmıştır. Yazar, yine objektif davranmamış sırf Nermin’i Osmanlı insanı olarak değerlendirmesi sebebiyle, Nermin’i haklı gösterecek şekilde anlatmaya çalışmıştır. Aynı tutum Ankaralı diye tabir ettiği Anadolu’dan gelip rejim sayesinde zenginleşen kişilere gösterilmemiştir. Ayaşlı, onların davranışlarını daha acımasızca eleştirmiş, anlamaya çalışmamıştır. Nermin ile aynı davranışları gösteren Ankara bürokrasinden kadınlar görgsüz olarak değerlendirilmiştir.

“Yoksulluk içinde büyüyen Nermin ise dehşetli müsrif olmuştu. Bu kendisinde ruhî bir halet, bir psikolojik vakıa idi. Kendisi çocukken ve genç kız iken, her şeyden mahrum olarak büyümüşü. Şimdi kendi çocuklarının her istediklerini yapmakla, onlara her istediklerini almakla, çocuklarını mesut ve bahtiyar ediyorum zannediyordu”(Ayaşlı, 2014a: 8).

Yazarın anlamaya çalıştığı, haklı psikolojik gerekçelere dayandırdığı davranışları sergileyen Nermin'in çocukları, yaptığı harcamalarla dikkat çekmektedirler. Burada yazar durum tespiti yapmıştır.

“Başta Baskın, ondan sonra Selmin ve arkalarından gelen iki çocuğa cep harçlığı olarak verdikleri paralar müthişti. Her bir çocuğun eline geçen para çoluk çocuk sahibi, kira veren, anasına veya kaynanasına bakmak mecburiyetinde olan, orta halli bir memurun her ay kazandığı para kadardı.

Baskın'ın ve hemen arkasından gelen Selmin'in sinema, plak, magazin ve sonraları karaborsa Amerikan sigarası ve viski masrafları ve durmadan arkadaşlarına verdikleri partilere giden paralar utanç verecek derecede idi”(Ayaşlı, 2014a: 8).

Görüldüğü gibi ekonomide yabancılaşma aynı zamanda geleneksel kültürde yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Kültür her yönden bireyi etkileyen bir kavram olduğu için her unsuru birbirini etkileyen başka sıkıntılara da sebep olmuştur. Ekonomik olarak iyileşme alkol, sigara kullanımını ve partilere yapılan masrafları normalleştirmiştir. Önceden kullanılmaya utanılan veya halkın âdet edinmediği şeyler sıradanlaşmıştır.

Yeni düzen ile birlikte Osmanlı'da olmayan pek çok şey hayata geçmiştir. Özellikle ekonomik düşüş Türk halkını sınıflara bölmüştür.

“Halk partisi ile memlekete bir para ve mevki aristokrasisi kurulmuştu. Bu suretle sınıf farkı olmayan bu güzelim memlekette bir sınıf farkı yaratılmıştı. Bankalar, bankalar durmadan bankalar kuruluyordu. Bunlar nereye dayanıyordu? Devletin himayesine ve zengin olmayan Türk halkının yatırımlarına. Türk halkı para biriktirmezdi, bulduğunu yer, temiz yerd. Bu yüzden de sıhhatli ve gürbüzdü. Bu para biriktirme, bankaya yatırma sevdası ve hırsı en az aylık alan memura, işçiye kadar genişleyip inince Türk'ün yemeği sandviçe kadar indi ve veremli çocuk kadrosu alabildiğine yükseldi”(Ayaşlı, 2014a: 64).

Ayaşlı, Cumhuriyet rejiminin getirdiği devletçilik anlayışını da ekonomi için faydalı bulmamaktadır. Devletçiliği adeta bir iktisat terörü olarak değerlendirmiştir. Geleneklerine bağlılığı ile dikkat çeken yazarın, dış sermayeye bu kadar ılımlı bakması da ilginçtir.

“Dışarıdan sermaye getireceğimize, hatta gelmesini teşvik edeceğimize, biz ne yaptık biliyor musunuz? Dar ve küçük bütçemizle memlekette mevcut olan şirketleri de satın almaya kalktık. Cahil bir devletçilik merakı sarmıştı bizi idare edenleri. Zira o seneler bu biraz moda idi. İki ayrı kutup rejimler bile, Rusya, Almanya, İtalya devletçi idiler. İşte biz de bu büyük devletçi diktatöryalara bir özentî, bir taklit ile bu işleri yapıyorduk. İnönü bir askerdi, iktisattan hiç haberi yoktu. Ondan beş beter, memlekete sanayi ve iktisat alanında terör yaratan nafia vekili, istiklal mahkemesi hakimi ve başkanı, jandarma yüzbaşısı Ali Çetinkaya vardı” (Ayaşlı, 2014: 64).

Ayaşlı'nın ikinci devre diye nitelendirdiği İsmet Paşa dönemi, ekonomide en çok farklılığın yaşandığı dönem olmuştur. Muammer, bu dönemde daha da ön plana çıkmış ve makam mevki sahibi olmuştur. Muammer dahil tüm Ankara zevk, sefa içinde yüzerken Anadolu halkı iyice fakirleşmiş, artık temel ihtiyaçlarını karşılamaya gücü yetmez olmuştur. Yazar, İstanbul halkı ferah içindeyken Anadolu'yu düşünmemiş ancak Ankara halkının Anadolu'ya uzak kalmasını eleştirmiştir.

“Bizde ise Ankara sosyetesini ve bazı büyük gazete sahipleri lüks içinde yüzerken, memleket karanlık bir sefalet dalmış bulunuyordu. Şeker, zeytinyağ ve mühim gıda maddeleri için hükümet başkanı Refik Saydam “fiyatları arttırmayacağım” demiş olmasına rağmen dehşetli yükseliyor ve kimse ses çıkaramıyordu. Depo olarak kullandıkları camilerde pirinçler filizleniyor, camilerde rutubetten temelden çürüyordu”(Ayaşlı, 2014a: 71)

Yönetim, bozulan ekonomiye önlem almak amacıyla her şeye zam yapmış ve alım gücü olmayan halkı daha da perişan bir hale getirmiştir. Ülkede bu duruma karşı çıkacak kimsenin olmaması da durumu daha vahim hale getirmiştir. Cumhuriyetten önce bol miktarda bulunan ürünler artık çok yüksek fiyatlarla piyasaya sürülmüştür. Ankara zevk, sefa içinde yüzerken bu zevkin, sefanın ekonomik yükünü Türk halkı taşımıştır.

“Harp başladığı zaman Türkiye’de zeytinyağı stoğu mühim bir miktarda idi. Binaenaleyh zeytinyağı fiyatlarını iki üç misline yükseltmek, köşe başlarını işgal etmiş söz sahiplerini tatmin edebiliyordu. Millet susuyordu. Muhalefet ve muhalif gazeteler yoktu. Söz söyleyebilecek kimseler de bu muazzam fiyat farkından tatmin edilirse, mesele kalmıyordu”(Ayaşlı, 2014a: 72).

Ekonomik açıdan birden zenginleşen Ankara aristokrasisi o kadar mal varlığına rağmen yaptığı aşırı harcamalar sebebiyle zorluğa düşmüştür. Her şeyin değerini bilen Osmanlı halkı artık durmadan tüketmeye başlamıştır. Yaşadıkları köşklere onlarca yardımcı bulunur hale gelmiştir.

“Vekil bey muazzam kazancına ve gelirine rağmen daima darda idi. Zira Çiftahavuzlar vakum gibi bütün parayı çekiyor, silip süpürüyordu. Nermin düşünmeden sarf ediyor, küçük Selmin düşünmeden para harcıyordu. Ayrıca köşkte aşçı, garson, orta hizmetçisi ve iki küçüklerin ayrı ayrı Alman frauleinleri vardı”(Ayaşlı, 2014a: 81).

Ekonomide kültürel yabancılaşma Ayaşlı'nın, Pertev Bey serisinin dışında tutarak kaleme aldığı *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı romanında da işlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce ekonomik mânâda bir sıkıntı yaşamayan Osmanlı tebası savaştan sonra sahip olduğu ne var ne yok ucuz fiyatlara elden çıkarmaya başlamıştır.

“Birinci Dünya Harbi ile İstanbul kibarları da ilk defa, zaruretin? Sıkıntı ve yokluk ne olduğunu tatmışlar, bol keseden, miras yedi usulü satmaya başlamışlar, ne bulurlarsa, ellerine ne geçerse, han hamam, apartman, konak, yalı, antikalar, kıymetli eşyalar, paha biçilmez elmaslar. Hepsi pisi pisine yok parasına ellerinden çıkmıştı. Şayanı hayrettir ki, Kapalı Çarşı’daki Belediye mezar yeri de o tarihlerde açılmış, 1914 senesinde”(Ayaşlı, 1987: 8).

VFPY romanında, ekonomik olarak dara düşen Türk’ün mallarını satın alanların kim olduğunu yazar, tek tek dile getirmiştir. Türk’ün bu durumundan yararlananlar, yıllarca hatta yüzyıllarca Osmanlı toprağında yaşayan gayrimüslimler olmuştur. Yabancı milletlerin yanında ittihatçılar da gruba dahil edilmiştir. “*Kim alıyordu bu kıymetli mülkleri, eşyaları ve elmasları, yine ekaliyet, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve yeni zengin olmuş, vurguncu ittihatçılar, Rum , Ermeni sarraflar, sonradan kendilerine “Banker” süsü verenler*”(Ayaşlı, 1987: 8).

Türkler sadece mallarını kaybetmekle kalmayıp ödeyemeyecekleri borçlar altına da girmeye başlamışlardır. İpotek kavramı da bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu sözcük Türk milletinin alışkın olmadığı hayatın bir başlangıcıdır. “*Yalnız satın almakla kalmıyor, ipotekle de kibar Türkler’in mallarını ellerinden alıyorlardı. Ödeyemeyecekleri muhakkak olan, borçlar en kısa vade ve yüksek faizle ödeme imkânlarını büsbütün körletiyorlardı*”(Ayaşlı, 1987: 8).

İttihatçılar ise Türklerden aldığı çok değerli malları yabancılara satmıştır. Türk hanımefendilerinin ve beyefendilerinin sahip olduğu değerli eşyalar yabancılara hiç düşünülmeden, cahilce satılmıştır.

“İttihatçılar ise, kıymetli halıları, kıymetli eşyaları, bilgisizliklerinden, cehaletlerinden, beraber iş yaptıkları, Alman işadamlarına kaptırıyorlar, elmasları ise Viyanalı dilberlere, hele Viyana’dan gelen operet oyuncularına ve bunların “prima donna”sına bol keseden veriyorlardı. Kibar Türk hanımlarının, hanımefendilerinin boyunlarından çıkan gerdanlıklar, kulaklarındaki küpeler, başlarındaki elmalı taçlar, Viyanalı dilberlere takılıyordu”(Ayaşlı, 1987: 8).

İttihatçıların kendi değerlerine sahip çıkmamasını yazar, çok ağır bir şekilde eleştirmiştir. *Pertev Bey’in Üç Kızı*, *Pertev Bey’in İki Kızı*, *Pertev Bey’in Torunları* adlı eserlerinde Ankara aristokrasisine duyulan öfke *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı eserde ittihatçılara duyulmuştur. Sebep yine aynıdır: kültürel yabancılığa ön ayak olmak, kendi değerlerine sahip çıkmamak. “*Türk’ün evine, bucağına, yuvasına, ocağına ilk incir ağacı dikenler ittihatçılardır. Haram yiyicilerdir*” (Ayaşlı, 1987: 8).

İttihatçılar ve gayrimüslimler zenginleştikçe İstanbullular fakirleşmeye başlamıştır. Pertev Bey serisinde verilen ekonomik yapı burada da aynı sırayı izleyerek bozulmuştur. Yani başlarda yalılarda, köşklerde yaşayan İstanbul asilleri zamanla evlerini elden çıkarmış, kıt kanaat geçinmeye çalışmışlardır. Ekonomi öyle bozulmuştur ki yakacak odun bulamaz hale gelmişlerdir. *VFPY* romanının başkahramanlarından Naile Hanım damadı Abdülhalik Bey'in arkadaşlarını ağırlayabilmek için tüm şartları zorlamış, saltanata ait son gösterisini yapmıştır. “*Yalı, halsiz ve mecalsiz, son bir gayretle, son saltanatını gösteriyordu. Bu kıtlık, bu yokluk, harp senelerinde, azamî ikramı yapmıştı yalı, damad beyin misafirlerine*” (Ayaşlı, 1987: 25).

Zaman geçtikçe ekonomi daha da bozulmuştur. *VFPY* romanında üç nesilden ilkinin temsil eden Naile Hanım, darlıktan kurtulmak için mal varlıklarını teker teker satmaktadır. Bu yönüyle Pertev Bey serisindeki Azize Hanım'ın yerini bu romanda Naile Hanım almıştır. Para sıkıntısı Osmanlı hanımefendilerinin o güne kadar yaşamadığı bir durumdur. Yaşanan sıkıntılar sonucunda elden çıkarılan mallara gayrimüslümlerin üşüşmesi ise Türk vatanında sinsice yapılan planların gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Yani bozulan sadece ekonomi değil, Türk'ün istikbâlidir.

“Osmanlı hanımefendileri, pek para sıkıntısına gelemezlerdi. Naile Hanımefendi de darda idi. Belli etmiyor ama çok sıkıntıda idi. Çareyi, Büyükada'daki kuşkafesi gibi, güzel ve şirin köşkü satmada buldu... Haraç mezat güzelim köşkü, yok pahasına, harp içinde, zengin olmuş vurguncu, karaborsacı, zengin olmuş bir Yahudi aldı. Artık Yahudiler, Büyükada'yı yurt edinmeye kararlı idiler ve plan dairesinde hareket ediyorlar, durmadan Büyükada'da emlak alıyorlardı. Kim satıcı idi, kimin mülkünü alacaklardı? Tabii, İstanbullu kibar Türklerin, zaten onlardan başka mülk, elmas ve eşya satan yoktu” (Ayaşlı, 1987: 30).

Ekonomide kültürel yabancılaşma Ayaşlı'nın Muharrir Hasan Fehmi Bey hikâyesinde de ele alınmıştır. Hasan Fehmi ailesini kaybetmiş, tek başına geçinmeye çalışan bir İstanbullu iken yeni rejimle birlikte Ankara'ya gösterilen rağbet ve Ankara'nın yeni rejimin başkenti olması, İstanbullu Hasan Fehmi'yi ekonomik anlamda çok yıpratmıştır. Bir gazetede yazı yazarken artık İstanbul'a dair yazdıklarının önemini yitirmesi ve tercih edilmemesi bu İstanbul gencini iş anlamında çok zorlamıştır.

“Bu hal, Tevfik Paşa'nın son Sadrazamlığına ve İstanbul Hükümetinin lağvına, bütün devairinin Ankara'ya nakline kadar sürmüştü. Hasan Fehmi, akranları gibi Ankara'ya gitmemiş, gitmek istememişti. Bu katiyen Ankara'ya, Yeni Rejime ve Cumhuriyete karşı olmaktan ileri gelmiyordu. Sebebi Hasan Fehmi'nin İstanbullu oluşuydu. İstanbul'dan ayrılmak ona sudan çıkmış balık gibi geliyordu. Sanki çırpınacak çırpınacak ve ölecekti... İşte bu his altında Ankara'ya gitmedi ve İstanbul'da kaldı (Ayaşlı, 1986: 22-23).

Hasan Fehmi'nin içinde bulunduğu çaresizlik Türk gencinin halidir. Daha doğrusu ne maddi ne manevi anlamda yolunu bulamamış İstanbul gencinin halidir.

Hasan Fehmi bir süre biriktirdiği paralarıyla idare etmiş ama sonrasında bu para da bitince ekonomik anlamda yaşadığı sıkıntı dışarıdan belli olacak şekilde kendini göstermiştir. Önceden yaptığı rutinleri artık gerçekleştiremez hale gelmiştir. Kılık kıyafeti eski, yüzü solgun bir hale gelmiştir. Bu durum da Hasan Fehmi üzerinden anlatılsa da İstanbul'un eski zenginlerinin genel durumudur. "... *Hasan Fehmi için, gün geçtikçe Şirket-i Hayriye vapurları ile Boğaz gezintileri ve Lebon çayları seyrekleşiyordu. Elbiseleri, gömlekleri, kunduraları eskiyor*"(Ayaşlı, 1986: 23).

Her zaman giyimine özen gösteren Hasan Fehmi, yokluktan dolayı eski püskü elbiselerle gezmeye başlamıştır. "*Paltosu eski, bir iki düğmesi kopuk, dudakları arasındaki sigarası da en ucuz cinsten idi*"(Ayaşlı, 1986: 23).

Ankara zihniyeti her durumda bir yolunu bulup ferah içinde yaşarken olan kibar İstanbullulara olmuştur. Bu insanlar alışkın olmadıkları hayatın içinde kaybolup gitmiştir.

Ayaşlı'nın eserlerinde ekonomik yabancılaşma durum tespitinden öteye geçmemiştir. Eleştirel yaklaştığı kesim yeni rejimle birlikte zenginleşen insanlar olmuştur. Ekonomik anlamda çöküş insanları diğer alanlarda da etkileyip zorunlu bir değişime itmiştir. Ekonomik çöküş pek çok Türk gencini yok etmiştir.

3.6.GELENEKSEL KÜLTÜRDE YABANCILAŞMA

Tarihsel bir arka planı bulunan Münevver Ayaşlı'nın eserlerinde, gelenekten kopuş ve çözülme açık bir şekilde görülmektedir. Yazar, bu kopuşu ve çözülmeyi eski yeni karşılaştırmasına başvurarak vermiştir. Çalışmamızın bu bölümünde genel anlamda Türk insanında gelenekselleşmiş alışkanlıkların zamanla yitirilmesinden bahsedeceğiz.

Nehir roman serisinin ilk kitabı olan *Pertev Bey'in Üç Kızı* adlı eserde Ayaşlı, Osmanlı ruhunun kendine güveninden bahsetmiştir. Öze duyulan bu güven zamanla kaybolmuştur. Başlangıçta aşağılanan yabancı milletlere karşı, zamanla inanılmaz bir sempati ve aşağılık kompleksi geliştirilmiştir. Bu kompleks sebebiyle sahip olunan her şeyden rahatsız olup değiştirme yolu aranmıştır. Pek çok yenilik yapılmaya çalışılmış

çağa ayak uydurmak adına bize ait ne varsa reddedilmiştir. Değişimi ve gelişimi farklı yorumlayan yöneticiler halkı özünden uzaklaştırıp daha kötü sonuçlar doğuracak olaylar yaratmıştır.

“Garba karşı öyle bir aşağılık duygusu doğdu ki, nerede ise yer yarılacak, yerin dibine gireceğiz. Artık tarihimiz, dinimiz, an’anemiz, padişahımız lisanımız, her ama her şeyimiz fena idi bizim. Bu aşağılık duygusu bizi felce uğrattı. Kendimizi bu kadar kara ve karanlık görmek, bu kadar ümitsizlik bizi kötürüm etti. İyi ki kolektif intiharlar olmadı memlekette” (Ayaşlı, 1992: 19).

Yaşanan tüm değişimler insanların değer yargılarını da değiştirmiştir. Sevgisiyle, hoşgörüsüyle tanınan Türk halkı bu meziyetlerini kaybetmeye başlamıştır. Bir ev inşa ederken dahi ilk düşündüğü şey çatıya kuş yuvası koymak olan Türk halkı artık hayvan katliamları yapmaya, onları zehirlemeye başlamıştır. Başlangıçta ufak gibi görülen değişimler bir milletin varlığını, hayata bakışını etkilemiştir.

“O merhametli, şefkatli, insan ve hayvan sevgisi dolu İstanbulluyu, o gönül insanlarının güzel beldesine kedi, köpek zehirleme, menfur âdetini sokmuşlardı. Öyle bir şehre ki, her başıboş köpek için bile olsa, kapılarında daima su ve yiyecek bulunduran, kediler için ayrıca sokaklarından çiğerci geçen, camilerinde daima güvercin besleyen İstanbul’da şimdi belediye feci bir surette kedi, köpek öldürüyordu. Maalesef o zamandan başlayan bu menfur âdet hâlâ devam etmektedir. Ve ne zaman belediyeler kedi, köpekle uğraşırsa, öldürürse, muhakkak memleketin başına bir felâket gelir”(Ayaşlı, 1992: 52)

Bir milletin özünü değiştirmek onu diğer milletlerden ayıran özellikleri yok etmek tek tip insan yaratmakla eş değerdir.

Münevver Ayaşlı’nın eserlerinde önceden imrenilerek bakılan İstanbullular zamanla hor görülmeye başlanmıştır. Özellikle sonradan zengin olan, kaba ve saygısız yeni rejim insanları onların sahip olduğu her şeyi küçümsemeye başlamıştır. Selmin’in eğitilmiş ve asil olmasına rağmen kaba, cahil patronu tarafından hor görülmesi bunun kanıtıdır. Aslında bu hor görülmenin altında derin bir kıskançlık yatmaktadır. Çünkü taşradan gelip zengin olan insanlar ne kadar çabalasalar da bir İstanbullu olamayacaklarının farkındadırlar. Yazar, aslında içten içe İstanbul halkını ve Osmanlı’ya bağlı olanları yüceltmıştır. İstanbul halkının her ne kadar kötü duruma düşse de kibirli bir tarafı vardır. Yani küçümseme tek taraflı değildir.

“_Allah Allah, bırak bu İstanbul kafasını, bu alafranga kafayı.” diyordu.

Bunu duyunca Selmin, hayretler içinde kaldı, hayatında ilk defa İstanbul’un, İstanbullu’nun beğenilmediğini işitti. Hayreti bir türlü geçmiyordu, İstanbul’a ve İstanbul kibarına hayranlık duyulmayabileceğini aklı havsalası alamıyordu. Zira bu hak sadece İstanbul’un ve İstanbullu’nun hakkı idi. İstanbul beğenir veya

beğenmez, bu değişmez bir hükümdü. Halbuki bu daha bir başlangıçtı. Bundan böyle daha ne kadar işitecekti bunları” (Ayaşlı, 1992: 65).

Değişen başka bir şey de sosyal hayatta kadın ve erkeğin durumudur. Osmanlı döneminde kadın ve erkeğin aynı ortamda bulunması zor iken yabancılaşmayla birlikte bu gelenek değişmiştir. Kadın ve erkeğin durumu sosyal hayatı etkilemiştir. Yazar, diğer eserlerinde kadın erkek ilişkilerinde meydana gelen değişimleri aşama aşama vermiştir. *“Harbiye- Fatih gelmişti, bindiler. Hanımları ayıran perdeler artık kalkmıştı, her ikisi, Selminle Cavidan beraber ve konuşmalarına devam ettiler”* (Ayaşlı, 1992:121).

Yazar, yapılan inkılabları da eleştirmiştir. Özellikle harf inkılabının meydana getirdiği köksüzlük Türk milletinin geleneğiyle, örf, âdetiyle arasına bir duvar örmüştür. Belki de yazarı, en çok etkileyen değişim harf inkılabı olmuştur. Eserin ilerleyen kısımlarında bu inkılabın açtığı yaraları tek tek saymıştır. Ayaşlı, Atatürk’ü çok sevmesine rağmen bu konuda hiçbir zaman değişimden yana olanlarla aynı fikre sahip olmamıştır.

“Bütün Türkiye, 1929 senesinde yazısından, lisanından, edebiyatından, an’anesinden, tarihinden kopmuş, kökünden kopmuştu. Köksüz, mâzısız, an’anesiz, edebiyatsız ve sahipsiz oluvermişti. Harf inkılabı; koca Türk çınarını yıkmış, onu bir mantar gibi köksüz hale getirmişti.”(Ayaşlı, 1992: 140).

Yazar, Ankara ve İstanbul arasındaki çekişmeyi de eserinde işlemiştir. Bu bir anlamda gelenekle yeninin çatışması şeklindedir. İki şehir insanlardan sıyrılıp adeta vücut bulmuş birbirine ezeli rakip olmuştur. *“Bir de daimî Ankara- İstanbul çatışması, çekişmesi vardı. Bu çekişme, ne bir rejim, ne bir fikir çekişmesi idi. Bu doğrudan doğruya konak ile mahalle evinin çekişmesi, çatışması idi”* (Ayaşlı, 1992: 170).

Münevver Ayaşlı, soyadı kanununun çıkmasını kültürel yabancılaşma olarak okuyucunun dikkatine sunmuştur. Özellikle köklü Osmanlı ailelerinin istediği soyadını alamaması yazarı yaralamıştır. Her zaman olduğu gibi yazar göre Ankara insanı sıkıntı yaşamamıştır, olan sadece İstanbul kibarına olmuştur. Devlete hizmetleri sonucu aldıkları unvanları kaybedip unutulmuşlardır.

“Bir ara soyadı kanunu da çıktı, pek lazım olan bir kanundu bu. Zira soyadı olmayışından, altı yüz sene ve daha evveline giden köklü, faziletli, devlete, millete hizmet etmiş ve cidden asil aileler yok olmuş, nesilleri kayboluvermişti. Osmanlı İmparatorluğu, kendine hizmet edenlere asalet unvanı vermemişti. Bu bir bakıma doğru ve büyük bir düşünceydi, zira din ve devlete hiçbir şey mukabeleli

olmaksızın hizmet edilir. Ne para, ne mevki, ne de asalet unvanı için. Fakat diğer taraftan devlete ve millete hizmet etmiş bu insanlar ve onların ahfadı soyadı olmamasından tamamıyla kaybolmuşlardı. Bu hal Türk tarihi için de büyük bir kayıptır.”(Ayaşlı, 2014:16)

Sonradan zengin olan Ankara insanı ise yeni rejim sebebiyle imtiyazlı soyadları almıştır. Bu yazar tarafından eleştirilen bir durumdur. Kültürel yabancılaşma insanların birbirine hitaplarına dahi yansımıştır hatta bugüne kadar Osmanlı’da hiç görülmeyen sınıf farkını ortaya çıkarmıştır. Köklü Osmanlı aileleri uzun bir süre kendilerine uygun soyadı bulamamışlar, buldukları soyadlarını ise kabul ettirememişlerdir.

“Yeni rejim öyle yapmıyordu, hemen kendi kişilerine imtiyazlı isimler veriyordu... Bu soyadı alma işinde de yine bir bozgun havası, manevî bir buhran ve keşmekeş kendini göstermişti. Eski ve köklü ailelerin hemen hemen hiçbiri kendi ismini veya lakabını alamıyordu. Bu, yeni rejimden korkudan veya ona yaranmak ve dalkavukluk etme kaygısı ile böyle oluyordu. Türk olmayan en çok “öz”, “Türk”, “alp” gibi isimler aldılar. Alafranga ve batı damgasını isteyenler ise isimlerinin sonuna “man veya men” koydular. “Er” veya “Ay” ile biten veya başlayan isimler de pek rağbet buldu.” (Ayaşlı, 2014: 16).

Münevver Ayaşlı *Pertev Bey’in İki Kızı* adlı eserinde soyadı alma konusunda Pertev Bey ailesinin yaşadığı sıkıntıya da yer vermiştir. Herkesin keyfine göre seçebildiği soyadı, Pertev Bey ailesi için büyük bir sıkıntıya dönüşmüştür. “*Azize Hanım ve kızlarının soyadı meselesi daha güç oldu, zira onlar, ille babamızın ismini, şimdiye kadar kullandığımız ismi istiyoruz, diye beyhude ısrar ediyorlardı. Halbuki yabancı bir isim almak kanunen yasaktı.*”(Ayaşlı, 2014: 18)

Durum öyle bir hale gelmiştir ki nereden, nasıl türediği belli olmayan yeni yeni ekler ile soyadları meydana getirilmiştir.

“Fakat her meselenin kolayı bulunduğu gibi, isim almada da bir kolayı bulunuyordu. Bulunan bu kolaylıkla isimler manasız hale getirilerek sözde Türkçeleştiriliyordu. Böylece soyadı olarak alabilmeleri için babalarının ismi de Türkçeleşti. Pertev “Ertev” oldu. “Er” i anladık ama “tev” ne demekti? Ne ise onun da manasını dil kurumu ile nüfus memurları herhalde bilirler”(Ayaşlı, 2014: 18).

Soyadı kanunuyla birlikte yazarın yapılan inkılâplara karşı objektif bakamaması dikkat çekmektedir. Yazar gelenekçi yapısının etkisiyle yapılan her değişimi olumsuz yorumlamış. Türk milleti için iyi olabilecek yönlerine hiç değinmemiştir.

Kültürel yabancılaşmanın bir başka boyutu da kadın erkek ilişkilerinde yaşanmaktadır. Sosyal hayatta varlığını bugüne kadar geri planda hissettiğimiz Türk kadınları sosyal hayatta yer almaya başlamıştır. Özellikle davetlerde eşinden başka bir

erkeklerle dans etmesi bile artık normal karşılanmıştır. Ayaşlı, bu durumu yeni Türkiye'ye en iyi uyum sağlayan Muammer Ergüç ailesi üzerinden örneklemiştir. Kadınlar, dans etmelerinin yanında Avrupa'da uzun zamandır yaygın olarak oynanan oyunları oynamalarıyla da yer etmiştir.

“Nermin şimdi Ankara'da hemen hemen bütün davetlere gidiyordu. Sefarethanelere de davet olunmaya başlamıştı. Nermin dans etmiyordu, bol bol briç ve bezik oynuyordu. Zira Muammer güzel karısını kısıkmıyor, bütün devrimciliğine ilericiliğine rağmen Yozgatlılığı galip geliyor, güzel Nermin'i Türk veya ecnebi erkeklerin kolları arasında göremiyordu. Bütün dünyanın bir asırdan beri oynadığı briç ve beziği Ankara yeni yeni keşfediyor, benimsiyor, seviyordu. Ve bu iki kağıt oyununu lanse etmenin ve moda haline getirmenin zavallı gururu içinde idi. Bu moda ve iptila Muammer Ergüç çiftinin de pek işine geldi. Muammer kağıt oyunlarını sevdiği gibi, karısının da dans etmek yerine bir oyun masasına saatlerce mihlanmış olması pek işine geliyordu” (Ayaşlı, 2014: 19).

Kültürel yabancılaşma son Osmanlı evlatlarını da Ankara kültürüne yani “Yeni Türk” e benzetmeye başlamıştır. Hele Nermin, Ankara bürokrasisinin gözdesi olan Muammer ile tam bir eş olmuştur.

“Nermin'le Muammer birbirlerine pek benzemeye başlamışlardı. Muayyen şeylerde eş gibi idiler, Ankara her ikisine de damgasını vurmuştu. Her ikisinin birleştiği en mühim nokta, lükse ve israfa olan düşkünlükleri idi. İki ayrı kutuplardan gelme bu iki genç insan, bir noktada birleşiyorlardı: Hırs” (Ayaşlı, 2014: 30).

Büyük bir imparatorluğun yıkımından sonra, önceden elindekilerin kıymetini bilen, tok gözlü, asaletiyle kendinden bahsettiren insanlar gitmiş yerine hırslı, aldıkça daha çok isteyen ve memnuniyetsiz yeni rejim insanı doğmuştur. Artık fakir Anadolu ve eski Osmanlı genci aynı karaktere bürünmüştür. Bu durum yazar için acınası bir durumdur. Hem değişen insana tepki göstermek hem de insanları bu duruma iten sebepleri anlamaya çalışmak, eserde okuyucuyu ikilemde bırakan bir durumdur.

“Birisi çökmüş, kibar bir İstanbul ailesinin çocuğu idi. Bu zavallı çocuk mahrumiyet ve yolsuzluktan, küçük mahalle evlerinden başka bir şey görmemişti. Senede ancak bir defa alınan ve bütün sene yırtık veya yamalı giyilen bir çift ayakkabı, ikinci mevki, soluk yeşil renkte tramvay, gözlerini bozacak derecede perdeye yakın ucuz sinema bileti... İşte Nermin'in çocukluğu ve genç kızlığı böyle geçmişti. Fakat bütün bunlar, genç kız ve sonra genç kadında sinsi bir isyan ve hırs yapmıştı.

Babalarının saltanatlı hayatını gören, hatta biraz da bu hayatı yaşayan ablaları gibi tok gözlü değildi, bilakis açgözlü idi. Bu meylini ve iptilasını, Ankara da alabildiğine kamçılıyor, besliyor, inkişaf ettiriyordu.

Muammer ise... Çorak Anadolu'nun fakir çocuğu Muammer, o zaten bir şey kaybetmemişti. Bir şeyi yoktu ki kaybetsin. O babadan deden kalma fukaralık içinde doğmuş, büyümüş, fakir oğlu fakirdi. Zenginliğin ve medeniyetin şahikasını

Ankara'da görmüştü. Tek bildiği ve bağlandığı yer Ankara idi. Geldiler, yeni bitmiş evlerini döşemeye başladılar. Yine Ankara “ekol”ü, yani mektebi, usulü”(Ayaşlı, 2014: 31).

İnsanların Osmanlı düşünce yapısından uzaklaşması ve kendini bir türlü bulamaması nasıl davranacaklarını şaşkınlıklarına yol açmıştır. Kendinde sevilecek hiçbir özellik bulamayan Türk insanı bizde olmayan ne varsa onu taklit etmiş ve güzel olarak görmüştür. Zira kimliksiz kalmaktansa başka kimliklere bürünmek daha kolay olmuştur.

“Zira Osmanlılık’tan uzaklaştıkça, Türk hayatı cazibesini, karakterini, üslubunu, velhasıl asliyetini kaybediyordu. Bir bocalama, kendi benliğini kaybetme ve onu bir türlü bulamamasından mütevellit, Türkler için bir taklit devri başlıyordu. Çok hazin”(Ayaşlı, 2014b: 5).

Meydana gelen kültürel yabancılaşma sürekli memnuniyetsiz olan, hiçbir şeyi beğenmeyen yeni bir insan tipi ortaya çıkarmıştır. Bu yeni insan adeta beğenmemek üzere programlanmış ve bu durumu kendini iyi hissetmek adına yapmıştır.

“Her ikisi de hiçbir şey beğenemiyorlardı. Kendilerine ne gösterilse verdikleri cevap:

“Daha iyisi yok mu?” oluyordu.

Bu, “daha iyisi yok mu” Ankara yeni zenginlerinin adeta sloganı olmuştu. Daha iyisi ne demektir? Hangisinden daha iyi olacak? El el üstünde arşa kadar varır. Bir şeyi beğenmek ve sevmek kâfi değil mi? Bu beğenmezliğin altında, zahiri gösteriş ve pohpoha rağmen bir kendine emniyetsizlik, bilgisizlik ve aşağılık duygusu seziliyordu. Beğenirsem de ya kâfi derecede kibar ve iyi cins değilse!”(Ayaşlı, 2014: 31).

Cumhuriyet rejimi ile birlikte Batı kültürü, etkisini çok fazla göstermeye başlamıştır. Yozlaşma özellikle yeni nesil üzerine kara bir bulut gibi çökmüştür. Kendi kültüründen tamamen uzaklaşan Cumhuriyet gençleri, müzik tarzını değiştirmiş, bir elinde viski bir elinde sigara gezmeye başlamıştır. Türk milleti tarafından adı dahi bilinmeyen komünizm Türk vatanında temel atmıştır. Yazar, bu durumu Pertev Bey’in torunu Baskın üzerinden anlatmıştır. Baskın artık sadece Pertev Bey’in torunu değil değişen rejimin yeni neslini temsil etmektedir.

“...Durmadan Amerikan caz plakları alıyor, arkadaşları, dördü beşi bir araya gelince, büyük bir vecd içinde “Yüksek caz” dinliyorlardı. Bu Amerikan zenci müziğinin edebiyatını ve tarihini okuyorlar ve biliyorlardı. Üzerinden çok zaman geçmeden, erkek arkadaşına bir kız arkadaş ilave olacak ve bir elde viski, bir elde Amerikan sigarası bulunacak ve böylece sahne tamamlanacaktı.

İşte dünün saf, temiz, sağlam Anadolu çocuklarının çocukları ve yarının sosyalist komünistleri bu yoldan gelmişlerdi. Bol para, Amerikan Koleji, kara borsadan alınma viski, Amerikan sigarası, Amerikan müziği, Amerikan-Yahudi gazeteci

dostlar, Amerikan tarzı hayat, Amerikan hal ve tavrı ve Amerikan aksanı.” (Ayaşlı, 2014a: 80).

Eserlerde karşımıza çıkan tüm komünistler zengin, varlıklı gençlerden oluşmaktadır. Bu da durumun sadece özentilikten ileri geldiğini kanıtlamaktadır. Çünkü bu durum komünizm anlayışıyla da örtüşmemektedir. Ankara bürokrasisinin her türlü imkanından yararlanan gençler milli şuura sahip olmamalarının da etkisiyle kendilerine uygun olmayan fikir ve akımları kabul etmişlerdir. Yazar, bu duruma anlam verememiştir.

Şımarık, terbiyesiz, tembel ve müsrif yetişen yeni nesil, Osmanlı evinde aileden sayılan, gelenekte önemli yeri olan konak çalışanlarını da hor görmeye ve onları aşağılamaya başlamıştır. Oysa Pertev Bey’in evinde iken çalışanların hepsi evin nüfusundan sayılmıştır. Bu durum geleneksel değerlerin nasıl bozulduğunu göstermektedir. Bu bozulma aile hayatına da yansımıştır.

“Daha 12 yaşına varmamıştı ki babası evde olmadığı zamanlar en ufak bir şey için, arzusu tam istediği gibi yerine gelmediği zaman, yaşını başını almış aşçıbaşını, şoförü, garsonları karşısına alır, onları dakikalarca ayakta tutar ve paylardı.

“Bunlar adam olmaz, eşşeoğulları, Anadolu ayıları!” derdi” (Ayaşlı, 2014b:7).

Geleneksel kültürde yaşanan yabancılaşma ilk zamanlar zararlı görülmesine de yıllar sonra etkilerini en derin, en acı şekilde hissettirmiştir. Yeni rejimin çocukları büyümüş ve özünden kopmanın bedelini, ailelerine en ağır şekilde ödetmiştir. Bu çocuklardan biri de Baskın olmuştur. Büyük emeklerle büyütülen bir dediği iki edilmeyen Baskın Amerika’ya gittikten sonra Türkiye’ye dönmeyi istememiştir ve orada evlenmiştir. Annesi Amerika’ya onu ziyaret etmeye gittiğinde bu gerçeğe karşılaşmıştır. Nermin’in o kadar emek vererek büyüttüğü bu çocuk, Nermin’i küçümsemiş onu sadece para getiren bir kaynak olarak görmüştür. Yazar, Nermin’in hatalarını ve vurdumduymazlığını o kadar kapatmıştır ki aslında eseri okurken Nermin’in böyle bir sonu hak ettiğini düşünmemek elde değildir.

Aslında Nermin’in yaşadığı durum sadece onun değil bir milletin hazin sonudur. Bu son ölümle eşdeğer olmuştur. *“Nermin ve Türkiye bir evlat kaybettiler. Ölüm veya bu hal? Hangisi birbirinden kötü? En doğrusu kader kötü, kader kötü...”* (Ayaşlı, 2014: 110).

Yazar, her ne kadar Baskın'ın annesi Nermin'i, okuyucuya masum, sevecen bir anne gibi gösterse de Nermin'in tutumu Baskın'ın kaybedilmesine sebep olmuştur. Aslında Nermin üzerinden anlatılan bu davranışlar, o dönemin insanların çocuk yetiştirirken başvurduğu yanlış tekniklerdir. Yazarın bu davranışları taraf tutarak anlatması, karakterlere objektif yaklaşmaması eleştirilmesi gereken bir durumdur. Aynı zamanda kötü sonları kadere yüklemesi de yazarın, kendisinin de içinde bulunduğu kesimin ne kadar pasif olduğunun kanıtıdır.

Cumhuriyet rejimi ile birlikte nesiller arasında kültürel anlamda bir geçiş söz konusu olmamıştır. Ana oğuldan, evlat atadan uzak düşmüştür. Yazar da bu duruma duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Ancak bu durumun çaresizliğini her zamanki gibi sadece "kader" kelimesine sığdırabilmiştir. Ayaşlı için bu durum tepkisizliğe bir kılıf uydurmak haline gelmiştir.

"Anadolu'nun zor ve acı hayatı, insanlarında öyle bir görgü, terbiye ve izan yaratıyordu ki, bunu, kökü birkaç nesil topraktan kesilmiş şehirlinin anlaması güç, çok güçlü. Bu maneviyatı sağlam, kale gibi kadınların, anaların imanı, karakteri neden evlatlarına, torunlarına geçemiyordu ve onlarda devam etmiyordu!

Bu bir sır, çözemediğimiz bir sırdır. Kader, kötü bir kaderdi..."(Ayaşlı, 2014: 122)

Roman kahramanlarının yaşanan değişikliklere kayıtsız kalması, her şeyi kadere yüklemesi gençlerin yanlış sürüklenmesine sebep olmuştur. Önceden Türk- Müslüman kızlarının sahneye çıkması yasakken Muammer Bey'in kızı Tülay, komünist piyeslerinde oynamaya başlamıştır. Muammer Bey durumu öğrenince başlarda sinirlenmiş ama sonunda kabul etmiştir. Yazar, yine tepkisiz kalan bir karakter ortaya çıkarmıştır. Daha sonrasında gençlerin yanlış yola sapmasını eleştirse de kültürel yozlaşma ilk aşamada yok edilebilecek durumdayken yine görmezden gelinmiştir. Muammer Bey'in, Hilal Hanım'a ve CHP'ye duyduğu zaaf ve sırf takdir edilme isteği kendi çocuklarının geleceğini görmezden gelmesine sebep olmuştur.

"Aman beyefendi, bu zamanda sanat ve sanatçı hakkında böyle düşünülür mü? Biz ileri bir Parti'yiz, sanatı ve sanatçıyı hep tutarız, himaye ederiz, onları destekleriz. Görmüyor musunuz? Paşamız, Şefimiz Ankara'da tiyatroları, operaları nasıl takip eder? Kızımız Tülay'ın sahneye çıktığını duysa, şefimiz ne kadar memnun olur ve sizi candan tebrik eder" dedi. Ve böylece babanın iznini kopardı"(Ayaşlı, 2014: 21).

Evladın anadan babadan bambaşka bir kimliğe bürünmesi roman kahramanlarının kişiliğinde somutlaşmıştır. Yani romanda bahsedilen kişiler, Pertev

Bey'in torunları değil yeni nesil Türk gençliğidir. Bu gençlerin her biri bir yere dağılmış, yok olmuştur. Bu durum gelenekten kopuşun izleridir. Aslında sürece yayılan bu son yavaş yavaş hazırlanmıştır.

“Sıdika Hanım gibi bir kadının evladı nasıl Muammer gibi olabilirdi? İkinci nesil; bir Baskın gibi Amerikalı ve Aydın gibi komünist...

Bunu başımıza çöken rejimin, bütün mukadderatımıza hakim olan kötü rejimin ve o kötü terbiyeye ve eğitime bağlamak lazım gelir”(Ayaşlı, 2014: 122).

Ayaşlı, yaşanan değişimlerden, kültürel yozlaşmalardan yakınmış fakat bunları değiştirmek için en ufak çaba harcamayan karakterler yaratmıştır. Yakınmak eserlerde geçen en yoğun duygu olmuştur. Ancak tepkisiz kalmak da yaşanan kötü gelişmeleri olduğu gibi kabul etmek ve daha kötülerine zemin hazırlamak anlamına gelmektedir. Yazarın bu tutumunu kendi çevresini haklı göstermek olarak da yorumlamak mümkündür. Sadece olanı söylemeyi tercih eden yazar, herhangi bir direnişi veya mücadele örneğini gösterecek karakterler meydana getirmeyi tercih etmemiştir. Sorunu ve kendince çözümü bilmesine rağmen bu kadar pasif kalması çelişkili olmuştur. “*Zira Osmanlılık'tan uzaklaştıkça, Türk hayatı cazibesini, karakterini, üslubunu kaybediyordu. Bir bocalama, kendi benliğini kaybetme ve onu bir türlü bulamamasından mütevellit, Türkler için bir taklit devri başlıyordu. Çok hazin*”(Ayaşlı, 2014b:5).

Pertev Bey'in torunları büyüdüğünde geleneksel kültürde yabancılaşma boyut değiştirmiş, yepyeni fikirler zihinlere yer etmiştir. Daha önce ülkede yaygın olmayan Marksizm ve Leninizm ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa sahip olan Nermin'in oğlu Aydın adeta kendi annesine, babasına, yetiştiği çevreye kin duymaya başlamıştır. Aslında bu beklenmeyen bir son değildir. “*O kadar Marksizme ve Leninizme kendini vermişti ki; annesine doğup büyüdüğü Çiftelhavuzlar'daki köşke bundan dolayı büyük bir hınç ve kin duyuyordu*” (Ayaşlı, 2014b: 20).

Roman kahramanlarının anne ve babasına kin duyması onları komünizme daha da yaklaştırmıştır. Muammer'in oğlu Aydın ve kızı Tülay komünist partisine üye olup, partinin militanları arasına girmişlerdir. Muammer bu konuda evlatlarına yol açan kişi olmuştur. Sadece siyasi anlamda o günün yönetimine karşı olması, çocuklarının durumunu görmezden gelmesine sebep olmuştur.

Dönemin CHP zihniyeti de komünist faaliyetleri desteklemiş ve komünist gençleri kendi çıkarları için kullanmışlardır. Zenginlik ve refah içindeki yaşamları her ne kadar komünizm anlayışıyla uyuşmasa da işlerine geldiği gibi bu fikri yorumlamışlardır. Türkiye'deki komünizm aslında sonradan uydurulan bir fikirdir. Çünkü Hilâl Hanım gibi insanlar komünizmin fikir yapısından ziyade kendisine hizmet edip etmemesiyle ilgilenmişlerdir.

“Ben koyu Halk Partiliyim” demesine rağmen gayet ileri sosyalist fikirleri vardı. Ama bir şartla: Kendi hayat standardına dokunmaksızın, kendi apartmanı, hizmetçisi, viskisi, Amerikan sigarası, Avrupa seyahati, terzisi, berberi manikürü olduğu gibi kalmak üzere memleketin komünist olmasına hiçbir itirazı yoktu. İsterse tek odada 15 kişi barınsınlar, vazifesi bile değildi. Bu düşünce bütün Halk Partililerin de, Halk Partili olmadığı halde, bazı istisnalar hariç, bütün münevverlerin de mevcut olan bir düşüncesiydi”(Ayaşlı, 2014b: 19).

Ayaşlı, kendi kültüründen uzaklaşıp tamamen özentilikle, komünist hareketleri destekleyenleri açıkça eleştirmiş ve İsmet Paşa'nın da isim vermese de bu oluşumu desteklediğini öne sürmüştür. Durum öyle bir hale gelmiştir ki Muammer kendi eliyle oğlu Aydın'ı mason locasına kaydettirmiştir. Ve bu tarz faaliyetlere katılmasını vatana hizmet olarak görmüştür.

“33 dereceli Muammer Bey'in oğlunu, Loca elbet reddedemezdi. Demek ki, Muammer'in küçük oğlu Aydın CHP gençlik kollarında faal, komünist partisinde çok faal ve üstelik de Mason Locası'na kayıtlı idi. Ve böylece, ”yedi şirinlik üstünde” Aydın Ergüç Bey vatana, millete çok faydalı, vatan-millet namına söz sahibi, dört başı maur bir genç olup çıkmıştı işin içinden”(Ayaşlı, 2014b: 20).

Yazar, Türk gençlerinin komünizme ve masonlara kurban gittiğini gördükçe roman boyunca tarafında olduğu karakterleri savunmaya girişmiştir. Ufak eleştiriler yapması yazarın da alttan alta bu sessiz kalan grubun sorumluluğu olduğunu bildiğini düşündürmektedir. Yazarın çizdiği bu sahne adeta bir vicdan hesaplaşması gibidir.

“İsrafi, evlatlarına sonsuz sevgisi ve zaafından onlara iyi terbiye verememiş olan Nermin'in bundan başka kusuru yoktu. Bilakis çok faziletli bir kadın, çok iffetli bir zevce ve çok muhabbetli bir ana ve etrafına çok şefkatli bir insandı. İşte Bu insandan Aydın nefret ediyordu, zira onu Marks ve Lenin'e dayanan müşahhas bir kuvvet görüyordu”(Ayaşlı, 2014b: 20).

Münevver Ayaşlı'nın *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı eseri de geleneksel kültürde yabancılaşmayı detaylı bir şekilde ele almıştır. Yazar, bu romanında daha çok tanzimatın getirdikleri ve götürdükleriyle ilgilenmiştir. “Tanzimat bize ne getirmiş, nelerimizi alıp götürmüştü. Tanzimat bir kapris, bir heves mi idi. Yoksa zaruret, bir mecburiyet mi idi?” (Ayaşlı, 1987: 19)

Her ne kadar Tanzimat hakkında kafalar karışık olsa da yazar, daha çok Tanzimat'ın götürdüklerini ele almıştır. Tanzimat'ın sebep olduğu kültürel yabancılaşıma toplumun her alanına yayılmıştır. Yemek yeme düzeni bile bu durumdan nasibini almıştır.

“Tanzimat başka ne getirdi? Evlerimize piyanoyu, Fransızca'yı, Fransız romanlarını, kalabalık konaklarımıza bir de matmazel ekledi, yani mürebbiye, sedirler kalktı, Fransız mobilyası geldi evlerimize, sinide yemek adeti kalktı, yemeği sofrada, masada yemeye başladık. Herhalde pek çok şey almış ve pek çok şeyimizi götürmüştür, aklımıza gelenler bu kadar” (Ayaşlı, 1987: 20).

Tanzimat'ın Türk halkından pek çok şeyi alıp götürmesine rağmen halk bunların hiçbirinin farkına varmamıştır. Tanzimatın ne anlama geldiğini bilmeden yaşamaya devam etmiştir. Bu bilinçsizlik ise kültürünü kaybetmesine sebep olmuştur. Yazarın, Tanzimat'ı kansız bir ihtilâl benzetmesi çok dikkat çekicidir. Evet, gerçekten de Tanzimat kansız bir ihtilâl hükmünde olmuştur. Yalnız bedeli ve etkisi kanlı ihtilâlden daha ağır olmuştur. Halkın bu ihtilâli hafife alması Ayaşlı'yı kızdıran, kendi halkına küstüren noktadır. Oysa yazar, Tanzimat'ın etkilerini en derin duygularıyla hissetmiştir, bu durum önemsenmeyecek bir durum değildir.

“Bu çok büyük bir kültür ihtilali idi, kansız oldu, kanlı da olmayınca memleket pek üstünde durmadı ve İstanbul pek hafife aldı, İstanbullu, birbirine, Tanzimat nedir? Diye sorunca, cevap veren İstanbullu şöyle diyordu.

_ Yok canım, mühim bir şey değil. Gâvura, gâvur demeyeceksin, o kadar. İşte, Tanzimat.

Halbuki ne büyük bir inkılâp. Tesiri hep sürececek olan bir ihtilâl. Ve çok derin bir inkılâp...Anadolu ve Rumeli ne düşünüyordu Tanzimat hakkında? SUSUYORDU” (Ayaşlı, 1987: 20)

Geleneksel kültürden uzaklaşma hali her alanda meydana gelmiştir. İnsanlarda öyle bir özenticilik devri başlamıştır ki geçmişe ait isimler bile sorun haline gelmiştir. Ayşe, Fatma, Ali artık sıradan isimler olmuştur. İnsanlar yepyeni arayışlar içine girmiş, yeni olsun da ne olursa olsun mantığı gütmüştür. VFPY adlı eserde Abdülhalik Bey'in metresi de bu tip insanlardan biridir. Bebeğine isim seçerken yeni bir isim bulmak adına günlerce düşünmüştür.

“_ Kuzum Beyefendi, kızımın ismi, eski isimlerden olmasın, yeni isimlerden olsun, diyordu.

Ayten, Aysel, Aysu, bütün bu yeni isimler panaroma gibi akıllarından geçiyor, fakat bir türlü karar veremiyorlardı. Nihayet, yine Ankara'nın akıllı ve güzel kızı, kızına isim buldu: YILDIZ, Dikmen yıldızı. Baba da pek beğendi bu ismi, küçük kızın ismi Yıldız oldu”(Ayaşlı, 1987: 98).

Görüldüğü gibi ister İttihat yönetimi olsun ister yeni rejim olsun pek çok etken Türk halkının kimliğini kaybedip geleneklerinden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu durumda halkın bilinçsiz olması ve dış etkenlere karşı koyamaması da önemli rol oynamıştır. Yoksa rejim değiştirdiği halde kimliğinden kopmayan pek çok millet olmuştur.

Değişim hem insanlar hem toplumlar için inkar edilemeyecek bir kavramdır. İyi yanları olduğu kadar kötü yanları da vardır. Ancak biz incelediğimiz eserlerde Münevver Ayaşlı'nın değişimin iyi yanlarına değinmediğini görüyoruz.

3.7. AİLE YAŞAMI BAKIMINDAN YABANCILAŞMA

Kültürel yabancılaşma öncelikle aile kurumunda meydana gelmiştir, sonra topluma yayılmıştır. Değişen toplumsal düzen bireylerin hata yapmalarına ve bu hatalar sonucunda buhran geçirmelerine, ötekileşmelerine sebep olmuştur. Kişilerin içine düştükleri bu ruhsal durum aile kurumuna da yansımıştır. Evlilikler temelden sarsılmış, alışkın olunmayan yeni evlilikler ortaya çıkmıştır.

İncelenen eserlerde aile kurumuyla ilgili dikkat çeken durum, Münevver Ayaşlı'nın eserlerdeki kadın kahramanlarını, hep Anadolu'dan gelip CHP idaresiyle vekil olarak zenginleşmiş erkeklerle evlenen kadınlardan seçmesidir. Bu evlilikler hiçbir zaman birbirini tamamlayacak evlilikler olmamış, sonu hep ihanetle bitmiştir.

Münevver Ayaşlı eserlerinde öncelikle geleneksel aile düzeninden bahsetmiştir. Örneğin, Osmanlı döneminde yabancılarla evlilikler hoş karşılanmamıştır. Eserlerin pek çok yerinde bu duruma vurgu yapılmıştır.

“Evet, Osmanlılar Türk kızlarını işporta malı gibi, palamut gibi ucuza elâleme vermiyordu. Gericiler. Türk kadını çıplak olarak dünyaya teşhir etmiyor ve Türk lokumu diye parsa toplatmıyorlardı. Osmanlılar zamanında nâdir ve münferit ecnebilerle izdivaç olmuyor değildi, fakat hayalî ve iffetli kadıncıklar, hatuncuklar ortadan kayboluyorlardı, kendi dünyalarında artık görünmüyorlardı. Aileleri, yakınları da bunları bir ayıp, bir illet gibi saklarlar, bahislerini bile etmezler, isimlerini ağızlarına almazlardı” (Ayaşlı, 1992:46).

Yabancı millettten biriyle evlenmek hiçbir surette kabul edilmemiştir. Pertev Bey'in kızı Selmin Rollhausen ile evlenmeye olumlu baktığında Ayaşlı yazar kimliğini bırakıp esere müdahale etmiştir. “*Bir Türk kızı, kim olursa olsun, ister prens veya ister kral olsun, bir ecnebi ile evlenebilir miydi?*” (Ayaşlı, 1992: 47)

Selmin'in evlilik kararına babası Pertev Bey'in olumsuz bakması da şaşırtıcıdır. Ailece görüştüğü ve iyi olduğunu bildiği halde sırf yabancı diye kızıyla evlenmesine izin vermediği adam belki de Selmin'in hayatını bambaşka bir boyuta taşıyacaktı. *"Rollhausen'i ne kadar sevdiklerini, ne kadar takdir ettiklerini, fakat bir Müslüman kızının bir ecnebi erkekle evlenemeyeceğini kat'i olarak söyledi. Ve dinden, şeriatın uzun uzun bahsetti..."* (Ayaşlı, 1992: 48)

Türk kültürünün bir yabancı ile evliliğe izin vermemesi değişen kültürel yapıdan dolayı zamanla farklılaşmıştır. Özellikle *"Erken Sönen Işıklar"* adlı hikayesinde yazar bunun bir örneğini vermiştir. Ancak eserin sonunda bu evliliklerin bedeli kahramanlara en ağır şekilde yansımıştır. *Erken Sönen Işıklar* adlı eserde de evlilik yine kabul görmemiştir ancak burada dikkat çeken nokta hikâye kahramanının bunu göze alarak hareket etmesidir.

Savaşlar sonunda kız çocuklarında da değişimler meydana gelmiştir. Osmanlı kız çocuklarını temsil eden kırılğan Selmin karakteri, yerini katı ama daha güçlü olan Berrin ve Nermin karakterine bırakmıştır.

"Harb ve sonrası nesli ve zihniyeti evlerinin içine kadar girmiş, canları gibi sevdikleri kızları, başka nesil oluvermişti. Daha enerjik, daha kuvvetli, fakat katı" (Ayaşlı, 1992: 91).

Ailede meydana gelen çözülme ile birlikte Türk erkeklerinin evli olmalarına rağmen yabancı kadınlarla birlikte olması, onlara yeni ev açması, metres hayatı yaşaması normalleşmiştir. Türk erkekleri karılarını bayağı görmeye başlamış, yabancı kadınlara karşı bir ilgi beslemiştir. Kendi karıları ne kadar üstün özelliklere sahip olsa da bir türlü ruhsal birliktelik sağlanamamıştır. Aldıkları eğitim ve yaşadıkları sosyal hayat sebebiyle yakın çevre dışına çıkmayan evlilikler de bunda etkilidir. Erkekler başka kadın ile tanıştıklarında iyi veya kötü demeden ilgi duymuşlardır.

Evet, âdi Türk erkekleriyle ecnebi dedikleri bu Rum, Ermeni, Yahudi karıları şayanı hayret derecede uyuyorlardı. Fena kokan yağda, ucuz balık kızartması, çarçabuk yapılan bir salata, bir çabuk hazırlanmış rakı tepsisi, kaba ve müstehcen bir şaka, iki çirkin kakhaha, çabuk para yapabilen, Anadolu'nun kim bilir hangi kıyıcağından gelen bu adamları avlamaya ve tatmin etmeye kâfi geliyordu. Ne çabuk büyük şehrin sefil ve sefih ve müstehcen hayatına intibak edebiliyorlar, onu seviyorlardı. Kendi temiz hayatlarını, iffet sahibi, pâk hatunlarını unutuyorlardı (Ayaşlı, 1992: 113).

Başta güzelliğiyle, eğitimiyle Osmanlı kadınının temsilcisi olan Selmin, yaşadığı şansızlıktan dolayı patronu Gani Bey'in metresi olmuştur. Bu duruma düşmesinde dış dünyadan kopuk, adeta cam bir fanusun içinde yetişmesinin de etkisi olmuştur. Babası Pertev Bey tarafından evden kovulmuştur. Romanın ilerleyen bölümlerinde Gani Bey'den kurtulsa da bu kez de başka birinin metresi olarak hayatına devam etmiştir. Selmin'in yaşadığı bu durum aile içindeki yabancılaşmanın en belirgin örneğidir. Koca imparatorluğun çöküşü beraberinde pek çok kişiyi ve aileyi de enkaz altında bırakmıştır. Çok değerli eğitimler gören, yetişen, güzelliğiyle dikkat çeken Türk kızları, hayatta kalma mücadelelerine metres hayatı sürerek devam etmişlerdir. Münevver Ayaşlı metres hayatı yaşayan İstanbullu kızlara daha merhametle yaklaşmıştır ve onların bu durumunu kadere bağlamıştır. Oysa yazar, aynı durumda olan diğer kadınlara bu şekilde yaklaşmamıştır. Bu da yazarın koruyucu tavrını göstermektedir.

“1925 senesinde Halet'in şehadetinden tam 10 sene sonra Selmin, ikinci defa olarak birinin metresi oluyor ve onunla beraber yaşamaya başlıyordu. Bütün bunlardan ne annesinin, ne de kardeşlerinin haberi vardı. Allah hiçbir kimseye, hiçbir cemiyete, hiçbir millete manevî çöküntü vermesin!... Estekti, köstekti niçin öyle yaptı, niçin böyle yaptı; hepsi boş. Tedbire takdir uymuyor. Elbette enkaz altında kalacaktı kurbanlar. Şaka mı bu, koca İmparatorluk çöktü, ve beraberinde kimleri ve neleri çöktü ve altında ezdi” (Ayaşlı, 1992:117).

Osmanlı aile hayatında önemli bir yere sahip olan kalfa ve dadılar, aileden biri gibi iken değişen yaşamla birlikte onların konumu da değişmiştir. Nermin'in eşi Muammer Bey'in temsil ettiği Ankara insanı bu aile üyelerini kabul etmemiştir. Bu yeni rejimin getirdiği sınıf farkıdır. Yalılarda, konaklarda alışılan tarzda, çalışanlarıyla birlikte kalabalık aile kuran insanlar artık sadece İstanbullular olmuştur.

“...iki emektar da en azından, yaşlı iki uzak akraba muâmelesi görecekerdi. Demek; Yeni ve Küçük Türkiye'de bu müsâmaha yoktu.... Ve sınıf farkı yaratarak şimdiye kadar âilenin birer ferdi olan iki câriyeyi de kapıdan içeri almıyordu” (Ayaşlı, 1992: 139).

Hatta yeni insanlar Osmanlı evinde büyük bir öneme sahip olan kalfa, dadı ve aylıkçıların kendi evlerinde ölmesini bile kabul edememişlerdir. Bu durum Osmanlı aile yaşamında bugüne kadar görünmeyen bir durumdur.

“Kabil değil, ne Muammer ne başkaları, yani yeni Türkler cariye, dadı, kalfa ile aylıkla tutulmuş yabancı hizmet için gelen bir kadının arasındaki farkı anlayamıyorlardı. Bu insanların adoptif evlerini ailelerini bir türlü kabul edemiyorlardı. Ve Cumhuriyet rejimi ile başlayan bu sınıf farkı, bunları hizmetçi diye ev ve aile sınırı haricine atıyor ve Hindistan paryası mevkiine düşürüyordu (Ayaşlı, 2014: 62)

Muammer'in zihniyeti, *Pertev Bey'in Torunları* adlı romanda da Baskın karakterinde görülmektedir. Ev içerisinde aileden ayrı tutulmayan çalışanlar, aşağılanmaya, hor görülmeye başlanmıştır. Baskın'ın babasından dolayı sahip olduğu imkanlar bu tarz davranışlarını meşrulaştırmıştır. “*Daha 12 yaşına varmamıştı ki babası evde olmadığı zamanlar en ufak bir şey için, arzusu tam istediği gibi yerine gelmediği zaman, yaşını başını almış aşçıbaşığı, şoförü, garsonları karşısına alır, onları dakikalarca ayakta tutar ve paylardı*”(Ayaşlı, 2014b: 7).

Baskın'ın bu davranışlarında annesi Nermin'in de payı oldukça büyüktür. Çünkü Nermin aşırı derecede çocuğunu şımartıp yanlışları karşısında sadece susan bir tavır sergilemiştir. Aslında bu durum yine yanlışlığı görüp buna karşı duramayan veya herhangi bir adım atamayan Türk insanının pasifliğini göstermektedir.

Toplumun en küçük yapısını oluşturan aile kurumunun kültürel yabancılaşmadan aldığı darbeler oldukça fazladır. Aile kurumuna çok önem veren Osmanlı zihniyeti bozulmuş, metres hayatı yaşama her geçen gün yaygınlaşmıştır. Çok severek evlenen insanlar maddi anlamda da rahatlayınca evlerini ayırmış, başka insanları hayatlarına almaya başlamıştır. *Pertev Bey'in Torunları* adlı eserde Nermin, oğlu Baskın'ın okuması için şehir değiştirmiş ve eşini yalnız bırakmıştır. Her ne kadar yazar, Nermin'in bu tavrını fedakâr anneliğe bağlasa da aile birliğini bozduğu aşikârdır. Kadın kahramanların hayatı evlatlarından ibaret sayması aile yaşamına darbe vurmuştur. “*Ve işte bu suretle Muammer Bey'in evi ikiye bölünmüş, kendisi Ankara Yenişehir'deki evlerinde kalmış, karısı evini İstanbul'a Çiftelhavuzlar'a nakletmiş ve karı kocanın aralarının açılmasına sebebiyet vermişti*”(Ayaşlı, 2014: 8).

Nermin karakteri Baskın'a gösterdiği fedâkarlığı diğer evlatlarına göstermemiştir, bir bakıma dengeyi kurmayı başaramamıştır. Baskın'dan sonra kızı Selmin'i yüceltmiş hayatının odak noktası haline getirmiştir. Sanki Baskın ve Selmin kendi hayatına yakın olduğu için önem taşımış, diğer evlatları kendi kişiliğine ve hayat görüşüne uzak olduğu için umursanmamıştır. Bunu bir annenin yapması hele ki yazar tarafından masum ve fedâkar gösterilen annenin yapması çelişkili bir durumdur. Nermin'in Berrin ile konuşması Türk gençliğinin yaşadığı hayattan anne babalarının da sorumluluğu olduğunu göstermektedir. Nermin kendi evlatlarının durumuna ablası Berrin

kadar dahi üzülmemiştir. Daha doğrusu üzüldüğünü ifade etse de bu üzüntü samimi değildir.

“Nermin, kızının sahneye çıktığını neden sonra duymuştu.

Tülay’ın annesi Nermin, teyzesi Berrin’den daha az üzülmüştü.

“Aman, Berrin Abla! Allah aşkına işin mi yok, kendini bu derecede üzüyorsun, olacağı bu idi. Kaç zamandır gidişlerini hiç beğenmiyor, fakat mani olamıyordum”(Ayaşlı, 2014b: 22).

Aslında Nermin kızının ve oğlunun kurtulması ve doğruyu bulması için en ufak çaba harcamamıştır.

Roman serisinin başından itibaren eşine duyduğu sevgi ve hayranlıkla dikkat çeken Muammer Bey de metres hayatı yaşayan Ankaralılara ayak uydurmuştur. Aile olmayı sadece karısının ve çocuklarının maddi ihtiyaçlarını karşılamakla örtüştürmüştür.

“Muammer, karısını ve çocuklarını paraca hiç ihmal etmiyordu. Ama genç daktilosu, kıvrak zekalı, kara kuru Ankara kızına da adamakıllı tutulmuştu. Annesiyle beraber Cebeci’de oturan Ayten’e de ucuz tarafından bir kürk ile başlarını sokacak, kiradan kurtaracak kadar, yarı ev, yarı gece konu bir ev alıvermişti. Şimdi 52 yaşına kadar varan vekil beyefendinin bütün dertlerini ve gailelerini bu henüz Ankara’da liseyi bitiren ve imtihanla vekil beyin daktiloluğunu kazanmış 18-20 yaşındaki Anadolu çocuğu dinliyor ve paylaşıyordu”(Ayaşlı, 2014a: 81).

Kültür karmaşasının yaşanması insanların evliliklerdeki uyumunu da etkilemiştir. Eski Osmanlı kültürüyle yetişmiş bireylerle Anadolu’dan gelip Ankara aristokrasisini oluşturan insanlar hiçbir zaman tam manasıyla uyum gösterememişlerdir. Sevgi olmasına rağmen bu kültür farklılığı aile yaşamında kendini hissettirmiştir. Ama bu uyumsuz evlilikleri bitirmek hiç düşünülmemiştir. Romandaki erkek kahramanlar eşlerini aldatsalar dahi o eşlere içten içe hayranlık duymuşlardır.

“Muammer, Nermin’e dehşetli âşık olmuştu, onu beğenmiş, hayran kalmış, onun kendi karısı olmasından gurur duymuştu. Şimdi yine onu çok seviyordu, bu sevgi devam ediyordu, hiç azalmamıştı. Fakat bu kara kuru Ankaralı Ayten kızla arasında bir toprak anlaşması, bir koku, bir his birliği vardı ki, bu hal, hiçbir zaman Pertev Bey’in dünya güzeli kızı ile olmamıştı”(Ayaşlı, 2014: 81).

Erkek kahramanların eşlerine ihanetleri nehir roman serisinin son kitabına kadar sürmüştür. Bu ihanet etme o kadar olağan karşılanmıştır ki erkek kahramanın karşısına çıkan kadınlar sürekli değişmiştir. İhaneti bilen veya hisseden eşler ise sessiz kalmayı tercih etmiş ve yine dolaylı da olsa aile yapısının bozulmasına sebep olmuşlardır.

Ayaşlı'nın masum ve sessiz olarak okuyucuya sunduğu bu kadın karakterler her ne kadar yazar tarafından suçsuz gösterilmeye çalışılsa da tepkisizlikleri de olumsuz etki yaratmıştır. Kadın kahramanların sık sık evini ayırması ya da kendi anne ve kardeşleriyle kurduğu ilişkiler aile kavramını zedelemiştir.

“Öyle ya Muammer bekar gibi bir şeydi. Karısını ihmal ediyor, karısı da onu ihmal ediyordu, sanki bunlar karı koca değil de, iki kardeş veya iki iyi dost gibi idiler. Birbirlerini ziyaret ediyorlar, görüşüyorlar, birbirlerinin hatırını sayıyorlardı. Artık aralarında rabıta bundan ibaretti”(Ayaşlı, 2014: 17).

Pertev Bey'in Üç Kızı, *Pertev Bey'in İki Kızı*, *Pertev Bey'in Torunları* adlı eserlerde dikkat çeken bozulan aile yapısı, *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı eserde de işlenmiştir. Pertev Bey'in damadı Muammer nasıl yabancı kadınlardan metres tuttuysa bu romanın kahramanı Ali Fethi de Fransız bir kız ile aşk yaşamıştır. Ali Fethi halasının kızı Cemile ile nikahlıyken böyle bir hata yapmıştır. Bu durum Ali Fethi üzerinden anlatılsa da Türk gençliğinin genel bir sorunudur.

“Kız gibi büyüyen edepli mahcup İstanbul çocuklarını, gençlerini, pusuda bekleyen müthiş tehlike. Çok kapalı büyümenin neticesi... Türk gençlerini, kendileri gibi terbiye görmüş, edepli ve hicablı Türk kızları açamıyor. Yırtılmak için sokak kızı lazım. Hemen evlenmeye karar vermek ve sonrası hüsrana, felakete, içinden çıkılmaz bir girdap... Batak hayat ve batakhanesi...(Ayaşlı, 1987: 14).

Ayaşlı'nın diğer romanlarında olduğu gibi *VFPY* romanında da erkek kahraman Abdülhalik Bey, kendisine uygun olmayan ama hayranlık duyduğu İstanbul hanımefendisi karısı Cemile'yi aldatma yoluna gitmiştir. Nedendir bilinmez Ayaşlı'nın romanlarında erkekler hem eşlerinden kopamaz hem de onlarla birlikte olmayı tam anlamıyla beceremez. Arada hep bir resmiyet, ait olamama durumu vardır. Yazar, romanlarında hayranlık uyandıran ama bir türlü eşyle bütünleşmesi mümkün olmayan kadınları adeta İstanbul yani Osmanlı kültürü olarak görmüştür. Sanki Cumhuriyet'ten sonra ortaya çıkan yeni insan, ne tam anlamıyla Osmanlı'dan kopmayı becerebilmiş ne de ona ayak uydurabilmiştir. Ama hayranlığı hep var olmuştur. Bu ihanetler belki de Osmanlı'ya duyulan aşağılık kompleksinden kaynaklanmıştır. Aileler bu sebeple tam olarak aile olmayı hiçbir zaman becerememiştir.

“9 sene 1917'den 1926 senesine kadar, Abdülhalik Bey hanımına sadık kalmıştı, siyasî hayatında olduğu gibi, kendi hayatında da bir patlama oldu. Vekâlette daktilo olan Ankaralı Makbule'ye fena halde tutuldu. Makbule, belki çok güzel değil, çok şirin ve çok cana yakın, çok zeki, esmer, genç bir kızdı. Yanıp yakınıyordu”(Ayaşlı, 1987: 96).

Anadolu'dan gelip rejimin değişmesiyle koltuk sahibi olan herkes başlarda İstanbullu bir kadınla evlenip onunla boy göstermekten gurur duymuştur. Ama içlerinde oluşan kompleks sonrasında mutlaka kendileri gibi olan, kendi kültürlerine yakın birini bulmaya itmiştir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi bu erkekler ne karılarından ne de metreslerinden vazgeçmeyi başarabilmişlerdir. Her biri ayrı yönlerine hitap ettiği için hayatlarına çok eşlilikle devam etmişlerdir. *“Cemile Hanım'la Abdülhalik Bey gurur duyuyor, Makbule Hanım'la da mesut oluyordu, ikisi de ona lâzımdı ve her ikisinden de vaz geçemezdi”*(Ayaşlı, 1987: 101).

Değişen yönetim ve bununla birlikte değişen yaşam şartları insanların içinde bulunduğu ortama uyum sağlayacak bir eş seçmelerine sebep olmuştur. Metres hayatı yaşayıp eşlerinden boşanmayan erkekler, aristokraside yükselerek iyi yerlere gelince özellikle kendilerine eşlik edecek kadınlarla ilişki kurmuşlardır. Bu erkeklerden biri de Pertev Bey'in damadı Muammer Bey'dir. Muammer CHP'nin ileri gelenleri arasına girince Hilal adında bir kadınla tanışmıştır. Hilal Hanım tam olarak yeni Türk kadınıdır. *“Hilâl Hanım bu rejimin kadını idi. İstedliğini bilirdi; her attığı adım hedefine doğru ve gayesine yaklaşan bir adımdı. Son derece de haris, gerek mevki, gerek para hırsı vardı kendisinde. Ellisine yaklaşmış olmasına rağmen bir türlü kırkından yukarıya çıkmaz...”*(Ayaşlı, 2014b: 31).

Muammer Bey, Hilal Hanım ile tanıştıktan sonra çok sevdiği eşi Nermin'den boşanmıştır. Bu boşanmayı Nermin istemiştir. Sonrasında ise Hilal Hanım ile evlenmiştir. Muammer Bey ile Hilal Hanım'ın evliliği alışkın olunmayan tarzda bir evlilik olmuştur. Sanki bu bir evlilik değil, bir şirket ortaklığıdır.

“Muammer Bey, vakıa altmışını geçmişti, ama hâlâ sıhhatli ve zinde idi. Her ikisi de, Muammer de Hilâl de aradıkları insanı bulmuş olduklarını hissettiler. Bu iki insan birbirini tamamliyordu. Hilâl Hanım'ın Muammer Bey'le evlenmesi, hem Parti'de, hem sosyal hayatta mevkiini kuvvetlendirecek, itibarını yükseltecekti ve Hilâl Hanım'ı, Avukat Hilâl'likten çıkaracak ve Muammer Beyefendi'nin refikaları Hanımefendi, Hilâl Ergüç Hanımefendi yapacaktı”(Ayaşlı, 2014b: 32).

Evliliğin bu kadar ayak altına düşmesi, boşanmanın ve ihanetlerin açık bir şekilde yapılması aile yapısına darbeyi vurmuştur.

Ailede kültürel yabancılaşmanın bir başka boyutu da Türk evlatlarının tek tek kaybedilmesidir. Dünya ile tanışan Türk genci zaten özüne sağlam köklerle bağlı olmadığı için ailesini bırakıp yabancı ülkelerde yaşamayı tercih etmiştir. Ayaşlı'nın

hemen hemen incelenen tüm eserlerinde çocuklar, anne baba ile yaşayamayıp yurt dışına çıkmıştır. Böylelikle kalabalık aile yaşamları sona ermiştir. İlk olarak Baskın Amerika'ya, Tülay ve Aydın ise Rusya'ya kurban verilmiştir. VFPY adlı eserde Nevnihal İngiltere'ye gitmiştir.

“Böylece öz be öz Anadolu çocuğu olan Muammer ve kibar bir İstanbul ailesinin kızı olan Nermin ilk kurbanlarını Amerika'ya vermişlerdi. Baskın artık onlar için yaşayan bir ölüden farksızdı. Şayan-ı hayrettir ki, Ankara'nın yeni aristokratlarının çocukları daha birinci nesilde bozuluyor, çürüyor, dejenere oluyorlardı”(Ayaşlı, 2014b: 13).

Amerika'ya yerleşen Baskın kendisi için her türlü fedâkarlığı göze alan, şımartan annesi ile dalga geçmeye onu hor görmeye başlamıştır. Yabancı eşinin yanında annesine Türk lokumu diye hitap etmiştir. Aile bağlarının koptuğunun, evladın kendi annesini küçük görmeye başladığının en büyük kanıtıdır. Anne evlat arasındaki ilişkiler sadece çocukların maddi çıkarlarına göre düzenlenmeye başlamıştır. “*Darling, sevgilim! Turkish delight.*” *Annesinin güzelliği, süsü ve şişmanlığı ile alay ediyor ve annesine karı koca aralarında Türk lokumu diyordular*”(Ayaşlı, 2014b: 11).

Aile hayatının bozulmasına bir örnek de “*Erken Sönen Işıklar*” adlı hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Alışkın olduğumuz metres hayatı yerine, bu hikâyede Ömer adlı kahramanın okulda tanıştığı komünist Lubjana ile evliliği anlatılmıştır. Ömer bu evliliği ailesinin rızası olmadan, hatta ailesinden gizleyerek yapmıştır. Öyle ki Lubjana Türk milleti için tehlikeli, Türk milletine düşman bir kızdır. Bu evlilik sebebiyle Ömer sözlüsü Zeynep'i de yarı yolda bırakmıştır. Lubjana Ömer'i kendine deli gibi aşık edip komünist faaliyetlerde kullanmaya başlamıştır. Ömer'in evliliği ailesi ve yaşadığı çevrede büyük bir şaşkınlığa yol açmıştır. Ömer'in Lujana ile evlenmesi yazarın daha önceki eserlerinde ifade ettiği gibi Türk erkeğinin namuslu, edepli Türk kızlarını değil bu şekilde heyecan verecek kızları tercih etmesinin bir sonucudur.

“Ömer'in bir gâvur kızı alması haberi İslâm mahallesinde bir bomba tesiri yaptı. Anasına babasına nasıl haber vereceklerdi, herkes bunu düşünüyordu. Mahallenin eşrafi toplandı, yatsı namazından sonra ellerinde fenerler, başlarında abani sarıklar, Hacı Kenan Begoviç'in evinin yolunu tuttular”(Ayaşlı, 1985: 32).

Ömer'in yaptığı evliliğin Türk kültüründen farklı olması, sadece eşinin komünist olması sebebiyle değil, aynı zamanda bu evlilikteki karı koca ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Lubjana komünist faaliyetler için başka erkeklerle görüştüğünde eşi tarafından en başta kıskanılmış sonrasında ise anlayışla karşılanmıştır. Tıpkı Ayaşlı'nın

romanlarında karşımıza çıkan kadın kahramanların, eşlerinin metreslerinin olduğunu bilmelerine rağmen ses çıkarmamaları gibi. Hatta ahlaksızlık haddi aşmış, karı koca birbirlerine ihanetlerini anlatıp eğlenmeye başlamışlardır.

“Tekrar bulduğumuz zaman saadetimize payan yoktu. Aşkımız yine devam ediyordu. Fakat tarzı tamamiyle değişmişti. Evvelce, birbirimizi, düşüncesiyle bile öldürecek hale geldiğimiz ihanetlerimizi birbirimize anlatır, komik taraflarına taklidini yapar, saatlerce gülerdik”(Ayaşlı, 1985: 23).

Ömer ile Lubjana'nın evliliğinin bir boyutu da Ömer'in ailesinden kopmasına sebep olmasındır. Bu evlilikten sonra Ömer bir daha ailesini hiç görmemiştir. Ailesi tüm varlığını kaybedip başka bir yere taşınmıştır. Ömer babasının ölümünü bile başkasından haber alıp, cenazeye gizlice katılmıştır. Gençlerin yaptığı yanlış evlilikler tüm ailenin dağılmasına ve bağların kopmasına sebep olmuştur. Evlilik yapan erkekler eşlerinin sözünden çıkmayan birer köleye dönmüşlerdir.

“Babamın öldüğünü karıma söylemedim. Çünkü ne yapar yapar beni cenazeye göndermez. Halbuki ben babamın cenazesine gidecektim, kararım kat'i idi. Lubjana'nın partide çok işi vardı. Ben bir iki saat için serbest kalmıştım. Tanınmayacak bir kıyafete girdim, kasketi gözlerime kadar çektim, yün boyun atkımı da ağzıma kadar getirdim ellerim eski pantolonumun cebinde, köprüyü geçtim, bizim mahalleye geldim”(Ayaşlı, 1985: 22).

Komünist biriyle evlenme durumu *Pertev Bey'in Torunları* isimli eserde de meydana gelmiştir. Muammer ve Nermin'in oldukça serbest büyüttükleri kızları Tülay, herkes tarafından kötü bilinen, birkaç kez hapse girip çıkmış Nailî ile evlenme kararı almıştır. Muammer Bey her ne kadar bu köksüzlüğün ve başıboşluğun temelini atsa da bu damat adayından memnun kalmamıştır. Zamanında desteklediği davranışların karşılığını çok ağır bir şekilde ödemiştir. “*Şu komünist, kumarbaz, sarhoş aktör Nailî! Şu çirkin, hastalıklı, verem mi nedir, bir omzu düşük herif mi?*” dedi” (Ayaşlı, 2014b: 41).

Bir zamanlar rahatlık içinde ve gamsız bir şekilde yaşayan CHP'liler artık kendi yetiştirdikleri çocuklar sebebiyle çok kötü günler geçirmeye başlamışlardır. Aslında tam olarak kendileri bu sonu hazırlamışlardır ancak suçu her zamanki gibi kendilerinde değil onlardan sonra gelen Menderes yönetiminde bulmuşlardır.

“Zavallı Muammer coşmuştu. Şimdi kompleks durumlarda kalmak, çıkmazlara girmek eski Halk Partililere düşüyordu. Nerede o eski devir Halk Partisi büyüklerinin Dolmabahçe Sarayı'nda kızlarını evlendirdikleri zaman? Halktan çıkıp, tekrar halk içine inmek bunlara çok güç geliyordu, canları çıkıyordu sanki.

Hilal:

“Muammer Bey,” dedi, damadınıza hemen komünist demeyiniz, bizim memlekette sosyalist fikirleri olan bir kimseye hemen komünist damgasını basarlar. Memleketteki bu faşist Menderes rejiminde bu artık âdet haline girdi. Hapishaneler bizim inkılapçı ve ilerici gençlerle dolu, fakat zamanı gelecek, hapishaneleri biz Demokratlarla dolduracağız”(Ayaşlı, 2014b: 42).

Yazara göre, CHP zihniyeti pek çok kurumun bozulmasına sebep olduğu gibi evlilik kurumunun bozulmasına da sebep olmuştur. Hilâl Hanım gibi partililer bu tarz evlilikleri desteklemiş, sanki bir zafer kazanmış gibi davranmışlardır. Onlar için önemli olan aile kurmak ya da kurmamak değil kişisel fikirleri olmuştur. Bu uğurda pek çok Türk gencini ateşe atmışlardır.

“Hakikaten bu insanların Menderes’e duydukları kin ve nefret hissi, hislerin en kuvvetlisi idi. Fakat bu duyulan nefret hissini iyi ve mükemmel kullanan erkan-ı harbiyede, şüphesiz Cumhuriyet Halk Partisi, Komünizm ve Masonluk sac ayağı, üçgeni idi.

Böylece Hilâl Hanım da yeni girdiği ailede ilk zaferini kazanmıştı. Üvey kızının sarhoş, esrarkeş, kumarbaz, anarşist aktörle evlenmesini kolaylaştırmış, bu evlenme ve yardım müsaadesini müstakbel kocasından elde etmişti” (Ayaşlı, 2014b: 45).

Tülay’ın evliliğinden sonra Muammer Bey’in oğlu Aydın da siyonist bir Yahudi kızı olan İren ile evlenmiştir. İren Türk halkı için tehlikeli, ırkçı ve sadece kendisi için saygı bekleyen bir kızıdır. İlk başta çok sevdiği oğlu Baskın’ı kaybeden Nermin, şimdi ise hiç görüşmediği iki evladını daha kaybetmiştir. Bu iki genç eşlerini de alıp aynı evde sigara, viskinin hüküm sürdüğü bir hayat yaşamıştır. “Birkaç ay sonra da Aydın ile Yahudi kızı evlendiler ve yine hep beraber Tülay’ın Tarlabası’nda tuttuğu evde oturmaya başladılar”(Ayaşlı, 2014b: 70).

Ailede yabancılaşma incelenen eserlerde pek çok farklı şekilde karşımıza çıkmıştır. Aile yapısının bozulması daha sonra topluma yayılmış ve insan ilişkilerini bozmuştur. Kültürde yabancılaşma aile kurumuna girdiği anda milleti temelden sarsmıştır.

3.8.DİLDE YABANCILAŞMA

Münevver Ayaşlı’nın eserlerinin en dikkat çekici yönlerinden biri de dil hassasiyetinin olmasıdır. Yazar, bu konudaki net tavrını özellikle harf inkılâbıyla yansıtmıştır. Eski yazının öğretilmesi gerektiğine inanan yazar, dilin korunması gereken en önemli kültürel unsur olduğuna vurgu yapmıştır.

Kültürde yabancılaşma Türk toplumunun somut ve somut olmayan her alanında kendini göstermiştir. Dil de bunlardan biridir. Yeni Türkiye ile birlikte ortaya yeni sözcükler çıkmıştır. Halkın alışkın olmadığı bu sözcükler dilde yaygınlaşmış, sohbetlere dahil edilmiştir. *“İstanbul’un İstanbul kibarının, Pertev Bey âilesinin hiç bilmediği, yeni yeni duyduğu kelimeler, cümleler vardı. Malî vaziyet... Para gibi... Osmanlı terbiyesinde para lakırdısı edilmez, para hakkında, daha doğrusu sual sorulmazdı”* (Ayaşlı,1992: 40).

Münevver Ayaşlı para kelimesinin Türk diline girişini ittihatçılara bağlamıştır. Bunu söylemesindeki sebep aslında ittihatçılara tepki göstermektir. *“Para lâkırdısı İttihatçılarla ve onların dönme maliyecisi Cavid’le Osmanlı lûgatine, Osmanlı evine girmişti. Fakat yapıcı ve ikaz edici bir tarzda değil”* (Ayaşlı, 1992: 40).

Aslında dilde yabancılaşma, Osmanlı çocuklarının küçük yaşta aldığı eğitimle Osmanlı hayatına girmiştir. Osmanlı çocukları daha kendi dilini düzgün kullanamadan yabancı lisanları kullanmıştır. Bu Münevver Ayaşlı’nın desteklediği “konak eğitimi” nin aksayan yönüdür. Ancak yazar, dile önem verdiğini söylese de konak eğitiminin bu yönünü görmemeyi tercih etmiştir. *“Azize Hanımefendi neden bu kadar hayrette kalıyordu bu işe, yani Selmin’in evet demesine. Üç kızını da yabancı kadınlar büyütmemiş miydi? Hattâ çocukları Türkçe’den evvel yabancı lisanı konuşuyorlar mıydı?”* (Ayaşlı, 1992: 47)

Dilde meydana gelen yabancılaşma yazara göre, insan zekâsını da felce uğratmıştır. Dili değişen Osmanlı halkının zekâsı da eskisi gibi değildir artık. *“...ifade ve lisan anlaşılmaz bir hale gelirse haliyle zekâ da felce uğruyor* (Ayaşlı, 1992: 40)

Dildeki kültürel yabancılaşmanın bir örneği de soyadı kanunu çıktıktan sonra görülmüştür. Soyadı seçerken Türkçe’de olmayan ekler ve anlamsız sözcükler kullanılmaya başlanmıştır. *“Bulunan bu kolaylıkla isimler manasız hale getirilerek sözde Türkçeleştiriliyordu. Böylece Pertev “Ertev” oldu. “Er” i anladık ama “tev” ne demektir? Ne ise onun da manasını dil kurumu ile nüfus memurları herhalde bilirler”*(Ayaşlı, 2014: 18).

Soyadı kanunu sonrasında çıkan anlamsız soyadlarının yanında, zamanla değişen fikir yapısı insanların evlatlarına koyduğu isimlere de yansımıştır. Eskiden anlamca

daha olumlu olan, daha çok Türk kimliğine yakışan isimler tercih edilirken Cumhuriyet'in ilanından sonra asilik ve zorbalık dile de yansımıştır. Seçilen isimler hep bu yönde olmuştur.

“Baskın ismi de Ankara'nın bu yeni ve çetin isimlerinden birisiydi. Çetin, Vural, Baskın... Bu isimler ne mana, ne fonetik, yani kulağa gelen âhenk bakımından güzel değil, bilâkis çok çirkin isimlerdi. İnsan, insan olan evlâdına “okşa ve ver” diyeceği yerde “Vur, al” der mi? Halim, selim ol diyeceği yerde evlâdına çetin, der mi? Haberli git demesi lâzım gelirken “Baskın” yap der gibi baskına teşvik eder mi? Bu isimlerle bir adım ileriye gitmek şöyle dursun, dört nala geriye, taş devrine gidiyorduk”(Ayaşlı, 1992: 172)

Dil bir milletin varlığını sürdürmesi için koruması gereken en önemli unsurlardan biridir. Ancak Cumhuriyet rejiminden sonra değil dili korumak, farklı milletlere ait sözcükleri kullanmak adeta bir moda olmuştur. Gençler arasında yaygınlaşan Amerikan hayranlığı dilde de kendini göstermiştir. Türk lügatına yeni yeni kelimelerin girmesine sebep olmuştur. “...Amerikan tarzı hayat, Amerikan hal ve tavrı ve Amerikan aksanı. Ve Türk lügatına da giren kız arkadaşı, “girl friend” tabiri”(Ayaşlı, 2014: 80).

Dilde kültürel yabancılaşmanın en büyük ve en etkili basamağı harf inkılâbı olmuştur. Bomba bir haber tesiri yaratmıştır. Yazara göre harf inkılâbıyla birlikte Türk, her şeyini kaybetmiştir. Harf inkılâbı cevapsız kalan pek çok soru oluşturmuştur zihinlerde. İnkılâbın bu denli tesirli olmasının bir sebebi de çalıştığımız tüm kültürel yabancılaşma başlıkları, kendi içimizde verdiğimiz savaşın ürünüyken harf inkılâbı bizim sınırlarımızı aştığımız artık başka milletlerle kültürel etkileşim yaşayacağımız bir alan olmasıdır.

“1928-1929 kışı da geçti, fakat 1929 senesinde yine bir bomba haber patladı. Harf inkılâbı oluyor ve karar alınmıştı. Arap harfleri bırakılıyor, yerine Latin harfleri alınıyor, bu demektir ki 1000 senelik ananemizi, lisanımızı ve kültürümüzü, medeniyetimizi terk edip, bize yabancı bir kültüre yaşıyoruz, bu bize yabancı ve hiç alışmamış olduğumuz kültüre alışabileceğiz mi? Bu kültürde rahat edebileceğiz mi? Ve çok mühim bir nokta, bu kültür içinde verimli olabilecek miyiz? Bu kültür bizi kabul edecek mi? Bu kültürün insanları bizi aralarına kabul edecekler mi?” (Ayaşlı, 1987: 102).

VFPY eserinde yazar harf inkılâbından dolayı yaşadığı üzüntüyü derinlemesine anlatmıştır. Yazar göre, hiçbir değişiklik bu inkılâp kadar etkili ve yıkıcı olmamıştır. Harf değişikliğine gidilmesi sebebiyle insanlar kendilerinden önceki kuşaktan kopmuş,

onların bıraktığı eserleri okuyamaz olmuştur. Osmanlı ile kurulacak tüm köprüler yıkılmıştır.

“ Bu kadar uzun düşünmeye hacet yok, köprüler atılmıştı bile . Mazimizle aramızda artık derin bir uçurum vardı. Geri dönülmesi imkânsız, tıpkı Araplar’ın Endelüs’e çıktıkları zaman geri dönememeleri için, onları İspanya’ya getiren bütün gemileri yakmaları gibi... Zeyyad gemileri yaktı, Afrika’ya dönüş imkânını yok etti. Mustafa Kemal Arap harflerini kaldırması ile istenirse de geriye dönüşü imkânsız kıldı. Harf inkılâbı, inkılâblar içinde en mühimi idi. Ne padişahlığın, halifelüğün yok edilmesi, bu kadar mühim değildi, bu o demekti ki, bir vatandaş, babasından, dedesinden kalma malı tapusunu okuyamacak”(Ayaşlı, 1987: 102).

Ayaşlı ülkemizde yaşanan kültürel yabancılaşmanın boyutlarını göstermek için başka ülkelerden de örnekler vermiştir. Yazar en büyük ve en kötü kültürel değişimin ülkemizde yapıldığı kanaatine varmıştır. Yazar, her kültürel yabancılaşmaya tepki göstermiştir, hepsinde üzüntü duymuştur ancak harf inkılâbında yazarın kendi sesini daha net duyabiliyoruz eserde.

“ Bizimle beraber üç ülke daha, Kültür İhtilâli yaptı, fakat en derin ve acımasız kültür ihtilâli bizde oldu. Rusya, dehşet bir ihtilâl yaptı. Fakat yazıya ve lisana dokunmadı. Çarlar zamanındaki yazı ve lisan Çin, o da büyük bir kültür ihtilâli yaptığını iddia etmektedir. Bizimkinin yanında çocuk oyuncağı, kullandığı harfleri ve lisani değiştirmedir”(Ayaşlı, 1987: 103).

Harf inkılâbı aşama aşama kaybettiğimiz kültürün topyekûn yok olması anlamına gelmiştir. Yazarın en çok tepki gösterdiği kısım eserde harf inkılabının anlatıldığı kısım olmuştur.

Dil bir milletin en hassas noktalarından biri olması sebebiyle dili değişen milletin her şeyini kaybetmesi beklenir. Yazar, bu konuda gayet duyarlı davranmıştır. Ancak yazarın daha önce de eleştirdiğimiz tutarsızlık yönü burada da ortaya çıkmıştır. Çünkü Ayaşlı dilde yabancılaşmaya büyük bir tepki verirken eserini oluşturan kelimelerde buna dikkat etmemiştir. Eserde pek çok yerde Türkçe’ye ait olmayan özellikle Fransızca kelimelere oldukça fazla yer verilmiştir.

SONUÇ

“*Münevver Ayaşlı'nın Hikâye ve Romanlarında Kültürel Yabancılaşma Olgusu*” adlı bu araştırma kapsamında Münevver Ayaşlı'nın *Pertev Bey'in Üç Kızı*, *Pertev Bey'in İki Kızı*, *Pertev Bey'in Torunları*, *Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı* adlı romanları ile *Erken Sönen Işıklar*, *Muharrir Hasan Fehmi Bey* hikâyeleri incelenmiştir.

Kültürel yabancılaşma toplumun sahip olduğu çevreye, işe, emeğe, dine, aileye yabancılaşma olarak karşımıza çıkmaktadır ve Türk edebiyatının en çok işlenen konularından biridir. Çünkü Türk toplumu, bu konuya zemin hazırlayacak pek çok değişim geçirmiştir.

“*Kültür öğelerinin edebiyat eserinde bir yapı malzemesi olarak değerlendirilişi*” (Gürsel,2005:116) kültürün edebiyatla iç içe geçmesini sağlamıştır. Her edebi eser az veya çok mutlaka kültür unsurlarından etkilenmiştir.

Bu çalışma toplumun yaşadığı durumların dile, dine, aile hayatına, kılık kıyafete, eğitim anlayışına etkisini göstermeyi amaç edinmiştir. Bu yönde eserler incelenmiştir. İncelenen eserlerden başlıklara uygun kısımlar tespit edilmiştir.

Münevver Ayaşlı'nın her eserinde, yaşadığı çevrenin ve dönemin izleri görülür. Bu izler eserlerde eski yeni karşılaştırması verilerek ortaya koyulmuştur. Ayaşlı'ya göre toplum eski değerleriyle daha mutludur. Yeni düzen, Türk halkının kimliğini kaybetmesine sebep olmuştur. Değişen her şey huzursuzluk, mutsuzluk getirmiş ve masum insanları kötü duruma düşürmüştür. Başlangıçta iyi görünen Batı tarzı eğitim sonrasında insanların dilini kimliğini unutmasına sebep olmuştur. Dinde meydana gelen gelgitler dini uç noktalarda yaşatmıştır. Değişen mimari ile birlikte İstanbul'un görüntüsü değişmiş gittikçe kasvetli bir hal almış, Ankara mimarisine dönmüştür. Yaşanılan evlerin değişmesiyle insanlar huzursuz ve mutsuz bireylere dönmüştür. Yazar, mutluluğu ve huzuru bulma yolunun sadece eskiye dönüşte olduğu mesajını her fırsatta vermiştir. Eskiye döndürebildiği evleri birer sığınak olarak görmüş, dış dünyadan soyutlanmayı tercih etmiştir.

Türk halkının, CHP rejimine ve Ankara aristokrasisine karşı gelemeyişi yazarı adeta çileden çıkarmış, isyan etmesine sebep olmuştur. “*Bu millet korkak mı? Zebun*

mu? Neden zalime karşı duramıyor? diye sorgulamasına sebep olmuştur. Sonunda yazar, bu soruların cevabını kendisi bulmuştur. Türk milleti yavaş hareket ettiğinden, uyanıp zulmü anlayamadığından zalimlere yenilmiştir. Sorduğu soru aslında yazarın da içinde bulunduğu insanlara sorulması gereken bir sorudur. Zira yazar, eserlerinde olanı anlatmakla yetinmiş, çözüm önerisinde veya bir eylemde bulunmamıştır. Yeri geldiğinde tüm kusuru kadere yüklemesi sorumluluk almadığını göstermektedir.

Türk anası kültürel yabancılaşmadan dolayı evladını Batı'ya kurban vermiştir. Pertev Bey'in kızı Nermin'in, dört çocuğu olmasına rağmen sadece bir tanesinin yanında oluşu bunun en büyük göstergesidir. Kültürel yabancılaşma Türk gencini yok etmiş ve hazin sonu hazırlamıştır. Buhanlı zamanlarda yetişen, koca imparatorluğun üstüne yıkılmasından dolayı rahat yüzü görmeyen Türk genci bu değişimi hayatıyla ödemiştir. Hem maddi hem manevi anlamda yıpranmış, hak etmediği muamelelere maruz kalmıştır.

Kültürel yabancılaşma aynı zamanda aile ilişkilerine büyük zarar vermiştir. Türk milletinde önemli bir yere sahip olan aile kavramı laçkalaşmış, şirket ortaklığına dönmüştür.

Sonuç olarak Münevver Ayaşlı eserlerinde eski yeni ayrımında eskinin yanında yer alan bir tutum sergilemiştir. Yazar, böylece kendi kimliğini sanatıyla ortaya koymuştur. Her şeye rağmen insanların "Türklüğe" ve "Müslümanlığa" döneceği umudunu hiç kaybetmemiştir. Ayaşlı Osmanlı'ya, İstanbul'a hep özlem duymuştur. Hiçbir devlet için duyulmayacak kadar büyük bir özlem... Her ne kadar umudu olsa da çaresizliği de eserlerine yansımıştır. *"Bir Sırp atasözü varmış, şöyle: "Sen Osmanlı'nın ayak sesini arıyorsun, ama, O gideli çok oldu." Böyle bir özlem, böyle bir sevgi, böyle bir hasret hiçbir müstevlinin arkasından söylenmemiş, duyulmamıştır Osmanlı'dan başka"*(Ayaşlı, 1987: 8).

Ayaşlı nehir roman serisinin son kitabında ise tarafında olduğu kişileri hep ödüllendirmiş. Önceden değerinin bilmedikleri Osmanlı kültürüne bir şekilde döndürmeyi başarmıştır. Bu durum hikâyeleri ve diğer romanı içinde geçerlidir.

"Daha Tülay'ın sokağa çıkmaya cesareti yoktu, üzerindeki türkekliği tamamıyla atamamıştı. Bu türkeklik ve korku, senelerce kötü insanlarla beraber olmanın ve

beraber yaşamının neticesi idi. Annesini ve teyzesini, şimdi ne kadar seviyor ve onlara karşı minnet duyuyordu. Kendi kendine düşünüyordu:

“Acaba, ben deli mi idim ki bu insanları bırakıp, bunları terk edip saadetimi başka yerlerde, başka insanlar arasında aradım?” (Ayaşlı, 2014b: 173).

Ayaşlı kendi anlayışa uymayan insanlara ise doğruyu bulma fırsatı ya da kendi doğrularına göre yaşama fırsatı vermemiş, onları en ağır şekilde cezalandırmıştır. *“Birkaç gün sonra gazeteler, ilk günü kimliği tespit edilemeyen bu adamın müseccel koministlerden, her türlü ahlaksızlığı ile meşhur, aktör Nailî Maraba olduğunu yazıyorlardı”* (Ayaşlı, 2014b: 185).

Münevver Ayaşlı, yaşadığı veya şahit olduğu durumları kurgularken gerek seçtiği kahramanlarla gerek olaylarla kendi kesiminin de içerisinde bulunduğu grubun yanında olmuş, onları desteklemiştir. Bu grup eskiden bağıni koparamayan hala eskiyi canlı tutmaya çalışan gruptur. Münevver Ayaşlı'nın eleştirdiği kesim ise kendini yenilik adı altında akışa bırakan ve kültüründen uzaklaşıp yok olan kesimdir.

Yazarın eserleri incelenirken kendi görüşüyle çelişen pek çok düşünce de ortaya çıkmıştır. Yazar, dilde yabancılaşmayı eleştirirken kendisi Fransızca kelimeler kullanmıştır. Dinde yabancılaşmayı eleştirirken ise buna zemin hazırlayan konak eğitimini övmüştür. Bu ve bunun gibi pek çok örnek mevcuttur. Tüm bunların yanında ben ne yapabilirim diye düşünmemiştir.

“Türk gençliğini bu hale getiren, bu büyük günah kimindi?

Memleketimizde birbiri arkasına durmadan yapılan inkılaplar, ihtilaller ve Mao'dan evvel yaptığımız kültür ihtilali mi? Yoksa Tanzimat'tan bu yana Batı'nın memleketimizde giriştiği kültür emperyalizmi mi? Bizim Batı kültür emperyalizmine mukavemet edebilecek bir hazırlığımız yok mu idi?” (Ayaşlı, 2014b: 180).

Sonuç bölümünü yazardan aldığımız sözlerle kapatırken görüyoruz ki kültür bir milleti millet bir vatani vatan yapan tek unsurdur. Küçük diye önemsenmeyen her kültürel değişim kar topu misali dolaştığı yerde katlanarak büyür ve bir milletin sonu olabilir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, N. SARAL, Z. (2013). Edebiyatımızda Kadın Yazarlar Sözlüğü. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- AKYÜZ, Kenan. (1995). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860- 1923. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- AVCI, Müjdat. (2012). Eğitimde Temel Bir Sorun: Yabancılaşma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S. 3, ss. 23-40.
- AVŞAR, Avşin.(2016). Sanayileşmenin Türkiye'deki Kültürel Değişmelerle İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYAŞLI, Münevver. (1973). İştiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim. İstanbul: Güryay Matbaacılık.
- AYAŞLI, Münevver. (1975).Dersâadet. İstanbul.Bedir Yayınevi.
- AYAŞLI, Münevver. (1985). Erken Sönen Işıklar I. Boğaziçi(34): 8-11.
- AYAŞLI, Münevver. (1985). Erken Sönen Işıklar II. Boğaziçi(35): 31-33
- AYAŞLI, Münevver. (1987).Vaniköyünde Fazıl Paşa Yalısı. İstanbul.
- AYAŞLI, Münevver. (1990). İştiklerim Gördüklerim Bildiklerim. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- AYAŞLI, Münevver. (1992). Pertev Bey'in Üç Kızı. İstanbul: Sebil Yayınevi.
- AYAŞLI, Münevver. (2009). Haminne'nin Suret Aynası. İstanbul: Timaş Yayınları.
- AYAŞLI, Münevver. (2014a). Pertev Bey'in İki Kızı. İstanbul:Timaş Yayınları.
- AYAŞLI, Münevver. (2014b). Pertev Bey'in Torunları. İstanbul: Timaş Yayınları.
- AYAŞLI, Münevver.(1985). Erken Sönen Işıklar III. Boğaziçi(36): 21-23
- AYAŞLI, Münevver.(1986). Muharrir Hasan Fehmi Bey. Türk Edebiyatı (151): 22-24
- AYTAÇ, Gürsel. (2005). Edebiyat ve Kültür. Ankara: Hece Yayınları.
- BAŞ, Selma. (2003). Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Sosyal Bilimler. Enstitüsü.

- ÇAVDAR, Tevfik. (2009). Türkiye'nin Yüzyılına Romanın Tanıklığı. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- ÇERİ, Bahriye. (2013). Hatıra- Roman İlişkisi ve Münevver Ayaşlı Romanları. İstanbul. Doğu Kitabevi.
- ÇİÇEKLİ KOÇ, Göksu (2014). Türk Kadın Yazarların Romanlarında (1960- 1980) İşledikleri Konular Ve Eğitim Kavramına Yaklaşımları. İzmir. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ENGİNÜN, İnci. (2010). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERCİLESUN, Bilge. (1997).Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri 2. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERTOY, Muhammet. (2013). Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Din Eğitimi ve Yabancılaşma Sorunu. (Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ESKİCUMALI, A. (2003). "Eğitim ve toplumsal değişim: Türkiye'nin değişim sürecinde eğitimin rolü, 1923-1946 ", İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, Cilt: 19 (2) s. 15-29.
- GÜLER, Derya.(2016). Münevver Ayaşlı'nın Eserlerinde Son Dönem Osmanlı aile Hayatı, Kadın ve Eğitim. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- GÜNEŞ, H. N. (2004). Modernizmden Postmodernizme Türkiye'de Kültürel Yabancılaşma Sorunu.(Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNGÖR, Erol. (2003). Sosyal Meseleler ve Aydınlar. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- IŞIK, V. (2006). II. Meşrutiyet'ten Günümüze Kültürel Yabancılaşma.(Yüksek Lisans
- KOLCU, Ali İhsan. (2011). Öykü Sanatı. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer. (2001). Yeni Türk Edebiyatında Öykü. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- MORAN, Berna. (2015a). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MUHAMMET, E. (2013). Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Din Eğitimi ve

- TEKİN, Arslan. (2010). Edebiyatımızda İsimler ve Terimler. İstanbul: Bilgeoğuz.
- TEKİN, Mehmet. (2014). Roman Sanatı Unsurları 1. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- TİMUR, Taner. (2002). Osmanlı- Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik. Ankara: İmge Kitabevi.
- TOSUN, Necip (2016). Öykümüzün Sınır Taşları. İstanbul: Dedelus Yayınları.
- ÜNALDI, H. (2011). Türk Romanı ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi Yabancılaşma Sorunu. Mersin: Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yabancılaşma Sorunu. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, Alpay Doğan. (2012). Hikâye İncelemeleri. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- YILDIZ, Hatice. (2009). Münevver Ayaşlı Hayatı, Eserleri ve Sanatı. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

- Adı Soyadı** : Betül SAYDEMİR
- Doğum Tarihi** : 14/03/1990
- Öğrenim Durumu** : Lisans Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi(2013)
:Yüksek Lisans Gaziosmanpaşa Üniversitesi(2014-
)
- Yönetilen Yüksek Lisan Tezi** : Münevver Ayaşlı'nın Hikâye ve Romanlarında
Kültürel Yabancılaşma Olgusu
- Elektronik Posta** : betulsaydemir@hotmail.com